

STRATEŠKI PROJEKT KRAS - CARSO: TRAJNOSTNO UPRAVLJANJE NARAVNIH VIROV IN TERITORIALNA KOHEZIJA

ŠTUDIJA O PROSTORSKEM NAČRTOVANJU NA KRASU - čezmejna analiza na slovenskem in italijanskem delu Krasa -

Junij 2012

Projekt sofinanciran v okviru Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007-2013 iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev.
Progetto finanziato nell'ambito del Programma per la Cooperazione Transfrontaliera Italia-Slovenia 2007-2013, dal Fondo europeo di sviluppo regionale e dai fondi nazionali.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO

Ministero dell'Economia
e delle Finanze

2007-2013
cooperazione territoriale europea
programma per la cooperazione
transfrontaliera
Italia-Slovenia
evropsko teritorialno sodelovanje
program čezmejnega sodelovanja
Slovenija-Italija

Investiamo nel
vostro futuro!

Nalozba v vašo
prihodnost!

www.ita-slo.eu

Progetto cofinanziato dal Fondo europeo di
sviluppo regionale
Projekt sofinancira Evropski sklad
za regionalni razvoj

SODELUJOČI PRI PRIPRAVI PROJEKTA KRAS - CARSO, DELOVNI SKLOP 3 - SKUPNO PROSTORSKO PLANIRANJE:

Slovenija

Predstavniki ministrstev, ki delujejo v Strokovni projektni skupini:

- dr. Mitja Pavliha, Direktorat za prostor
- Valentina Lavrenčič, Direktorat za prostor
- Mladen Berginc, Direktorat za okolje
- Suzana Zupanc Hrastar, Direktorat za okolje
- mag. Blaž Mozetič, Direktorat za javne službe in investicije
- mag. Inga Turk, Agencija RS za okolje
- Mojca Paternoster Stich, Direktorat za turizem
- Darko Sajko, Direktorat za turizem
- Marjeta Vozelj, Direktorat za ceste
- Igor Prinčič, Direktorat za železnice in žičnice
- Damjan Horvat, Direktorat za letalstvo
- Veronika Leskovšek, Direktorat za kulturno dediščino
- Jernej Škof, Direktorat za kmetijstvo
- Tatjana Rener, Služba vlade za regionalni razvoj, Regionalna pisarna Štanjel

Predstavniki občin, ki v okviru projekta KRAS-CARSO sodelujejo kot člani Skupine lokalni razvoj:

- Katja Fedrigo in Marjetka Kljun, projektni team KRAS-CARSO, Občina Sežana
- Alenka Rau, Občina Sežana
- Blanka Šuler, Občina Miren-Kostanjevica
- Alenka Kovačič, Občina Divača
- Andrejina Nardin, Ana Švagelj Občina Komen
- Robert Kastelic, Občina Hrpelje-Kozina
- Matej Kravanja, Zavod za gozdove Slovenije, OE Sežana
- Vlasta Sluban, ORA Krasa in Brkinov

Predstavniki drugih občin in ustanov, ki delujejo na območju matičnega Krasa:

- Črtomir Pečar, Javni zavod Park Škocjanske jame
- Mirjam Gorkič, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, OE Nova Gorica
- Marvy Lah, Zavod za varstvo kulturne dediščine, OE Nova Gorica
- Katjuša Vadnjal, Občina Ilirska Bistrica
- Janko Boštjančič, Občina Pivka
- Alenka Poljšak, Mestna Občina Koper
- Črtomir Špacapan, Regionalna razvojna agencija Severnoprimske regije
- Slavko Mezek, Regionalni razvojni center Koper - Capodistrija
- Dragica Bratanič, Regionalna razvojna agencija Notranjsko-kraške regije

Ostali sodelujoči:

- Saša Likavec Svetelšek, Občina Hrpelje-Kozina
- Stojan Gorup, Inkubator d.o.o.

Delovna skupina zunanjega izvajalca LUZ d.d.:

- Karla Jankovič, univ.dipl.inž.kraj.arh.

- Irena Balantič, univ.dipl.inž.kraj.arh.
- Bernarda Bevc Šekoranja, univ.dipl.inž.arh.
- mag. Urška Podlogar Kos, univ.dipl.inž.kraj.arh.
- Katja Fak, univ.dipl.inž.kraj.arh.
- mag. Peter Bassin, univ. dipl.inž.arh.
- Janja Solomun, univ.dipl.inž.arh.

Italija

Delovna skupina zunanjega izvajalca KacicLiden Landscape Architects:

- Romana Kačič, univ.dipl.inž. kraj.arh.
- Mattias Lidén, univ.dipl.inž.kraj.arh.

Predstavniki občin, ki v okviru projekta KRAS-CARSO sodelujejo kot člani Skupine lokalni razvoj:

- Michele Petrachi, Marzia Bonetti, Provincia di Gorizia
- Adriana Cappiello, Moreno Vertovec, Provincia di Trieste
- Paolo Lusin, Silvio Lettich, Alberto Menegante, Comune di Muggia
- Fulvia Premolin, Mitja Lovriha, Comune di San Dorligo della Valle-Dolina
- Aljosa Gabrovec, Comune di Monrupino-Repentabor
- Aljosa Gabrovec, Nadja Debenjak, Comune di Sgonico-Zgonik
- Elisa Viola, Roberto Prodan, Comune di Trieste
- Donatella Mattiussi, Natasa Canziani, Comune di Duino-Aurisina Devin-Nabrežina
- Diego Masiello, Anastasia Puric, Corpo forestale regionale

Študija o prostorskem načrtovanju na Krasu je na voljo v elektronski obliki na spletni strani

www.krascarso-carsokras.eu.

Projekt je sofinanciran v okviru Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007-2013 iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev.

Progetto finanziato Pubblicazione finanziata nell'ambito del Programma per la Cooperazione Transfrontaliera Italia-Slovenia 2007-2013, dal Fondo europeo di sviluppo regionale e dai fondi nazionali.

Vsebina publikacije ne odraža nujno uradnega stališča Evropske unije. Za vsebino so odgovorni projektni partnerji in zunanji izdelovalci.

KAZALO

1. UVOD.....	7
2. MATIČNI KRAS IN FUNKCIONALNO ZAOKROŽENO OBMOČJE KRASA	8
3. ŠTUDIJA O PROSTORSKEM NAČRTOVANJU NA SLOVENSKEM DELU KRASA.....	9
3.1 UVOD	9
3.2 ANALIZA STANJA V PROSTORU.....	10
3.2.1 Upravno-administrativna razdelitev območja	10
3.2.2 Občinski prostorski načrti.....	11
3.2.3 Demografija.....	11
3.2.4 Poselitev in omrežje naselij.....	12
3.2.5 Gospodarstvo	14
3.2.6 Promet.....	16
3.2.7 Raba obnovljivih virov energije.....	17
3.2.8 Krajina.....	17
3.2.9 Naravne danosti in naravna dediščina.....	18
3.2.10 Kulturna dediščina	19
3.2.11 Kmetijstvo	21
3.2.12 Gozdarstvo	23
3.2.13 Varstvo vodnih virov.....	23
3.2.14 Turizem.....	24
3.2.15 Državni infrastrukturni projekti v širšem vplivnem območju Krasa	25
3.3 SWOT ANALIZA.....	25
3.4 SISTEM PROSTORSKEGA NAČRTOVANJA.....	28
3.5 ANALIZA PROSTORSKIH IN RAZVOJNIH DOKUMENTOV	29
3.6 PROBLEMATIKA PROSTORSKEGA IN RAZVOJNEGA PLANIRANJA NA OBMOČJU KRASA.....	30
4. ŠTUDIJA O PROSTORSKEM NAČRTOVANJU NA ITALIJANSKEM DELU KRASA	35
4.1 IZHODIŠČA	35
4.2 ŠTUDIJSKO OBMOČJE.....	35
4.3 ŠTUDIJA O PROSTORSKEM NAČRTOVANJU KRASA	37
4.4 METODA ANALIZE PLANOV IN PROGRAMOV.....	38
4.5 ANALIZA ŠTUDIJ O ČEZMEJNEM SODELOVANJU	38
4.5.1 Kraški okraj	38
4.5.2 Transland.....	38
4.5.3 Transplan.....	39
4.5.4 Pilotni projekt Kras	39
4.6 PROSTORSKO NAČRTOVANJE NA ITALIJANSKEM DELU KRASA.....	39
4.6.1 Deželni nivo - Dežela Furlanija Julijska Krajina.....	41
4.6.2 Pokrajinski nivo - Goriška in Tržaška pokrajina	41
4.6.3 Pokrajinski nivo - Goriška pokrajina	41
4.6.4 Pokrajinski nivo - Tržaška pokrajina	42
4.6.5 Občinski nivo.....	43
4.7 SWOT ANALIZA.....	45
4.8 ZAKLJUČKI.....	48
4.8.1 Urbanizacija	49
4.8.2 Urbana središča	49
4.8.3 Omejitve	49
4.8.4 Državna meja	49
4.8.5 Kartografija.....	50
4.8.6 Okolje.....	50
4.8.7 Infrastruktura	50

4.8.8	<i>Gospodarstvo</i>	50
4.8.9	<i>Demografija</i>	50
4.8.10	<i>Kmetijstvo</i>	51
4.8.11	<i>Kulturna dediščina</i>	51
4.8.12	<i>Narava in naravne vrednote</i>	51
4.8.13	<i>Krajina</i>	51
4.8.14	<i>Turizem</i>	51
5.	ČEZMEJNA ANALIZA IN KONČNE UGOTOVITVE	53
5.1	UPRAVNO-ADMINISTRATIVNA RAZDELITEV OBMOČJA	53
5.2	SISTEM PROSTORSKEGA NAČRTOVANJA	53
5.3	MEDOBČINSKI PROSTORSKI IN RAZVOJNI DOKUMENTI	53
5.4	ČEZMEJNA LEGA	55
5.5	DEMOGRAFIJA	55
5.6	POSELITEV IN OMREŽJE NASELIJ	56
5.7	GOSPODARSTVO	56
5.8	PROMET	57
5.9	RABA OBNOVLJIVIH VIROV ENERGIJE	57
5.10	KRAJINA	58
5.11	NARAVNE DANOSTI IN NARAVNA DEDIŠČINA	59
5.12	KULturna DEDIŠČINA	60
5.13	KMETIJSTVO	60
5.14	GOZDARSTVO	61
5.15	VARSTVO VODNIH VIROV	61
5.16	TURIZEM	62

Povzetek

Študija o prostorskem načrtovanju na Krasu priča o prizadevanjih za to, da bi se kraški teritorij obravnavalo kar se da celostno in tako izkoristilo njegove razvojne prednosti ter smiselno premagalo upravne ovire državnih in občinskih meja.

Zbirka vizij in ciljev o razvoju Krasa povzeta iz različnih nalog in projektov kaže na številne, vseobsegajoče in kompleksne zamisli, od katerih so nekatere premalo konkretno povezane z značilnostmi Krasa, njegovega prostora, prebivalstva, gospodarstva in družbene infrastrukture. Ključni problem je, da se zastavljenih vizij in ciljev ni izvajalo tako kot je bilo načrtovano. Svoje so k težavam o dogovarjanju in realizaciji razvojnih programov in projektov gotovo prispevale tudi različne sistemsko opredeljene teritorialne opredelitve, ki so izvirale iz sprememb zakonodajnega okvira in nekritično opredeljenih območij izvajanja programov.

Kras je specifičen prostor z izjemno in edinstveno naravno ter kulturno dediščino, ki je kot taka prepoznana tudi v svetovnem merilu, zato potrebuje specifičen razvoj, ki značilnosti Krasa ohranja in krepi ter hkrati omogoča kakovostno bivalno in življenjsko okolje lokalnim prebivalcem. Na tem občutljivem prostoru je treba doseči konsenz o skupnem razvoju prostora s čezmejnimi razvojnim sodelovanjem in usklajevanjem prostorskega razvoja z umeščanjem dejavnosti v prostor, ki zahtevajo vsaj enako mero razumevanja za potrebe drugih kot za lastne in s tem opuščanje lastnih namer za doseganje kumulativnih učinkov v širšem območju. Čezmejno in medobčinsko povezovanje in sodelovanje mora potekati tako na upravni, institucionalni ravni ter med lokalnimi skupnostmi.

V nadaljevanju bo treba zato ves čas skrbeti, da se bo na različnih nivojih in obeh straneh meje premagovalo predsodke in ovire za dobro sodelovanje ter za začetek opredeliti zelo jasno, splošno razumljivo in oprijemljivo vizijo nadaljnjega razvoja na Krasu ter jo podkrepiti z izbranimi skupnimi cilji deležnikov. Smiselno je, da taki viziji nato sledijo vsi prostorski in razvojni dokumenti, najprej celovit strateški načrt. Vizija in cilji morajo tako podkrepiti uskladitev gospodarskega razvoja z naravnimi danostmi in kulturno dediščino ter voditi enovito urejanje in razvoj območja.

Kraške občine so s pristopom k projektu KRAS-CARSO prepoznale, da je za razvoj Krasa potreben celovit strateški načrt, ki bo v nadaljevanju predstavljal usmeritev posameznim občinskim prostorskim strategijam kraške regije.

Tekom priprave Študije o prostorskem načrtovanju na Krasu so bila izpostavljena naslednja področja medobčinskega in čezmejnega povezovanja: mobilnost, turizem, prostorska in krajinska identiteta, obnovljivi viri energije, ohranjenost narave in naravnih virov, omrežje naselij z družbenimi dejavnostmi in gospodarskimi conami.

Celovit strateški načrt za razvoj Krasa bo kot rezultat skupnega prostorskega načrtovanja predstavljal osnovo za različne ravni razvojnega prostorskega planiranja tako npr. v občinskih prostorskih aktih, regionalnih razvojnih programih, čezmejnih, medobčinskih projektih v naslednjem programskem obdobju, kot strokovna podlaga pri pripravi drugih strateških dokumentov, ki segajo na območje Krasa. Dokument, ki izraža konsenz glede skupnega razvoja Krasa, je ena od pomembnih osnov za vzpostavitev Evropskega združenja za teritorialno sodelovanje, ki bi lahko pomembno prispevalo k njegovemu izvajanju.

1. Uvod

Projekt KRAS-CARSO je čezmejni projekt, ki obravnava homogeno območje Krasa kot enega izmed pomembnih čezmejnih območij med Slovenijo in Italijo. Cilj projekta je izvedba aktivnosti, ki podpirajo trajnostno upravljanje naravnih virov in teritorialno kohezijo s skupno strategijo na čezmejni ravni.

Projekt izvaja 17 projektnih partnerjev, med njimi je vodilni partner Občina Sežana. Projekt KRAS-CARSO je razdeljen v pet delovnih sklopov:

- DS 1 - Koordinacija in upravljanje projekta
- DS 2 - Upravljanje naravnih virov
- DS 3 - Skupno prostorsko planiranje
- DS 4 - Mreža didaktičnih centrov in sprejemne strukture
- DS 5 - Komunikacijski načrt

V okviru projekta je predvidena izdelava več dokumentov, med njimi Študije o prostorskem načrtovanju na Krasu, Celovitega strateškega načrta za razvoj Krasa in Skupnih smernic za prostorske izvedbene akte v občinah na Krasu. Navedeni dokumenti so uvrščeni v delovni sklop DS 3 - Skupno prostorsko planiranje.

Študija o prostorskem načrtovanju na Krasu je izdelana s sodelovanjem zunanjih izvajalcev, celotne Skupine lokalni razvoj in Strokovne projektne skupine na slovenski strani. Tekom priprave je bilo organiziranih več delavnic in predstavitev projekta.

Študija o prostorskem načrtovanju na Krasu opredeljuje funkcionalno zaokroženo območje Krasa ter vsebuje analize, ki se usmerjajo v problematiko prostorsko razvojnega načrtovanja in stanja v prostoru. Celoten obseg analiz na nacionalnih ravneh je razviden iz prilog: Študija o prostorskem načrtovanju na slovenskem delu Krasu in Studio sulla pianificazione territoriale nel Carso, ki je pripravljena za italijanski del Krasa.

Na podlagi čezmejne analize se kot pomembna področja čezmejnega povezovanja in sodelovanja kažejo predvsem:

- prostorska in krajinska identiteta z ohranjanjem arhitekturne dediščine,
- turizem,
- obnovljivi viri energije,
- mobilnost in
- ohranjanje narave z naravnimi viri, ki se zaradi pomembnosti tematike v okviru projekta KRAS-CARSO obravnava kot posebni delavni sklop DS 2 - Upravljanje naravnih virov.

Namen Študije o prostorskem načrtovanju na Krasu je, na podlagi analize na nacionalnih ravneh in čezmejne analize opredeliti izhodišča za celoviti strateški načrt za razvoj Krasa. Kot najpomembnejša se kažejo:

- primerjalne prednosti Krasa so izjemne geomorfološki značilnosti, območja ohranjene narave, arhitekturna dediščina in kulturna krajina,
- prostor obravnavati celovito,
- ohranjati in krepiti celovitost Krasa,
- opredeliti in doseči konsenz o ključnih področjih čezmejnega povezovanja in sodelovanja, ki bodo krepila primerjalne prednosti in celovitost Krasa,
- razvoj uskladiti s primerjalnimi prednostmi Krasa,
- opredeliti prioritete čezmejnega sodelovanja in poiskati ustrezne instrumente za izvajanje teh prioritet.

2. Matični Kras in funkcionalno zaokroženo območje Krasa

Različni viri območje Krasa določajo različno, celo pri določitvah območja po naravno geografskih značilnostih prihaja do odstopanj. Osrednji del Krasa ni težko določljiv, problem so robni deli, še zlasti ker gre za preplet funkcionalnih in administrativno določenih območij. Meja na severu meji na Goriško, poteka vzdolž reke Branice, ob južnem vznožju Vipavskih Brd in Vrhe, preko Griškega polja in Mošnic do Senožeč. Meje območja Krasa v okolici Senožeč so različno določene, ali je zajeto območje okolice Senožeč ali pa so Senožeče izvzete. Območje, opredeljeno po krajinskih enotah, se najširše razteza vse do Razdrtega in dela Slavinskega ravnika. Južni rob območja Krasa je prav tako različno opredeljen, najbolj odstopa območje, določeno po naravovarstvenih kriterijih. Kras se v Italiji razteza do obale morja, na severozahodni zahodni strani pa ga omejuje reka Soča.

Na podlagi pregleda različnih virov, ki opredeljujejo Kras z vidika krajinskih in naravno geografskih značilnosti, podatkov o območjih ohranjanja narave, podatkov o upravnih mejah ter na podlagi pregleda opredelitev območja Krasa v prostorskih in razvojnih projektih, je bilo območje obdelave tudi ena od tem na delavnici Skupine lokalni razvoj vseh partnerjev projekta.

Na podlagi razprave je podana odločitev, da se kot ožje območje obravnave pri projektu KRAS-CARSO določi unijo različnih opredelitev matičnega Krasa v različnih virih, ki v občini Divača vključuje tudi območje Vremske doline, Vremščice in Senožeškega podolja ter da administrativne meje niso odločujoči kriterij. V analiziranih projektih, ki so posegali na Kras, je bilo območje opredeljeno glede na upravno administrativne meje sodelujočih partnerjev v projektu. Sodelujoči partnerji v projektih so bile v pretežni meri občine. Razumljivo je, da so se meje območja Krasa zaključevale na mejah občin, ker je bila na ta način v projektno obravnavo vključena celotna občina. Določanje mej izven upravno administrativnih območij pomeni zahtevnejše dogovarjanje in težavnejše merjenje doseganja ciljev, npr. na podlagi statističnih podatkov oziroma pridobivanja drugih podatkov.

Meje vplivnega območja ni mogoče enoznačno opredeliti. Izhodišča za določitev vplivnega območja so dejavnosti, ki se v prostor umeščajo na stičnih območjih in posredno vplivajo na kakovosti prostora Krasa (npr. vidni stik) ter funkcionalno povezani sistemi (omrežje poselitve in infrastrukture).

3. Študija o prostorskem načrtovanju na slovenskem delu Krasa

3.1 Uvod

Študija o prostorskem načrtovanju na Krasu je osnova za izdelavo Celovitega strateškega načrta za razvoj Krasa in za pripravo Smernic za prostorsko izvedbene akte v občinah na Krasu. Celovit strateški načrt bo usmerjal posamezne občinske prostorske strategije kraške regije. Smernice za prostorske izvedbene akte v občinah na Krasu pa bodo izdelane z namenom usmerjenega izvajanja v Celovitem strateškem načrtu za razvoj Krasa opredeljenega skupnega prostorskega planiranja in regionalnega razvoja. Smernice predstavljajo ukrep za zagotavljanje usklajenega prostorskega razvoja na celotnem območju in način razvojnega varstva Krasa.

V času priprave nacionalne analize o prostorskem načrtovanju na Krasu so bili opravljeni intervjuji z deležniki ter pridobljena izhodišča in usmeritve resorjev. Organiziranih je bilo več delavnic s Skupno lokalni razvoj (SLR), celotno SLR projekta KRAS-CARSO in Strokovno projektno skupino (SPS). Osnutek prvega faznega poročila dopolnjenega z usmeritvami SLR je bil obravnavan tudi na SPS. Pri pripravi končnega gradiva so bile upoštevane podane pripombe in priporočila SPS.

Študija o prostorskem načrtovanju na slovenskem delu Krasu v prvem delu povzema ključne ugotovitve analiz stanja v prostoru. Analize so usmerjene v tiste vsebine, ki so bile kot ključne izpostavljene s strani SLR, s strani izvajalcev na slovenski strani ter na delavnicah deležnikov projekta in se nanašajo na: upravno-administrativno razdelitev območja, osnovne naravnogeografske značilnosti, čezmejno lego, demografijo, poselitev in omrežje naselij, gospodarstvo, promet, rabo obnovljivih virov energije, krajino, naravne danosti in naravno dediščino, kulturno dediščino, kmetijstvo, gozdarstvo, varstvo vodnih virov, turizem, občinske prostorske načrte in državno infrastrukturne projekte. Analiza stanja v prostoru je pomembno izhodišče za naslednje faze projekta oz. oblikovanje Celovitega strateškega načrta za razvoj Krasa. V okviru analitičnega dela je bilo izvedeno tudi vrednotenje glede na strateške cilje opredeljene v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije. Sledi SWOT analiza, ki na podlagi drugih analiz izpostavlja prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti.

Drugi del Študije predstavlja analizo prostorskih in razvojnih dokumentov, ki se osredotoča na vizije in cilje v obravnavanih dokumentih ter problematiko prostorskega in razvojnega planiranja na območju Krasa. Problematika prostorskega in razvojnega planiranja na Krasu se osredotoča na spreminjanje zakonodaje, razvojne in prostorske dokumente, spreminjanje sistema prostorskega planiranja in upravno razdelitev občin na območju Krasa.

Medresorska koordinacijska skupina za oblikovanje Celovite prostorske zasnove matičnega Krasa je v času priprave prvega faznega poročila podala izhodišča in usmeritve. Usmeritve so podali naslednji sodelujoči resorji:

- Ministrstvo pristojno za gospodarstvo za področje turizma;
- Ministrstvo pristojno za kulturo;
- Ministrstvo pristojno za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano za področje kmetijstva,
- Ministrstvo pristojno za promet za področja cest, železnic in letalstva.

K podaji izhodišč in usmeritev so bili pozvani tudi resorji:

- Ministrstvo pristojno za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano za področje gozdarstva;
- Ministrstvo pristojno za promet za področje pomorstva;

- Ministrstvo pristojno za gospodarstvo za področje energetike;
- Ministrstvo pristojno za okolje in prostor za področje varstva okolja in za področje okoljske infrastrukture.

Pregledani in analizirani so bili naslednji dokumenti:

- **Meddržavna raven:**
 - Evropa 2020
 - Evropska konvencija o krajini
- **Državna raven:**
 - Strategija razvoja Slovenije
 - Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007-2023
 - Strategija prostorskega razvoja Slovenije
 - Prostorski red Slovenije
 - Državni prostorski načrti (veljavni in v pripravi)
- **Regionalna oz. medobčinska raven:**
 - Pilotni projekt Kras (strateški in izvedbeni del)
 - Kraški okraj
 - CAMP:
 - Zasnova prostorskega razvoja Južne Primorske 2007-2013
 - Regionalna strategija trajnostnega razvoja turizma
 - TRANSLAND
 - POLY.DEV.
 - Regionalni razvojni program Južne Primorske 2002 - 2006
 - Regionalni razvojni program Južne Primorske 2007 - 2013
 - Razvojni program podeželja Krasa in Brkinov za območje občin Divača, Hrpelje - Kozina in Sežana 2007 - 2013
- **Občinska raven:**
 - OPN Divača (faza: izdeluje se osnutek)
 - OPN Hrpelje - Kozina (faza: osnutek)
 - OPN Komen (faza: osnutek)
 - OPN Sežana (faza: osnutek)
 - OPN Miren - Kostanjevica (faza: predlog)

3.2 Analiza stanja v prostoru

3.2.1 Upravno-administrativna razdelitev območja

Slovenija se upravno deli na državno in občinsko raven. Na regionalni ravni v Sloveniji zaenkrat obstaja dvanajst statističnih regij. Pretežni del Krasa sodi v Obalno - kraško statistično regijo, manjši severni del pa v Goriško statistično regijo.

Za Slovenijo je značilna velika razdrobljenost na občine (210 občin), s tem da je le ta v osrednjem in severovzhodnem delu države bistveno bolj izrazita kot v zahodnem in južnem delu. Trend delitve še ni zaustavljen. Ozemeljsko območje matičnega Krasa je trenutno razdeljeno med pet občin. Do leta 1995 je bilo razdeljeno med občine Sežana, ki je obsegala večino ozemlja, Nova Gorica in Koper. Leta 1995 se je občina Sežana razdelila na več občin: Divača, Hrpelje - Kozina, Komen in Sežana. Razdelitev nekdanje občine Sežana na več manjših občin pomeni deljeno upravljanje z območjem in tudi konkurenčnost med občinami v smislu zagotavljanja različnih funkcij.

Medobčinsko povezovanje na območju Krasa je vzpostavljeno z neformalnimi srečanji županov kraško - brkinskih občin. Koordinacije županov imajo predvsem posvetovalno

ter usklajevalno vlogo in so namenjene obravnavi skupnih interesov in aktivnosti na območju Krasa in Brkinov (npr. oskrba s pitno vodo, ravnanje z odpadki itn.). Leta 2007 so občine Divača, Hrpelje - Kozina, Komen in Sežana ustanovile dva organa skupne občinske uprave: Medobčinski inšpektorat in redarstvo, Medobčinska notranje revizijska služba.

Od leta 2009 potekajo tudi organizirana srečanja županov slovenskega in italijanskega Krasa poimenovana »Forum županov kraških občin«. Na prvem srečanju so se župani dogovarjali o skupnem sodelovanju in prizadevanju za razvoj celotnega območja Krasa, tako v gospodarskih kot v negospodarskih panogah. Forum županov kraških občin je bil ustanovljen z namenom povezovanja kraških občin in županov ob državni meji.

3.2.2 Občinski prostorski načrti

Občine, partnerice projekta KRAS-CARSO, pripravljajo občinske prostorske načrte v skladu z ZPNačrt. Postopki so v različnih fazah. Najbližje sprejemu občinskega prostorskega načrta je občina Miren-Kostanjevica, katere predlog je v fazi pridobivanja mnenj. Občine Divača, Hrpelje - Kozina, Komen in Sežana imajo že pripravljen osnutek občinskega prostorskega načrta in so v fazi pridobivanja smernic nosilcev urejanja prostora. V primeru, da bodo Smernice za prostorske izvedbene akte v občinah na Krasu pripravljene še pred sprejemom občinskih prostorskih načrtov, obstaja možnost, da se jih vključi že v prostorske akte v pripravi.

Z Občinskimi prostorskimi načrti se ne predvideva bistvenih širitev. Občine imajo v obstoječih planskih aktih opredeljenih precej prostorskih rezerv stavbnih zemljišč, ki so še posledica preteklih strateških usmeritev iz časa družbenega planiranja (v Sežani se je poleg suhozemnega terminala načrtovala obsežna prostocarinska cona, poleg povečanih površin za gospodarstvo pa tudi širitev poselitve). Vendar pa obsežna nepozidana stavbna zemljišča, zaradi neučinkovite zemljiške politike, napačno izbranih lokacij in neurejenega komunalnega opremljanja ne zagotavljajo racionalne rabe prostora. Zato imajo individualne pobude in lastništvo še vedno prevelik pomen pri umeščanju dejavnosti v prostor. Opaziti je razkorak med strateškimi izhodišči, ki jih lokalne skupnosti opredelijo v občinskih prostorskih načrtih in praviloma povzemajo cilje trajnostnega razvoja, in med izvedbenimi deli občinskih prostorskih načrtov, v katerih se odražajo konkretni interesi po stavbnih zemljiščih.

Občine se pri pripravi OPN, glede na količino nepozidanih stavbnih zemljišč, v veliki meri odločajo za prestrukturiranje iz površin namenjenih stanovanjski gradnji v površine namenjene športu in rekreaciji, proizvodnji, centralnim dejavnostim ali turizmu. Vendar bi bilo poleg tega potrebno preveriti ustreznost lokacij in obsega do sedaj opredeljenih stavbnih zemljišč in prostorsko izvedbene pogoje, ki omogočajo sporne posege v prostor in s tem ogrožajo kulturno krajino. Na podlagi pregleda občinskih prostorskih načrtov je opaziti, da vse občine poskušajo v svojih prostorskih aktih zagotoviti prostorske možnosti za razvoj vseh dejavnosti, in ni zaznati medobčinskega povezovanja.

3.2.3 Demografija

Gostota prebivalstva v kraških občinah se v obdobju 2000-2010 ni bistveno spremenila. Za Kraške občine je značilna redka poseljenost, gostota poselitve kraških občin je bila v letu 2010 43,8/km². Število prebivalcev se je rahlo povečalo v občinah Divača za 0,2%, Hrpelje-Kozina za 1,6% in Sežana za 7,2%, zmanjšalo pa v občini

Komen za 1,6%. Naravni prirast je v obdobju 2000-2009 v občinah Divača in Hrpelje-Kozina pozitiven, v občinah Komen in Sežana pa negativen, kljub rasti števila prebivalstva. Gibanje v naravnem prirastu se načeloma izboljšuje glede na trend preteklih let. V kraških občinah je bil leta 2009 največji pozitivni selitveni prirast na 1000 prebivalcev v občini Hrpelje - Kozina (13,5) in občini Sežana (23,5), večji negativni selitveni prirast je bil leta 2009 v občini Divača (-10,1). Trend staranja prebivalstva je v vseh občinah prisoten in v obdobju 2000-2010 se je povprečna starost prebivalcev v kraških občinah povečala za približno 3 leta. Po napovedih demografskih gibanj v Projekciji prebivalstva občin južne Primorske regije za obdobje 2001-2022 se pričakuje upadanje števila prebivalstva, neugodna starostna struktura, staranje prebivalstva in podaljševanje dolžine življenja (Acer, d.o.o., 2006).

3.2.4 Poselitev in omrežje naselij

Za slovenski Kras je značilna enakomerna in redka poseljenost. Prevladujejo podeželska naselja. Naselje Sežana je po SPRS opredeljeno kot središče regionalnega pomena, ostala večja naselja na območju so po občinskih planskih aktih občinska središča in pomembnejša lokalna središča, na splošno pa na območju slovenskega Krasa prevladujejo manjša podeželska naselja z do sto prebivalci. V širšem vplivnem območju Krasa so pomembnejša središča: Koper kot nacionalno središče mednarodnega pomena, Nova Gorica in Postojna kot središči nacionalnega pomena (po kategorizaciji SPRS) ter Trst, Gorica in Videm v Italiji.

V sistemu naselij se krepijo predvsem občinska središča, majhna podeželska naselja zastajajo v razvoju in s tem je povezano praznjenje oddaljenih podeželskih naselij. Na slovenskem Krasu obstaja problem odseljevanja avtohtonega prebivalstva in povečan interes za sekundarna bivališča (vikende). S tem je povezana tudi funkcijska opremljenost manjših naselij. Občinska središča in večja urbanizirana središča imajo številčnejše in bolj specializirane funkcije, manjša naselja se funkcijsko med sabo dopolnjujejo, kar pomeni, da je za koriščenje funkcij nujna mobilnost. Opremljanje manjših naselij, ki nimajo dovolj velikega gravitacijskega zaledja z javnimi funkcijami ni racionalno in ne omogoča zadovoljive kakovostne ravni. Na območju je pogosta nedostopnost funkcij predvsem za starostnike, ker živijo v oddaljenih in redkeje poseljenih območjih.

Glede na stopnjo opremljenosti naselij z oskrbnimi in storitvenimi dejavnostmi je stanje na Krasu sledeče (Locus d.o.o., 2007):

- Sežana predstavlja središče regionalnega pomena in je hkrati tudi edino naselje na območju, ki presega občinski pomen. Nobeno izmed drugih obravnavanih območij namreč ne dosega niti ranga središča medobčinskega pomena.
- Kot občinska središča na območju delujejo Sežana, Komen, Divača ter Hrpelje - Kozina. Vsa naselja tudi dosegajo priporočeno število točk glede na opremljenost z oskrbnimi in storitvenimi dejavnostmi.
- Poleg občinskih središč tudi naselje Dutovlje dosega zadostno število točk za občinsko središče, dejansko pa deluje kot središče občinskega pomena.
- Kot pomembnejša lokalna središča so opredeljena naselja Štanjel, Lokev ter Senožeče.
- Glede na vrednotenje so kot lokalna središča opredeljena naselja Opatje Selo, Kostanjevica na Krasu, Brestovica pri Komnu, Gorjansko, Pliskovica, Tomaj, Povir, Lipica in Vremski Britof.

Glede na priporočeno število prebivalcev v gravitacijskem zaledju Sežana kot regionalno središče nima dovolj velikega gravitacijskega zaledja, prav tako ne dosega zadostnega števila prebivalcev v samem naselju.

Dutovlje kot središče občinskega središča presega priporočeno število prebivalcev (presega tudi priporočeno število točk glede na opremljenost z oskrbnimi in storitvenimi dejavnostmi), v nobenem kriteriju pa ne dosega nivoja za medobčinsko središče.

Med pomembnejšimi lokalnimi središči Štanjel in Lokev dosejata zadostno število prebivalcev v svojem gravitacijskem zaledju, Senožeče pa je nekoliko pod priporočeno mejo. Med lokalnimi središči Tomaj presega priporočeno število prebivalcev, Gorjansko, Brestovica pri Komnu ter Podgorje pa le tega ne dosega.

Glede na geografske značilnosti obravnavanega območja (planota) ter njegovo lego (»prehodno območje« med Vipavsko dolino, Goriškim območjem, Postojnskim območjem ter naprej proti Ljubljanski regiji in do Italije (Trsta)) je pri oblikovanju omrežja naselij ter njihovih gravitacijskih območij nujno upoštevati bližino velikih zaposlitvenih centrov kot so Nova Gorica na severu, Trst in Tržič na zahodu, Koper na jugu, Ajdovšina na severovzhodu ter Postojna na vzhodu in Ljubljana v osrednjem delu Slovenije.

Glede na izračunane dostopnosti do naselij posameznih rangov znotraj omrežja naselij so se kot dobro dostopna naselja izkazala predvsem naselja ob avtocestni povezavi Postojna - Koper ter regionalni cestni povezavi Opatje Selo - Gorjansko (Komen) - Dutovlje - Sežana - Divača.

Če je v prihodnje v interesu Kras z vidika poselitve ohraniti kot enovito območje, bo potrebno posebno pozornost posvečati predvsem zagotavljanju ohranjanja središč na obrobni predelih Krasa ter naselij v njihovem gravitacijskem zaledju. Taka naselja so predvsem Brestovica pri Komnu, Opatje selo, Kostanjevica na Krasu, Štanjel v povezavi s Kobdiljem, Senožeče, Lokev, Obrov ter Vremski Britof.

Poleg Sežane kot središča regionalnega pomena, občinskih središč Komen, Divača in Hrpelje-Kozina največje razvojne potencialne kažejo še Dutovlje v povezavi s Tomajem in Križem, Štanjel v povezavi s Kobdiljem ter Lokev.

Z Analizo omrežja naselij izvedeno v sklopu projekta Kraški okraj je bilo ugotovljeno, da je glede na tradicionalno grajena strnjena naselja težko govoriti o velikem potencialu prostih površin znotraj naselij vendar je hkrati res, da so naselja stara in da se veliki potenciali kažejo v prenovi stavbnega fonda. Sežana ima še nekaj več kot 20% nezazidanih površin, ima pa dokaj nizek faktor zazidanosti, večina naselij na obravnavanem območju ima višjega. Med občinskimi središči ima največ prostih površin Komen (blizu 60%), prav tako središče občinskega pomena Dutovlje, medtem ko jih ima Divača samo še 15%. Pri pomembnejših lokalnih središčih se odstotek prostih površin giblje okrog 20%, pri lokalnih in pomožnih lokalnih središčih pa so razmerja med zazidanimi in nezazidanimi površinami zelo različna. Pri naseljih Povir, Slivje in Dolenja vas je odstotek nezazidanih površin celo manjši od 10, medtem ko se v naseljih Opatje Selo in Dolenje Ležeče približuje 80%.

Vitalna mesta so nosilci gospodarskega, kulturnega in drugega razvoja. Sežana se mora razvijati kot nosilec konkurenčnosti v širšem prostoru. Usmerjati se mora v perspektivne dejavnosti in odpiranje delavnih mest v novih tehnologijah, turizmu in podjetništvu.

Kras je zaradi svojih naravno kulturnih posebnosti izredno privlačen za bivanje, zato nepremičnine dosegajo visoke cene, kljub dokaj velikemu številu stanovanj, ki presega slovensko povprečje. K visoki ceni nepremičnin prispevajo tudi večje kvadrature stanovanj, ki so v povprečju približno 10 m² večje od slovenskega povprečja, kar pomeni otežen dostop do primernih bivališč domačinom.

Nekdanja kmečka naselja se spreminjajo v bivalna območja večinoma nekmečkega prebivalstva, stalna bivališča se spreminjajo v počitniška. Večjo selitveno dinamiko beležijo naselja, kjer je zagotovljena možnost novogradenj zunaj strnjenejšega vaškega jedra. (Likar, 2008)

Kljub nespremenljivi demografski sliki je prisoten velik interes za novogradnje na območju Krasa. V obdobju 2002-2009 je bilo največ novogradenj v občini Divača, Hrpelje-Kozina, nekaj v Komnu in Miren-Kostanjevici, najmanj pa v Sežani. Pobude za obsežnejše novogradnje so južno od Tomaja, Grahovega Brda in Križa (Kužet, www.ibn.si).

Na območju Krasa je opaziti pojav degradacije naselij zaradi neustrezne nove gradnje ob obstoječih naseljih oz. na robovih obstoječih naselij in hkrati propadanja obstoječega stavbnega fonda. Propadanje obstoječega stavbnega fonda je predvsem posledica: neučinkovitega spodbujanja prenove s strani države, neurejenega lastništva, zapletene prenove naselbinske dediščine tudi zaradi postopka pridobivanja gradbenega dovoljenja in soglasij sosedov v primeru spremembe namembnosti določenega dela objektov, neartikuliranega koncepta prostorske, gospodarske in družbene prenove naselbinske dediščine.

Glede na to, da SPRS usmerja k zagotavljanju zadostnih količin različnih stanovanj v urbanih naseljih, med drugim tudi posebnih oblik nastanitev kot so varovana stanovanja, je umeščanje aktualno tudi na Krasu. Potrebno je opozoriti na problematiko povezano z umeščanjem posebnih oblik nastanitev v manjša naselja, zaradi porušitve razmerja do obstoječega stavbnega tkiva v odnosu do kulturne krajine kar posledično pomeni razvrednotenje identitete Krasa.

Tik ob meji matičnega Krasa se nahajata največji mesti vzhodne obale dežele Furlanije Julijske krajine, Trst in Tržič.

3.2.5 Gospodarstvo

Na slovenskem Krasu je stanje gospodarstva sledeče: ekonomska moč prebivalstva je nizka, stopnja delovno aktivnih prebivalcev je nad slovenskim povprečjem, število podjetij je nad slovenskim povprečjem, delovna migracija se povečuje, premalo je delovnih mest za visoko izobraženi kader.

V kraških občinah je bilo leta 2010 približno 15 % delavno aktivnih prebivalcev več kot je razpoložljivih delavnih mest. Povprečno 49,7 % delavno aktivnih prebivalcev je zaposlenih v občini prebivališča in povprečno 56,2 % delavno aktivnih prebivalcev je zaposlenih na Krasu. V občini Sežana in Komen je delež delavno aktivnih zaposlenih v občini prebivališča največji, medtem ko je delež delavno aktivnih zaposlenih na območju kraških občin največji v občinah Sežana, Divača in Komen.

Leta 2010 je bilo v kraških občinah približno 9,3 % delavno aktivnih prebivalcev brezposelnih. Največji delež brezposelnih ima IV., V. ali I. stopnjo izobrazbe.

Slovenski del Krasa je izrazito usmerjen v storitveni sektor, še posebej v trgovino, promet in nepremičnine, najem ter poslovne storitve, turizem.

Na območju Krasa je potrebno krepiti in spodbujati tako razvoj tehnološko naprednega in inovativnega gospodarstva, kot se v zadnjih letih razvija v sežanskem inkubatorju in ki bo zagotavljalo delovna mesta tudi za visoko izobražen kader, kot tudi tradicionalna znanja kot so kamnoseštvo, vinarstvo, stavbarstvo. Dobra opremljenost s telekomunikacijami vpliva na možnost zaposlovanja v manjših naseljih, na domu.

Pomembna tradicionalna gospodarska dejavnost na območju Krasa je pridobivanje mineralnih surovin (kamna), ki posledično vpliva na razvoj drugih dejavnosti. Kraški kamen je eden od simbolov Krasa, prevladujoč element tradicionalne arhitekture, uporabljen kot osnovni gradbeni in okrasni material, mnoge kraške hiše krasijo bogati arhitekturni detajli iz kraškega kamna.

V Sežani od leta 1992 deluje podjetniški inkubator katerega glavni namen je pomagati novim podjetjem k poslovnemu uspehu in posledično k ustvarjanju bogastva in možnosti novih zaposlitev z zagotovitvijo modularnih poslopij, skupne tehnične infrastrukture, managerske podpore in podpornih storitev. Glavni poudarek je na lokalnem razvoju in ustvarjanju delovnih mest. Leta 2006 je bilo odprto novo, sodobno tehnično vsestransko opremljeno poslopije Poslovno inovacijskega centra. Namenjeno je inovativnim podjetjem, inovatorjem in podjetnikom s svežimi zamislimi. Prednost za namestitve v njem imajo projekti s poudarjenim tržnim potencialom ter z visoko pričakovano dodano vrednostjo. V njem so tudi prostori za izobraževanje in za specializirane storitve, ki bodo podpirale inovativne postopke. Skupaj z dosedanjimi prostori podjetniškega inkubatorja je podjetjem v inkubatorju na voljo 8.500 m² poslovnih površin ter storitve v podporo inovativnim dejavnostim. Uspešno razvita podjetja, ki so izšla iz inkubatorja pa so v okolici zgradila 18.000 m² svojih novih poslovnih prostorov.

V okviru mednarodnega projekta je Inkubator Sežana z zunanjimi izvajalci in v sodelovanju z Občino Sežana pripravil ekonomsko-tehnično študijo izvedljivosti vzpostavitve in izgradnje ekološke poslovne cone na območju Sežana-jug, ki je že več let rezervirano za postavitve poslovne cone. Pobuda predstavlja pilotni primer umeščanja poslovne cone v prostor in njene izgradnje ter upravljanja po sodobnih načelih eko-poslovnih con (»Eco-industrial park«) v Sloveniji.

Na razvoj gospodarstva vpliva dobra infrastrukturna opremljenost, ki vključuje predvsem prometno omrežje in telekomunikacije. Na območju so pomembnejše gospodarske cone, ki se jih kot take tudi krepi predvsem: regionalno pomembna obstoječa gospodarska cona v Sežani s predvidenimi območji za širitev, obstoječi gospodarski coni v Divači, ki sta namenjeni predvsem poslovnim, storitvenim in trgovskim dejavnostim, gospodarski coni v Kozini in Hrpeljah.

Na območju se pojavljajo tudi manjše gospodarske cone (v Komnu, Tomačevici, Opatjem selu, Dutovljah, Lokvi, Štorjah, Senožecah itd.), ki so namenjene predvsem manjšim lokalnim obrtnikom. Širitev manjših gospodarskih con lahko privede do degradacije prostora in preobremenjenosti lokalne prometne mreže s transportom. Zaradi racionalne rabe prostora, komunalnega opremljanja in ohranjanja identitete Krasa je potrebno opredeliti omrežje gospodarskih con v navezavi s hierarhijo naselij.

3.2.6 Promet

V Sloveniji se je v preteklem obdobju intenzivno izgrajeval avtocestni križ. Osnovni avtocestni križ je zgrajen, zgraditi pa bo potrebno še nekatere cestne povezave, ki posamezna območja navezujejo na osnovni avtocestni križ. Območje Krasa je vpeto med avtocestama Ljubljana - Koper in Divača - Trst ter hitro cesto po Vipavski dolini, kar vpliva na dobro povezanost z evropskimi prometnimi koridorji. V pripravi je državni prostorski načrt za avtocesto Postojna/Divača - Jelšane. Osnovni cilj te novo načrtovane avtocestne povezave je zagotoviti ustreznejšo povezanost osrednje Slovenije in slovenskega primorja ter izboljšati cestno povezavo v trasi vseevropskega cestnega omrežja (TEN-T), V. in X. panevropskega prometnega koridorja ter navezavo na omrežje Jadransko - Jonske pobude. Z novo avtocesto se bodo bistveno izboljšale prometne razmere na obstoječem omrežju državnih cest - razbremenile se bodo obstoječe prometnice, izboljšala se bo prometna varnost. Trenutno se izvaja študija variant, v kateri se preverja ustreznost koridorjev (na Divačo, na Razdrto ali na Postojno) in variant v posameznih koridorjih. Pri variantah na Divačo in na Razdrto se kažejo zelo veliki negativni kumulativni vplivi na okolje.

Razvoj železniške infrastrukture v Sloveniji ne sledi potrebam. Zaostaja v zmogljivosti in tehnologiji. Preko občin Divača in Sežana je sicer speljana dvotirna železnica do Trsta, vendar je bila zadnja povezava Trsta s Slovenijo z linijo Benetke - Budimpešta decembra 2011 ukinjena. Preko občin Divača in Hrpelje-Kozina poteka elektrificirana železnica v smeri Kopra in Pule na Hrvaškem. Preko občin Komen in Sežana poteka železniška povezava Nova Gorica - Sežana, za katero je predvidena posodobitev in elektrifikacija. Strategija prostorskega razvoja Slovenije predvideva rekonstrukcije in dograjevanje prog mednarodnega pomena. Proga Trst - Sežana - Ljubljana - Zagreb naj bi predstavljala del proge za visoke hitrosti (250 km/h) v okviru V. panevropskega prometnega koridorja Benetke - Kijev. S strani sektorjev pristojnih za varstvo narave in okolja se opozarja na problematiko poteka čez Kras in proučitev morebitnih drugih potekov. Navezanost Krasa na železnico je gotovo ena izmed prednosti, ki jo je treba izkoristiti pri nadaljnjem razvoju. Pomeni potencial za razvoj vitalnih mest, gospodarskih con, turizma in izboljšanje javnega prometa. Mesto Sežana ima pomembno vlogo v urbanem sistemu Slovenije v veliki meri zaradi zelo dobre prometne dostopnosti.

Javni promet je pomanjkljiv in premalo učinkovit, kar je problematično predvsem z vidika ohranjanja poselitve, razvoja gospodarstva in razvoja turizma. Gre za slabo povezanost Italija - Slovenija (npr. prevoz z letališča Friuli Venezia Giulia (Ronchi) v Sežano, iz pristanišča v Trstu do Sežane) in za povezanost območja z ostalo Slovenijo in večjimi zaposlitvenimi centri v bližini (Ajdovščina, Nova Gorica, Postojna, Koper) ter za podvajanje javnega potniškega prometa na določenih relacijah (potniški promet iz Hrvaške preko Slovenije v Italijo).

Z vidika notranjega prometnega sistema na Krasu se ugotavlja, da so večja urbana središča med seboj relativno dobro prometno povezana, slabše dostopna pa so oddaljena podeželska območja in so zato nagnjena k praznjenju.

V občini Divača so označene vse turistične poti, primerne za gorsko kolesarjenje. Preko občine Sežana potekata južna kraška transversala in severna kraška transversala. Na območju občine Komen se zagotavlja daljinske kolesarske poti med Novo Gorico, Sežano in Vipavo. Kolesarje se preusmerja z obremenjenih prometnic na lokalne ceste. Občino Komen prečka severna kraška transversala in južna kraška transversala. V občini Hrpelje-Kozina se načrtuje potek kolesarske poti po stari istrski

cesti. Ob robu obstoječe glavne povezovalne ceste Trst - Reka se načrtuje kolesarska pot. Za gorsko kolesarjenje se načrtuje označitev poti in progo opuščene železnice proti Trstu. Najpomembnejša kolesarska povezava naj bi postala povezava Krasa s Posočjem z navezavo na primarno in sekundarno cestno omrežje. Razvija se turistično kolesarsko pot »Pot miru na Krasu« in »Zgodovinske poti med Sočo in Krasom«. Omrežje kolesarskih in pešpoti kot del prometne dostopnosti je pomanjkljivo.

3.2.7 Raba obnovljivih virov energije

Kras ima zaradi osončenosti, vetrovnosti in poraslosti z gozdom dobre pogoje za izkoriščanje obnovljivih virov energije s postavitvijo vetrnih ali sončnih elektrarn in ogrevanja na lesno biomaso. Izkoriščanje vetrne in sončne energije poleg priložnosti predstavlja tudi nevarnost. Kras je zaradi svojih značilnosti izjemno občutljiv in pomemben v svetovnem merilu, zato je umeščanje večjih objektov v odprti krajini občutljivo.

Izkoriščanje lesne biomase je z vidika ohranjanja krajine in območij pomembnih za ohranjanje narave sprejemljivo v omejenem obsegu pod nadzorom služb pristojnih za varstvo narave in gozdarstvo.

Predvsem je potrebno opredeliti območja, kjer je izkoriščanje obnovljivih virov sprejemljivo ob predhodni prostorski in finančni presoji ter podati usmeritve o velikosti oz. obsegu objektov, kot npr. postavljanje sončnih elektrarn je dovoljeno na strehah v gospodarskih conah, kot dopolnilna dejavnost na kmetijskih gospodarstvih, v strnjenih in ruralnih naseljih le za lastno uporabo itd.

3.2.8 Krajina

Kraška krajina je edinstvena in se že po svojem izgledu razlikuje od sosednjih območij. Odlikuje jo njena raznolikost in visoka doživljajska vrednost. Relief je tipično kraški. Posebnost kraškega makroreliefa so suhe doline - doli (Senadolska dolina, Brestoviški dol), velike vrtače in koliševke, ki so nastale s podiranjem stropov podzemeljskih votlin, sem sodijo tudi brezna in kraške jame. Kraški relief označujejo tudi večje vzpetine in višji hribi (Kokoška, Trstelj, Vremščica, Slavnik). Kot posebno znamenitost velja izpostaviti Podgorski kras, najbolj ohranjen goli Kras v Sloveniji.

V preteklosti so kraško krajino zaznamovali večinoma pašniki, danes jih prerašča gozdno rastje. Z zaraščanjem se izgublja značilna kraška kulturna krajina, ki jo je človek izoblikoval s svojo rabo, za sovje preživetje. Kmetje so obdelovalne površine očistili s pobiranjem kamenja in zlaganjem le-tega v kamnite ograde, ki ščitijo prst pred vetrom. Za kraško kulturno krajino so značilne tudi mejice med posameznimi travniki in njivami. Mejice so imele več funkcij, označevale so rob parcele, njive, travnika ali omejevale pašno površino, da živina ni uhajala. Z opuščanjem travnikov in pašnikov se je začelo zaraščati samoniklo grmičevje in drevje. Zarast se povečuje in širi ter počasi prerašča v gozd. Nadaljevanje tega procesa pomeni razvoj od ruralne, odprte krajine proti gozdni, zaprti krajini. S pogozdovanjem ob koncu prejšnjega stoletja se je črni bor zaradi skromnih zahtev močno uveljavil in danes zaznamuje krajinsko podobo Krasa. Postal je eden od simbolov Krasa. Značilna je tudi kraška gmajna s ponekod še opaznimi zaplatami golega kamenja.

Celoten Kras pomeni krajinsko znamenitost in je tudi v svetovnem merilu posebnost zaradi značilnih kraških pojavov in kraške krajine, pa tudi kamnitih ograd, obzidanih

dvorišč in gručastih vasi. Ohranila se je tipična poselitev v strnjenih naseljih na izpostavljenih lokacijah kot pomemben element privlačnosti prostora, vendar pa se zaradi razpršenosti novogradnje značilnosti kraške kulturne krajine izgublja.

Kulturno krajino oblikujeta tako narava kot človek, zato se stalno spreminja. Spreminjanje krajine je posledica naravnih procesov, spreminjanja poselitvenih, družbenih in ekonomskih razmer, sprememb v pridelovalnih postopkih in tržnih razmer. Najpomembnejši dejavnik pri ustvarjanju krajinske podobe Krasa je kmetijstvo, predvsem različne oblike obdelave tal in kmetijske rabe zemljišč, drobna struktura, prepletanje njivskih površin, vinogradov in pašnikov.

3.2.9 Naravne danosti in naravna dediščina

Za Kras so značilni edinstveni naravni pojavi, predvsem podzemni, izjemna biotska pestrost ter značilna kraška krajina. Matični Kras s sistemom Škocjanskih jam je edinstveni svetovni fenomen naravne in kulturne dediščine, zato je treba s skrbnim, usklajenim načrtovanjem preseči formalna zavarovanja tega prostora in razvoj prilagoditi izjemnosti Krasa.

Za Kras so značilni številni površinski (škraplje, doline, udornice, skalni čoki) in podzemni (jame, brezna) kraški pojavi. Na Krasu je znanih približno 600 jam, njihovo število pa narašča vzporedno z jamarskim in krasoslovnim raziskovanjem. Najdemo jih na celotni površini Krasa (v povprečju 1-1,5 jame na km² površja), v okolici Sežane pa naletimo na najvišjo gostoto jam (22/km²). Med najznamenitejšimi jamami oz. jamskimi sistemi Krasa izstopajo Škocjanske jame kot ene najlepših ponornih jam s podzemno reko in kanjonom, ki so zaradi svoje edinstvenosti in naravne ohranjenosti od leta 1986 vpisane v Unescov seznam svetovne naravne dediščine. Škocjanske jame so vpisane tudi na seznam mednarodno pomembnih mokrišč v skladu s Konvencijo o močvirjih, ki so mednarodnega pomena, zlasti kot prebivališča močvirskih ptic (Ramsarska konvencija), in sicer kot prvo podzemno kraško mokrišče v Evropi (1999). Leta 2004 je bil Park Škocjanske jame sprejet v svetovno mrežo biosfernih rezervatov (MAB) pod imenom Kraški biosferni rezervat, ki obsega osrednje območje parka (strogo zavarovano območje samega parka), vplivno območje parka in prehodno območje (območje občine Divača). Program varstva in razvoja Parka Škocjanske jame za obdobje od leta 2011 do leta 2015 je pripravljen in medresorsko usklajen ter čaka na obravnavo in sprejem na Vladi RS od jeseni 2011.

Poleg regijskega parka je na območju večje število zavarovanih območij (krajinski park Beka, krajinski park Štanjel in številni naravni spomeniki) in naravnih vrednot, kjer prevladujejo podzemeljske, geomorfološke (jame, brezna) naravne vrednote. Kras je del omrežja ekološko pomembnih območij in del omrežja varovanih območij Natura 2000, opredeljenih tako po Direktivi o pticah in Direktivi o habitatih.

Na Krasu zaradi geološke sestave skoraj ni površinskih voda. Pogoste in edine površinske vode so antropogenega značaja - kali in lokve, ki jih najdemo v vsaki vasi. V letih 2005 - 2007 je potekal čezmejni projekt »1001 kal - 1001 zgodba o življenju« namenjen obnavljanju vaških kalov, ki je pomembno predvsem zaradi ohranjanja biotske pestrosti.

Območje Krasa je pomembno tudi zaradi ohranjenosti rastlinskih in živalskih vrst. Kljub neugodnim klimatskim in talnim pogojem (vroča poletja z malo dežja, razmeroma hladne zime, burja, neugodne hidrološke razmere), je območje bogato z gozdno in grmovno vegetacijo. Tu uspevajo le drevesne vrste, prilagojene specifičnim

ekološkim razmeram kot npr. črni gaber, mali jesen, puhasti hrast, graden in beli gaber, ki so glavni nosilci gozdne vegetacije, med grmovnimi vrstami pa navadni ruj, brin, terebint, rešeljika, trokrpi javor, trdoleska, glog itd.

Od nekdanj obsežnih travnišč, senožeti in pašnikov so se do danes ohranili le ostanki na območjih z neugodnimi rastiščnimi razmerami in tam, kjer sta še prisotni paša ali košnja. Traviščna vegetacija obravnavanega območja je relativno enotna. Največje površine pokriva združba nizkega šaša in skalnega glavinca. Površine delno kosijo, večinoma pa so nastale kot pašniki. Travišče je v vseh obdobjih izredno barvito, sodi pa med najbogatejša evropska travnišča. Z opuščanjem tradicionalne kmetijske rabe se kraška travnišča zelo hitro zaraščajo. Z zaraščanjem izginjajo značilne kraške travniške rastline, na katere so vezane tudi številne redke in ogrožene živalske vrste.

Kras je bivališče velikega dela naših endemičnih podzemnih in talnih živali in je glede na število in raznolikost vrst najbogatejše območje v Sloveniji. Na območju Krasa v jugozahodni Sloveniji živi 95% vseh živalskih vrst registriranih v Sloveniji (Mršič, 1997).

Na obravnavanem območju je izredno pestra favna hroščev, metuljev, dvoživk, plazilcev ptic, med sesalci izstopajo predvsem netopirji, z zaraščanjem kmetijskih površin se ustvarjajo ugodni pogoji za velike sesalce, predvsem za srnjad, divjega prašiča in jelenjad. Jamska favna z visoko stopnjo endemizma je izredno raznovrstna in bogata zaradi ekološke pestrosti habitatov. Med najbogatejšimi in najbolj raziskanimi izstopajo Škocjanske jame.

Kras je del omrežja ekološko pomembnih območij in del omrežja varovanih območij Natura 2000.

3.2.10 Kulturna dediščina

Kras je v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije opredeljen kot območje kompleksnega varstva kulturne dediščine v odprtem prostoru. Kulturno dediščino je potrebno upoštevati kot pomembno izhodišče prostorskega razvoja. Kras je svetovni fenomen zaradi edinstvene naravne kot zaradi kulturne dediščine, zato je treba s skrbnim, usklajenim načrtovanjem preseči formalna zavarovanja tega prostora in razvoj prilagoditi izjemnosti Krasa.

Za Kras je značilna visoka gostota kulturne dediščine, ki je precej enakomerno razporejena po območju Krasa. Edinstvenost in raznolikost kulturne dediščine in krajine v veliki meri določa prepoznavno podobo Krasa. Na Krasu se nahajajo številna arheološka najdišča (gradišča), naselbinska, memorialna (vojaška pokopališča, spomeniki iz prve in druge svetovne vojne,...), stavbna dediščina (profana in sakralna) in kulturna krajina. Med najpomembnejšimi tipi kulturne dediščine je kulturna krajina Kobilarna Lipica in kulturna krajina Štanjel.

Z vidika kulturne dediščine obstajajo na Krasu tri območja, kjer je kulturna dediščina visoke vrednosti ali izjemno koncentrirana, in sicer: kulturna krajina Dolnjega Krasa s krajinskim parkom Štanjel, Kobilarna Lipica kot izjemna kulturna krajina in širše območje s Parkom Škocjanske jame (Kranjc, 2000).

Srednjeveška naselbina Štanjel opredeljena kot pomembna naselbinska dediščina na Krasu leži sredi kulturne krajine Štanjel. Celotna podoba Štanjela sestoji iz historičnega jedra in kraške kulturne krajine. Grajski kompleks v Štanjelu je eden od

pomembnejših objektov fevdalne arhitekture na Slovenskem. V Štanjelu se nahaja Vrt ob vili Ferrari, ki je pomembna vrtno-arhitekturna dediščina na nacionalni ravni.

Kobilarna Lipica je izjemna kulturna krajina tako v slovenskem prostoru kot tudi v evropskem in svetovnem merilu. Kobilarna Lipica, spomenik državnega in evropskega pomena, je svetovno priznana izvorna kobilarna konj lipicanske pasme, vrhunski konjerejsko-konjeniški center in območje prestižnega kulturnega turizma. Kulturno krajino Kobilarna Lipica sestavljajo travnate površine in večja drevesa. Zasajena so v geometrijskem sistemu, ki vzpostavlja optimalno možnost paše v senci, kar odraža osnovni namen oblikovanja te specifične krajine, in sicer željo po ustvarjanju optimalnih pogojev za rejo plemenskih konj lipicancev. Ob kmetijskih površinah - pašnikih, katerih značilna raba daje osnovni pečat območju Kobilarne Lipica, so pomembne prvine te krajine tudi drevoredi, obzidje z vhodnimi vrati, ograje, kali in površine ob historičnih objektih, predvsem pa terasasti vrtovi pod graščino. Razpoznavnost in identifikacija krajine Kobilarna Lipica izhaja iz dejstva, da je vzdrževana, kultivirana bodisi s košnjo bodisi s pašo in se zato razlikuje od okolice.

Škocjanske jame so z vidika kulturne dediščine pomembne predvsem zaradi izjemno bogatega arheološkega najdišča. Na območju Parka Škocjanskih jam je velika gostota kulturnih spomenikov, nastalih predvsem v obdobju od 13. do 15. stoletja. Park je še posebno bogat s sakralno stavbno dediščino. Med kulturnimi spomeniki je potrebno izpostaviti predvsem cerkev Sv. Kancijana z zvonikom in grad na Školju, ki je eden redkih ohranjenih srednjeveških gradov s kultivirano okolico. Identiteto območja tvori predvsem naravna dediščina, ki jo dopolnjuje kulturna dediščina in poselitve.

Gradišča, utrjene naselbine, so na kraških tleh sinonim za tako imenovano kaštelirsko kulturo starejše železne dobe, ki je pomembno prispevala k oblikovanju današnje krajinske podobe območja.

Za Kras značilna naselbinska in stavbna dediščina temeljita na značilni kraški arhitekturi. Za naselbinsko dediščino na Krasu so značilne naslednje skupne lastnosti: mestom podobno oblikovanje vaških naselij s sklenjenim uličnim nizom in ulična križišča, posebna barvna lestvica ter značilno razporejanje stavb na ali ob lokacijah z dolgo naselbinsko kontinuiteto.

Za stavbarstvo so značilni posamezni elementi oblikovanja kot so okenski okvirji, portali, konzole, strehe, dimniki, strešni venci, zunanje stopnišče, balkon, gank, kamniti žlebovi, vodnjaki in stavbno pohištvo predstavljajo likovno-prostorske elemente, ki delajo kraško arhitekturo razpoznavno.

Najznačilnejši tip profane stavbne dediščine na Krasu je kraška domačija, ki jo sestavljajo: »pitana shuta« (stanovanjski del), »hram« (klet), »štala« (hlev), »klenica« (vhodna lopa), »skedenj« ter »gnojnik«. Praviloma so ti elementi razvrščeni okoli zaprtega dvorišča »borjača«, ki je dostopen skozi reprezentativno »kalono« in predstavlja lokalno posebnost, saj je nastal zaradi zaščite pred burjo. Na »borjaču« je tudi »štirna« (zbiralnik kapnice). Onstran stavbnega niza pa se nekatere domačije odpirajo neposredno na vinograde in polja. Osnovni gradbeni material je bil do nedavna kamen, kritina pa se je spreminjala od slamnate in skrilnate do korčaste kritine (Kranjc, 2000).

Na območju Krasa je veliko naselij opredeljenih kot naselbinska dediščina. Naselbinsko dediščino in s tem tudi identiteto Krasa ogroža tipološko neustrezna novogradnja, ki se pojavlja na robovih naselij oz. v njihovem vplivnem območju ter

propadanje obstoječega stavbnega fonda znotraj naselij, predvsem ker ni celovitega koncepta prostorske, gospodarske in družbene prenove naselbinske dediščine za celotno območje Krasa.

Pojav tipološko neustrezne novogradnje v vplivnih območjih naselbinske dediščine je večinoma posledica preteklih planskih opredelitev stavbnih zemljišč za stanovanjsko gradnjo, neustreznih, pomanjkljivih določil opredeljenih v prostorskih aktih občin in neorganizirane gradnje.

Propadanje obstoječega stavbnega fonda v območjih naselbinske dediščine je posledica neurejenega lastništva, pomanjkanja učinkovitih sistemskih ukrepov za spodbujanje obnove obstoječega stavbnega fonda, togih predpisov, drage in zapletene prenove zaradi postopka pridobivanja gradbenega dovoljenja in soglasij sosedov v primeru spremembe namembnosti določenega dela objektov. Ponekod prihaja tudi do neustrezne prenove obstoječih stavb znotraj naselbinske dediščine. Tako obnovo obstoječih objektov kot novogradnjo je potrebno prilagoditi avtohtonim materialom, novi tehnologiji, potrebam ljudi in predpisom. V Štanjelu deluje regionalna pisarna za obnovo objektov kulturne dediščine z namenom svetovanja pri obnovi in osveščanja javnosti o pomenu ohranjanja kulturne dediščine in njene ogroženosti, vendar njeno delovanje ni dovolj učinkovito, saj obstoječa zakonodaja ne stimulira vlaganja v obnovo oz. ne uvaja dodatnih virov financiranja za obnovo kulturne dediščine. Potrebna je uvedba dopolnilnih mehanizmov (davčne olajšave in drugi finančni instrumenti), ki bi spodbudili vlaganja v obnovo kulturne dediščine. V bodoče bi bilo smiselno razmisliti o ustanovitvi regijske svetovalne pisarne tako za obnovo objektov kot nove gradnje v povezavi z energetske svetovalno pisarno.

Kras ima z bogato in dobro ohranjeno kulturno dediščino razvojni potencial s poudarkom na identitetni prepoznavnosti, tako v arhitekturi kot kulturni krajini, katerih potencial se lahko koristi v turizmu in drugih oblikah ponudbe. Potrebno je opozoriti tudi na gospodarski potencial dediščine, ki se le deloma izkorišča (muzeji, spominske sobe, gostišča, zdravstveni domovi,...).

3.2.11 Kmetijstvo

Neugodne naravne razmere in značilnosti družbenega ter gospodarskega razvoja vplivajo na spreminjanje pomena kmetijstva kot gospodarske dejavnosti in s tem tudi na spreminjanje krajine. Trenutno je glavna kmetijska panoga na Krasu vinogradništvo, pojavlja se tudi reja drobnice, konj, prašičereja in poljedelstvo, predvsem za samooskrbo. Kmetijskih zemljišč za poljedelstvo je malo, ker so tla plitva in skalnata, vendar so določeni pridelki zaradi klimatskih in rastiščih razmer značilni samo za Kras, kar je ena od primerjalnih prednosti. Na Krasu je prisotnih več predelovalnic suhomesnatih izdelkov kot so npr. Kras, Kmetija Grča, Pršutarna Lokev, Prunk iz Lokve, Ravbar iz Vogelj ipn.

Na Krasu prevladujejo kmetije z manj kot dvema hektarjema zemljišč, ki pa se v zadnjih letih s propadanjem in opuščanjem neperspektivnih obratov povprečna velikost posesti povečuje (Likar, 2008).

Kmetijstvo predvsem za mlajše generacije v preteklosti ni bilo atraktivno in finančno konkurenčno zaradi talnih razmer, drobne posestne strukture z neurejenim lastništvom, visokih stroškov proizvodnje, ogroženosti letine zaradi divjadi, suše, toče, ogroženosti drobnice zaradi napadov volkov, pogostih spreminjanj pogojev kmetovanja. Posledica je zaraščanje kmetijskih površin in s tem povezana izguba pridelovalnih površin.

Kmetijska dejavnost se na celotnem območju Krasa dopolnjuje s turizmom preko Osmic in kmečkih turizmov, ki so se razvili v zadnjih letih. Potrebno je spodbujati in krepiti razvoj s kmetijstvom povezanih dopolnilnih dejavnosti, ki so hkrati tudi dodatna turistična ponudba (konjereja, avtokampi, trženje različnih pridelkov, tradicionalne jedi in zaščiteni proizvodi (teran, pršut, kraški brinjevec) ter običaji).

V prihodnosti bi bilo potrebno v skladu z Resolucijo strateških usmeritev razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 najti primerne vzpodbude za razvoj trajnostnega kmetijstva s poudarkom na zagotavljanju prehranske varnosti, povečanju konkurenčne sposobnosti, trajnostni rabi proizvodnih potencialov in zagotavljanju skladnega in socialno vzdržnega razvoja podeželja.

Pomembno je povečati pomen samooskrbe s poznavanjem izvora pridelka, aktivno vključitvijo v programe Ministrstva za kmetijstvo, ki spodbujajo k uporabi domačih pridelkov. Kot priložnost se kaže tudi oskrba večjih urbanih središč. Pri oživljanju pašništva bi bilo potrebno v sodelovanju s službami za ohranjanje narave in lovci vzpostaviti dialog in učinkovit mehanizem za zaščito drobnice pred volkovi npr. opredeliti območja, ki so prednostno namenjena pašništvu. Ustrezne rešitve konfliktov med rejo živali in zvermi je treba iskati s konsenzom kmetijske politike in ohranjanja narave.

Na Krasu se v zadnjem času pojavljajo zahteve po gradnji pomožnih kmetijskih objektov v odprti krajini npr. na pašniških (npr. staje) in vinogradniških območjih. Za Kras je značilno, da v odprtem prostoru ni pomožnih kmetijskih objektov. Dopuščanje pomožnih kmetijskih objektov v odprtem prostoru bi pomenilo pojav novega vzorca gradnje v krajini.

Po drugi strani pa Zakon o kmetijskih zemljiščih - UPB2 (Ur.l.RS, št. 71/2011) dopušča gradnjo v odprtem prostoru. Zakon določa, da se na trajno varovanih kmetijskih zemljiščih brez spremembe namenske rabe kmetijskih zemljišč lahko načrtujejo naslednji pomožni kmetijski objekti: rastlinjak, poljske poti, ograje za pašo živine, obore za rejo divjadi, ograje in opore za trajne nasade in opore za mreže proti toči. Na ostalih kmetijskih zemljiščih se brez spremembe kmetijske namenske rabe lahko načrtujejo vsi pomožni kmetijski objekti. Minister, pristojen za kmetijstvo, v soglasju z ministrom, pristojnim za prostor, podrobneje določi vrste pomožnih kmetijskih objektov in začasnih objektov ter njihovo največjo velikost. Pomožni kmetijski objekti se lahko uporabljajo le v kmetijske namene. Podzakonski predpis, ki bo določil možnosti za postavljanje kmetijskih objektov v odprtem prostoru, še ne velja.

V zvezi z dopuščanjem pomožnih kmetijskih objektov na Krasu je najprej potrebno ugotoviti za katere dejavnosti kmetijstva so tovrstni objekti pogoj za delovanje. V povezavi s tem se na območjih, ki so primerna za posamezne dejavnosti določi kakšen tip objektov bi bil dopusten npr. v območju vinogradništva oz. pašništva.

V povezavi s pomožnimi kmetijskimi objekti je potrebno omeniti pojavljanje nelegalnih sekundarnih bivališč in s tem povezan nedelujoč sistem inšpekcijske službe.

Kmetijska zemljišča kot vir kmetijske dejavnosti varuje Zakon o kmetijskih zemljiščih, ki omejuje spremembo namembnosti trajno varovanih kmetijskih zemljišč. Le ta se ne smejo spreminjati najmanj deset let od uveljavitve prostorskega akta lokalne skupnosti, s katerim so bila ta območja določena, z izjemo širitev območij obstoječih prostorskih ureditev državnega pomena v primeru, ko umeščanje na nekmetijska zemljišča ni mogoče.

3.2.12 Gozdarstvo

Gozd je edina naravna oblika vegetacije na Krasu, ki je bil v preteklosti zaradi prekomerne rabe degradiran. Gozd kot naravni ekosistem zagotavlja razvoj naravnih sukcesij in obenem zagotavlja neto prihodek oziroma gospodarnost že na sedanji stopnji razvoja brez zunanjih subvencij.

Gozd ima na Krasu pomembno varovalno funkcijo, saj ščiti območje pred močnimi vetrovi, pred erozijo tal, ugodno vpliva na podnebje z blaženjem temperaturnih ekstremov, uravnava vlago v tleh in zraku ter varuje in povečuje rodovitnost tal. Gozd mehansko in biološko čisti vodo, ki odteče ali pronica z gozdnih površin, ter uravnava vodni režim z zadrževanjem hitrega odtekanja padavinske vode s površja in ohranjanjem vode v gozdnih tleh in rastlinah z zakasnjanim pronicanjem vode iz gozdnih tal v sušnih obdobjih.

Gozd na Krasu je zaradi suhe in tople submediteranske klime, degradiranih rastišč in obojemu prilagojenega rastja požarno ogrožen ter sodi v sam slovenski vrh požarne ogroženosti naravnega okolja.

Načrtovanje rabe in razvoja gozdov, ki predstavljajo 62 % površine obravnavanega območja, se odvija na regionalni ravni v okviru gozdnogospodarskih načrtov območij. Načrti se obnavljajo vsakih deset let. Celotno obravnavano območje sodi v Kraško gozdnogospodarsko območje.

3.2.13 Varstvo vodnih virov

Na Krasu skoraj ni površinskih voda. Le na pobočjih iz manj čistega apnenca so ponekod grape, po katerih ob večjih deževjih teče hudourniška voda. V posebnih okoliščinah se je obdržala na površju reka Raša, ki teče po robu Krasa. Večina vode tako pronica v podzemlje in oblikuje podzemni kraški svet. Od določene globine navzdol so vsi votli prostori v kamnini zapolnjeni z vodo in predstavlja kraški vodonosnik. Vodonosnik napaja voda s površja in površinski tokovi, ki po nepropustni podlagi pritečejo do roba Krasa, tu pa skozi požiralnike ali ponorne jame ponikajo v podzemlje. Iz kraškega pogorja Snežnika, flišnih Brkinov in dela Košanske doline (Senožeški potok) se vode izlivajo v reko Reko, ki nazadnje ponikne v Škocjanskih jamah. V Kras ponika tudi del voda Vipave skozi požiralnike v strugi od Vrtoč pri Mirnu navzdol (Kranjc, 2000).

Kraški vodonosnik je veliko bogastvo, ki ga zaradi splošne visoke ranljivosti kraškega sveta ogroža onesnaževanje iz različnih virov. Dobra prepustnost kraških kamnin omogoča hitro infiltracijo vode v podzemni vodni sistem, zaradi česar je Kras zelo občutljiv na onesnaženje. Na ogroženost vodnih virov vpliva pojavljanje divjih odlagališč, pomanjkljiva komunalna opremljenost zlasti na področju odvajanja in čiščenja odpadnih voda in ostali posegi v prostor v bolj oddaljenih delih vodozbirnega območja.

Na območju slovenskega Krasa je 44 vodnih zajetij, en vodni vir je zavarovan na državni ravni in dva na občinski ravni. Za oskrbo Krasa so pomembni vodni viri pri Brestovici pri Komnu, ki predstavljajo tudi potencialno vodooskrbo za obalo in Slovensko Istro. V okviru priprave projekta za oskrbo obale in Slovenske Istre so bile izvedene preveritve glede kapacitete Brestoviških vodnih virov, poleg tega pa tudi rekonstrukcija ter povečanje zmogljivosti omrežja za vodooskrbo (zlasti prenosnih sistemov).

Občina Hrpelje - Kozina je na vodozbirnem območju izvirov Rižane, ki jih sestavljajo dobro razviti in zelo propustni podzemni kraški sistemi. Izviri Rižane skupaj še z nekaterimi zajetji v bližini predstavljajo glavni vodni vir za oskrbo s pitno vodo v Slovenski Istri. Zaradi omejenih samočistilnih sposobnosti voda, ki se pretakajo v kraškem podtalju, so izviri Rižane močno dovzetni za morebitne antropogene vplive v zaledju, ki negativno vplivajo na kvaliteto vode (odpadne vode, meteorne vode, promet, divja odlagališča odpadkov ...).

3.2.14 Turizem

Kras ima zaradi naravnih in kulturnih vrednot potencial za razvoj turizma in prostočasnih dejavnosti. Ta naj bi temeljil na posebnostih in primerjalnih prednostih posameznih območij in hkrati zagotovil trajno ohranjanje naravnih vrednot.

Kot turistično najpomembnejša območja izstopajo predvsem Škocjanske jame (zavarovano območje III. kategorije IUCN, svetovna dediščina UNESCO, svetovno pomembno mokrišče Ramsarske konvencije, kot prvo podzemno mokrišče na svetu sploh, območje Nature 2000), kobilarna Lipica in Štanjel, ki so navedena tudi v izhodiščih in usmeritvah Ministrstva za gospodarstvo za področje turizma.

Kobilarna Lipica je zavarovano območje, ki se razvija kot kulturno turistično središče visoke kakovosti, kjer turistična ponudba temelji na lipicancih in drugih aktivnostih ter kvalitetni dodatni ponudbi, povezani z bogato kulturno dediščino, kulturno krajino in ohranjenim naravnim okoljem.

Jamski turizem je eden od najstarejših oblik turizma na Krasu. Zelo dobro je razvit izletniški in kmečki turizem, velik potencial za razvoj imajo kulturni, kongresni, raziskovalni, šolski, gastronomski, vinski in zdraviliški turizem, prisoten je tudi igralniški turizem. Na območju Krasa je vzpostavljenih več tematskih poti (pohodniške, izobraževalne, kolesarske, Brkinska sadna cesta, vinska cesta, različne tematske poti (npr. Domoljubna Tigrova pot, Vodna pot Famlje - Dane, Kosovelova pot) in turističnih informacijskih centrov (Park Škocjanske jame, Kobilarna Lipica, Štanjel, Temnica, Cerje, Sežana, Lokev, Dutovlje, Pliskavica).

Pogosto se kmetijska in gozdna zemljišča uporabljajo kot neformalna rekreacijska območja (kolesarske poti, sprehajalne poti, učne poti). Že izvedena turistična infrastruktura na območju več občin Krasa npr. kolesarske poti, planinske poti, ki naj bi zagotavljala dodatno turistično ponudbo in povezovanje občin na področju turizma, se ne vzdržuje, ker ni vzpostavljen način upravljanja. Dodaten problem pri vzdrževanju obstoječih kolesarskih in planinskih poti predstavlja obstoječa zakonodaja. Zaradi varovanja kmetijskih zemljišč in gozdov gradnja novih kolesarskih / planinskih poti na teh zemljiščih ni dovoljena, dovoljena je le rekonstrukcija obstoječih poti, kar predstavlja oviro pri delni prestavitvi odseka poti oz. novih ureditvah krajših delov že obstoječih poti (npr. izgradnja novih ali obnova obstoječih mostov). Za urejanje infrastrukture na kmetijskih zemljiščih ni možno pridobiti ustreznih dovoljenj po zakonodaji s področja graditve objektov, kar posledično pomeni, da je onemogočeno črpanje sredstev iz razpisov.

Kljub prepovedi vožnje z motornimi vozili (terenska vozila, kros motorji, štirikolesniki) v naravnem okolju (zunaj ureditvenih območij naselij in nekategoriziranih cest) se pojavlja vedno več tovrstnih uporabnikov, kar še povečuje negativne vplive na naravo. Obstoječa zakonodaja je neučinkovita in ne rešuje aktualne problematike, saj ne omogoča učinkovitega nadzora vožnje v naravi, ne

predvideva primernih sankcij in ne pokriva aktualne problematike vožnje z motornimi vozili, namenjeni rekreaciji. V pripravi je nov zakon o vožnji z vozili v naravnem okolju.

Nastanitvene kapacitete so enakomerno razporejene po celotnem območju Krasa. V podeželskih naseljih prevladuje kmečki turizem, kjer poleg domače hrane nudijo tudi najem apartmajev, sob ter manjših prenočitvenih zmožljivosti. Nastanitev v hotelih je mogoča v naseljih: Sežana, Lipica, Kozina, Divača, Obrov in Senožeče. V zadnjih letih sta bila zgrajena tudi dva manjša hotela v Danah pri Sežani in Divači. Na območju je potrebno spodbujati razvoj s turizmom neposredno povezanih dejavnosti in razvoj lokalnih verig ponudnikov.

Pomanjkljivo omrežje javnega potniškega prometa zavira razvoj turizma. Kras je dobro dostopen predvsem z individualnimi oblikami prevoza. V preteklosti so že bile vzpostavljene povezave med Trstom in Sežano namenjene turistom, vendar niso bile rentabilne.

Posledica nepovezanosti turistične ponudbe, neopredeljenega koncepta razvoja turizma s prenovo naselbinske dediščine je nekonkurenčnost Krasa kot regije glede na ostale regije v bližini (Istra, Alpe). Potrebno je vzpostaviti trženje Krasa kot enotne blagovne znamke.

3.2.15 Državni infrastrukturni projekti v širšem vplivnem območju Krasa

Na območju Krasa so v Sloveniji predvideni oz. se proučujejo državni infrastrukturni projekti:

- prenosni plinovod M6 na odseku Ajdovščina - Lucija,
- parkirišče za tovorna vozila Železni most ob AC Kozina - Klanec,
- obvoznica Divača, obvoznica Hrpelje - Kozina,
- II. tir železniške proge Divača - Koper,
- hitra železniška proga Benetke - Kijev in naprej v smeri Ljubljane in
- avtocesta Postojna/Divača - Jelšane.

Kras tangirajo različni državni infrastrukturni projekti na obeh straneh meje. Pri umeščanju v prostor je potrebno upoštevati, da je Kras z izjemnimi geomorfološkimi značilnostmi, območji ohranjene narave, arhitekturno dediščino in kulturno krajino občutljivo homogeno območje. Umeščanje infrastruktur velikega merila potencialno pomeni razvrednotenje celovitosti območja in temeljnih primerjalnih prednosti oz. posebnosti Krasa.

3.3 SWOT analiza

SWOT analiza se uvršča med ekspertne metode, ki jih uporabljamo tudi v strateškem planiranju. Pred ostalimi metodami ima SWOT analiza prednost v tem, da lahko poleg konkretnih, kvantitativnih, poda tudi kakovostne odgovore na zastavljena vprašanja oziroma ugotovljene probleme.

SWOT analiza za slovenski del Krasa je bila izdelana v sodelovanju izvajalca in Skupine za lokalni razvoj.

Prednosti:

- čezmejna lega, povezanost med ljudmi na SLO in IT strani
- multikulturnost

- obmejna lega Sežane - krepitev gospodarstva, možnost čezmejnega sodelovanja
- bližina pristanišča v Trstu in Kopru
- bližina slovenske avtocestne mreže
- bližina italijanske avtocestne mreže
- bližina letališča Friuli Venezia Giulia (Ronki)
- tipična in prepoznavna kulturna krajina in tradicionalna kraška arhitektura
- tri izjemna območja - Park škocjanske jame, Kobilarna Lipica, Štanjel
- na italijanski strani bližina pomembnih območij - Devin, grad Miramar, Sesljan
- visoka gostota kulturne dediščine - naselbinska dediščina, memorialna dediščina
- prisotne številne oblike turizma (gastronomski, izletniški, jamski, raziskovalni, šolski, kmečki, kongresni, kulturni, rekreacijski, igralniški,...)
- območja pomembna za ohranjanje narave
- več manjših gospodarskih con - ohranjanje poseljenosti podeželja
- ugodna klima, ki omogoča izvajanje aktivnosti na prostem skozi vse leto

Slabosti:

- ni regionalne ravni upravljanja z območjem
- upravna razdrobljenost območja
- vprašljivo sodelovanje med občinami, premajhen odziv lokalnih skupnosti do skupnih projektov (tematske poti...)
- občine si med sabo konkurirajo v smislu zagotavljanja funkcij
- pri pripravi prostorskih aktov poskušajo omogočiti razvoj vseh dejavnosti na svojem ozemlju
- več manjših gospodarskih con - nekonkurenčnost in razvrednotenje prostora
- neugodna starostna struktura prebivalstva
- zaostajanje razvoja na podeželju, krepitev funkcij v občinskih središčih
- nepovezanost obstoječe turistične infrastrukture
- problemi z vzdrževanjem vzpostavljene turistične infrastrukture
- ni skupnega trženja območja kot enotne turistične destinacije Kras
- pomanjkanje avtobusnih in zasebnih prevozov do turističnih točk
- velika ranljivost vodnih virov
- zaraščanje kulturne krajine (pašništvo se izvaja v znatno manjšem obsegu kot v preteklosti, v zadnjem času se ovčjereja in kozjereja povečujeta)
- nedefinirana skupna ranljivost prostora
- ni programov za oživljanje starih naselbinskih jeder, obstoječe stavbne dediščine
- postavljanje enostavnih in nezahtevnih objektov v odprti krajini in njihovo spreminjanje v stanovanjske objekte
- kljub velikim vlaganjem v infrastrukturne objekte je le-ta še vedno pomanjkljiva in slabo vzdrževana infrastruktura (vodovod, ceste, pomanjkljiva kanalizacijska in komunikacijska infrastruktura)
- prevladovanje majhnih kmetijskih gospodarstev mešanega tipa in razdrobljena kmetijska posest
- neorganiziranost in nepovezanost lokalnih akterjev, birokratske ovire pri skupnem trženju in pridobivanju razvojnih spodbud (na vseh nivojih - kmetijstvo, turizem, društva...)
- tržnica v Sežani in tržna mesta ter periodični sejmi v Sežani, Dutovljah, Štanjelu, Komnu se premalo izkoriščajo za ponudbo lokalno pridelane hrane; odsotnost kmetijske tržnice v Hrpeljah - Kozina
- neorganiziran trg in slaba prodaja lokalnih pridelkov/izdelkov
- problematika zagonskih sredstev za prijave na projekte in investicije

- možnosti zagotavljanja deležev sofinanciranja na lokalnem in državnem nivoju
- zaraščanje krajine in poti, ki vodijo do lastniških parcel
- neperspektivno kmetijstvo za mlade, visoki stroški proizvodnje, divjad uničuje pridelek
- velika požarna ogroženost naravnega okolja (slaba opremljenost gasilcev)
- neorganizirano informiranje o možnostih in postopkih registracije dopolnilne dejavnosti
- divja odlagališča

Priložnosti:

- čezmejna lega
- bližina Trsta, Kopra, Nove Gorice, Gorice, Tržiča
- ohranjenost narave in številčnost kulturne dediščine - razvoj turizma
- trženje identitete - strategija za razvoj turizma, koncept prenove (trženje obnovljenih vaških jeder)
- železnodobna gradišča - turistična, učna, zgodovinska pot
- bližina znanstveno raziskovalnih centrov - območje namenjeno raziskovanju
- spreminjanje razmer - zagotavljanje samooskrbe in ohranjanje kmetijstva
- številna zavarovana in varovana območja - ohranjanje tradicionalne podobe Krasa, raziskovalni potencial, vključevanje v projekte povezane z ohranjanjem narave in omrežjem Natura 2000, vključevanje v projekte povezane z varstvom kulturne dediščine
- razvoj dopolnilnih dejavnosti, ki krepijo turizem (vino, suhe mesnine, Osmice, prenočitvene kapacitete, kampi, izposoja koles, dogodki kot npr. špargljada, pohodi, žetev sivke,...)
- občine v fazi izdelave OPN
- racionalizacija izrabe objektov in zemljišč
- trajnostno urejanje prometa - javni potniški promet
- izraba alternativnih virov energije
- raba in spodbujanje postranskih gozdnih proizvodov in dejavnosti (gobarjenje, čebelarstvo, lovstvo, smolarjenje, nabiranje zelišč, storžev, špargljev in ostalih gozdnih sadežev (šipka, brinovih jagod...))
- trženje tipičnih lokalnih pridelkov, tradicionalnih jedi in običajev pod skupno blagovno znamko (povezovanje kmetijskih gospodarstev med seboj ali z drugimi organizacijami,)
- širjenje ponudbe na kmetijah (konjereja, kolesarjenje, avtokampi, trženje različnih pridelkov...)
- pridobivanje državnih in evropskih spodbud, razvoj novih instrumentov za pomoč
- spodbujanje in razvoj naravi prijaznega kmetovanja v povezavi s turizmom
- bio prehrana
- leta 2011 vzpostavljena turistično informativna pisarna za cel Kras in Brkine v okviru projekta KRAS-CARSO
- vzpostavitev podpornih institucij (turističnih pisarn in vodnikov, ...)
- ustanovitev sklada za sofinanciranje razvoja aktivnosti in dejavnosti (društva...)
- obnovljivi viri energije - dobri naravni pogoji
- kamnolomi v povezavi s tradicionalnim stavbarstvom, šolo za oblikovanje kamna

Nevarnosti:

- čezmejna lega - Kras predstavlja nepozidano zaledje tržaškemu zalivu in koprskemu primorju, umeščanje okoljsko oporečnih dejavnosti v prostor

- močna vloga čezmejnih središč v omrežju naselij
- izseljevanje avtohtonega prebivalstva
- prevelika dominacija urbanih centrov na račun izseljevanja s podeželja
- občutljivost podzemnih voda
- v obstoječih planskih aktih opredeljena obsežna stavna zemljišča, ki so v večini še nepozidana in ob obstoječih naseljih
- presplošni podrobnejši pogoji za gradnjo - tipološko neustrezna gradnja
- prostorski ureditveni pogoji kot omejitev za razvoj različnih kmetijskih dejavnosti
- razvojni načrti oz. pobude, ki niso v skladu s specifičnimi naravnimi danostmi območja (dirkališče)
- predvideni infrastrukturni projekti (prenosni plinovod M6 na odseku Ajdovščina - Lucija, parkirišča za tovorna vozila Železni most ob AC Kozina-Klanec, obvoznica Divača, obvoznica Hrpelje - Kozina, II. tir železniške proge Divača - Koper, hitra železniška proga Benetke - Trst - Divača - Ljubljana - Kijev, AC Postojna/Divača - Jelšane)
- izraba alternativnih virov energije (neustrezno umeščanje v prostor)
- degradiranje rastišč s prekomerno in koncentrirano pašo
- zaraščanje krajine in posledično zmanjševanje kmetijskih obdelovalnih površin
- prepogosto spreminjanje pogojev za opravljanje kmetovanja
- samozadostnost organizacij (nepovezovanje)
- prestroga zakonodaja in inšpekcijske službe v primerjavi z drugimi državami Evrope
- obnovljivi viri energije - umeščanje v odprto krajino in subvencioniranje

3.4 Sistem prostorskega načrtovanja

Slovenija ima formalno uveljavljeni državno in lokalno upravno raven. Regionalna upravna raven ni vzpostavljena. V času veljavnosti Zakona o urejanju prostora (2004) je bil določen način prostorskega planiranja na treh ravneh: državni, lokalni in skupni (regionalni). Uvedeni so bili strateški in izvedbeni prostorski akti. Na regionalni ravni je bila vzpostavljena regionalna zasnova prostorskega razvoja, ki sta jo po načelu partnerstva skupaj pripravljala država in občine. Regionalna zasnova prostorskega razvoja je bila opredeljena kot dokument usmerjanja prostorskega razvoja, ki ob upoštevanju usmeritev SPRS in v povezavi z drugimi razvojnimi dokumenti določa zasnove z državo in občinami usklajenih prostorskih ureditev.

Zakon o prostorskem načrtovanju (2007) je dal večji poudarek umeščanju prostorskih ureditev v prostor. Zakon ne določa več Regionalne zasnove prostorskega razvoja temveč Regionalni prostorski načrt. Ta je opredeljen kot medobčinski prostorski akt za izvedbo regionalnega razvojnega programa po predpisih o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, ki zahteva načrtovanje prostorskih ureditev regionalnega pomena, zato udeležene občine pripravijo regionalni prostorski načrt.

Lokalne skupnosti imajo izvirno pravico do urejanja prostora na svojem območju, razen za prostorske ureditve, ki so v pristojnosti države. Pri urejanju prostora morajo občine delovati v skladu s Strategijo prostorskega razvoja Slovenije, Prostorskim redom Slovenije, zakonodajo s področja urejanja prostora ter sektorsko zakonodajo. Njihova naloga je skrb za racionalno, mešano in vzdržno rabo prostora ter varčno rabo zemljišč v skladu z načeli kakovosti bivanja, dela in zdravega okolja. Prostorske akte sprejemajo občinski sveti.

Prostorski načrti po veljavni zakonodaji:

- državni prostorski načrt (DPN),
- regionalni prostorski načrt (RPN),
- občinski prostorski načrt (OPN).

Temeljni dokumenti, ki se jih pri pripravi prostorskih načrtov upošteva so:

- Strategija prostorskega razvoja Slovenije,
- usmeritve resorjev.

Država je pristojna za:

- določanje ciljev prostorskega razvoja države,
- določanje izhodišč in usmeritev za načrtovanje prostorskih ureditev na vseh ravneh,
- načrtovanje prostorskih ureditev državnega pomena in
- izvajanje nadzora nad zakonitostjo prostorskega načrtovanja na ravni občin.

Občina je pristojna za:

- določanje ciljev in izhodišč prostorskega razvoja občine,
- določanje rabe prostora in pogojev za umeščanje posegov v prostor in
- načrtovanje prostorskih ureditev lokalnega pomena.

Nosilci urejanja prostora pri pripravi prostorskih aktov sodelujejo tako, da:

- predložijo svoje razvojne potrebe, ki se nanašajo na prostor;
- zagotavljajo strokovne podlage za podane razvojne potrebe za prostorske akte s svojega delovnega področja;
- izdajajo smernice in mnenja k prostorskim aktom;
- sodelujejo v postopkih usklajevanja načrtovanih prostorskih ureditev.

Kljub sprejetim strateškim usmeritvam prostorskega razvoja na ravni države, se kaže pomanjkanje strateških odločitev o prostorskem razvoju na ravni homogenih oz. funkcionalnih območij, ki presegajo upravne meje posameznih občin. Vsebine, kot so omrežje poselitve, razvoj dejavnosti v prostoru, infrastrukturni sistemi, ohranjanje identitete prostora, varstvo narave in naravnih virov, praviloma presegajo meje občin. Prostorsko načrtovanje na občinski ravni se je v času po sprejetju nove zakonodaje s področja urejanja prostora, predvsem Zakona o prostorskem načrtovanju, usmerjalo prvenstveno v izvedbeno raven. Slabo stanje v prostoru, negativni pojavi gradenj, neustrezne prostorske razmestitve dejavnosti in okoljski problemi zahtevajo večjo pozornost na strateškem nivoju prostorskega načrtovanja. Cilj je, na podlagi interesnega povezovanja, ki presega upravne meje, doseči dogovor o usmerjanju dolgoročnega, trajnostnega prostorskega razvoja.

3.5 Analiza prostorskih in razvojnih dokumentov

Med prostorskimi in razvojnimi dokumenti, ki so bili izdelani v preteklih obdobjih, sta Pilotni projekt Kras in Kraški okraj prostorsko najbolj identična z ožjim območjem obravnave pri projektu KRAS - CARSO. Nekateri dokumenti so bili pripravljeni za manjši del območja obravnave (Razvojni program podeželja Krasa in Brkinov). Večina ostalih dokumentov vključuje širše območje, ki zajema celotno Obalno-kraško statistično regijo z Ilirsko Bistrico (CAMP, Regionalni razvojni program in Regionalna zasnova prostorskega razvoja Južne Primorske), nekateri dokumenti pa obsegajo še širše območje, ki vključuje tudi Goriško statistično regijo (Poly.Dev.).

Cilji v analiziranih prostorskih in razvojnih dokumentih poudarjajo trajnostni razvoj na vseh področjih, vzpostavitev konkurenčnega okolja znotraj regije in čezmejno povezovanje s sosednjimi regijami s poudarkom na italijanskih, povezanost in izboljšava prometnega omrežja, ohranjanje, varovanje in upravljanje kulturne krajine, kulturne dediščine in naravnih vrednot, varovanje naravnih virov in krepitev identitete prostora. Večina zapisanih ciljev je splošnih, le nekateri so bolj konkretni, npr. dekoncentracija nastanitvenih kapacitet, dvig standarda nastanitvenih kapacitet, za 50% povečanje števila prepeljanih potnikov, razvoj in trženje izdelkov ter produktov tako turističnih kot kmetijskih.

S strani deležnikov je bilo podano opažanje, da je problematično prehitro sprejemanje novih razvojnih programov na ravni regije, ki jim predvsem manjše občine težko sledijo z izvajanjem. Vzroki so tako v pomanjkanju sredstev kot v zapletenih in dolgotrajnih birokratskih postopkih pri spreminjanju in sprejemanju prostorskih aktov, ki ne predvidevajo rešitev glede na aktualne prostorske in razvojne potrebe.

3.6 Problematika prostorskega in razvojnega planiranja na območju Krasa

Razdružitvev prostorskega in razvojnega planiranja in problemi njunega povezovanja se v Sloveniji kažejo že od opustitve sistema družbenega planiranja. Takratne Dolgoročne in srednjeročne družbene plane ocenjujemo kot celostne dokumente, saj so nastajali na podlagi sodelovanja gospodarskih, socialnih, prostorskih in drugih sektorjev. Po razpadu družbenega sistema je prostorsko planiranje postalo samostojno. Za področje prostorskega planiranja so se uveljavile prostorske sestavine dolgoročnih planov. Novo nastale občine so za svoje teritorije prevzele dele prostorskih sestavin bivših planov. Tako so na območju Krasa novonastale občine prevzele prostorske sestavine Dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana občine Sežana, ki je veljal za obravnavano območje, razen za območje občine Miren - Kostanjevica. Občine so glede na pristojnosti prostorskega planiranja začele izvajati spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin ter tako načrtovati in realizirati svoj prostorski razvoj, praviloma neodvisno in brez povezovanja s sosednjimi občinami. Zaradi pomanjkanja povezovanja in sprejemanja skupnih odločitev prihaja do podvajanja programov in funkcij, kar vodi npr. do negospodarne rabe prostora, okoljskih problemov, povečanih stroškov komunalnega opremljanja, in manj kvalitetne družbene infrastrukture.

Celostno planiranje je bilo po ukinitvi družbenega planiranja leta 1999, na podlagi Zakona o skladnejšem regionalnem razvoju (ZSRR), preneseno na področje regionalnih razvojnih programov RRP. Cilj zakona je bil zagotavljanje uravnoteženega gospodarskega, socialnega in prostorskega razvoja na nivoju regije. Regija je bila opredeljena kot funkcionalna ozemeljska enota za izvajanje strukturne politike. ZSRR je določal, da se RRP pripravlja za medobčinsko območje, ki je geografsko zaključeno, s podobnimi razvojnimi problemi ter predstavlja temeljni programski in izvedbeni dokument na regionalni ravni. Pri pripravi RRP sodelujejo občine, pristojna ministrstva, nosilci javnih in drugih organizacijskih interesov. Zakon je predvideval, da se sočasno začne pripravljati tudi ustrezni prostorski akt, zato so bile občine dolžne ob odločitvi o pripravi RRP ministru, pristojnemu za prostor, podati pobudo za pripravo ustreznega prostorskega akta. RRP in prostorski akt morata biti skladna.

Na območju Krasa se je v povezavi z ZSRR v letih 1999 - 2001, v sklopu Pilotnega projekta Kras, ki je bil partnerski projekt Republike Slovenije in Sveta Evrope in katerega namen je bil izdelati razvojno strategijo in program za trajnostni razvoj

Kraške regije, vključujoč integralno varstvo narave in kulturne dediščine v razvojna prizadevanja, pričel pripravljati Skupni razvojni program (SRP) za obdobje 2001 - 2010. SRP se je izdeloval za občine Divača, Hrpelje - Kozina, Komen, Sežana in kraški del občin Koper in Miren - Kostanjevica. SRP je nastajal kot rezultat medobčinskega interesnega povezovanja. Vključeni so bili predstavniki lokalnih prebivalcev in društev, lokalnih podjetij in oblasti, javnih zavodov, izobraževalnih in raziskovalnih ustanov, državnih institucij ter predstavnik za čezmejno sodelovanje. Strategija je bila rezultat obsežnega strokovnega in raziskovalnega dela ter številnih razprav in usklajevanj z nosilci razvoja v regiji ter predstavlja njihov skupni pogled na smer razvoja območja Krasa. SRP za obdobje 2001 - 2010 je bil leta 2002 potrjen s strani vseh občin. Med sprejetimi prioritetami je bila tudi izdelava regionalne prostorske zasnove, k izdelavi katere pa občine niso pristopile. Glede na to, da so občine pripravljale spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin občinskih planov, se je predvidevalo tudi usklajevanje občinskih planov z usmeritvami SRP, s čimer bi se zagotavljalo prevzemanje skupne odgovornosti za uresničevanje dogovorjenih ciljev v vsaki občini posebej.

Glede na zakonodajo s področja skladnega regionalnega razvoja je območje Krasa vključeno v RRP Južne Primorske. Prvi RRP za Južno Primorsko je bil izdelan za obdobje 2002 - 2006, trenutno velja RRP 2007 - 2013, naslednji RRP pa bo moral biti terminsko usklajen s finančnimi perspektivami evropske unije. Z vidika problematike usklajevanja prostorsko razvojnega planiranja je potrebno omeniti projekt CAMP, ki se je začel pripravljati v obdobju RRP 2002 - 2006 in je implementiran v RRP 2007 - 2013. V okviru CAMPa se je v skladu s takrat veljavno prostorsko zakonodajo (ZUreP) pripravljala prostorski akt na ravni regije, to je Regionalna zasnova prostorskega razvoja Južne Primorske (RZPR JP), ki je vključevala tudi območje Krasa. Prostorska zakonodaja je določala, da je RZPR dokument usmerjanja prostorskega razvoja, ki ob upoštevanju usmeritev SPRS in v povezavi z drugimi razvojnimi dokumenti (RRP) določa zasnove z državo in občinami usklajenih prostorskih ureditev. Glede na to, da je bila RZPR formalni, partnerski prostorski dokument države in občin, so se morali v postopek aktivno vključevati tako državni varstveni in razvojni nosilci urejanja prostora, kot občine.

RZPR JP ni bila dokončana in sprejeta z odlokom, s čimer bi bile država in občine zavezane, da bodo svoje prostorske akte pripravile v skladu z RZPR. Razlogov za ne sprejem je več. Najpomembnejši je gotovo sprememba prostorske zakonodaje, saj je ZPNačrt, sprejet leta 2007, RZPR ukinil. Poleg tega pa se je tekom izvajanja projekta kazala velika mera neusklajenosti med interesi obalnih in kraških občin ter upadanje aktivnosti državnih nosilcev urejanja prostora. Tekom priprave celotnega projekta CAMP je bilo ugotovljeno, da so med obalnim in kraškim delom velike razlike, saj se Kras sooča z bistveno drugačnimi problemi in izkazuje drugačne razvojne potrebe kot Obala, zato je že v samem projektu nakazano, da bi bilo v prihodnosti območje Južne Primorske smotrno ločeno obravnavati v razvojnih projektih, vendar z upoštevanjem razvojnih ciljev sosednjih območij. Res je, da nobena od začetih RZPR v Sloveniji ni bila sprejeta z odlokom, vendar so izkušnje pri pripravi teh prostorskih aktov in pripravljenosti potrditi sprejete strateške usmeritve, različne. V nekaterih regijah, npr. v Jugovzhodni Sloveniji se je projekt zaključil s sklepom županov.

S ciljem, da se v RRP JP 2007 - 2013 ustrezno obravnava tudi prostorsko komponento, se je v okviru CAMP-a, po ustavitvi RZPR, nadaljevalo s pripravo Zasnove prostorskega razvoja Južne Primorske. Le ta je povzela strateške usmeritve, vizije in cilje RZPR ter izvedla načelno presojo vplivov na okolje, ki vrednoti ustreznost zastavljenih usmeritev v prostorski zasnovi. Ena izmed kritik RRP-jev je namreč tudi, da razvojni

programi niso ustrezno okoljsko preverjeni oz. presojeni. Zasnova prostorskega razvoja je bila zasnovana kot prostorsko dopolnilo k RRP JP ter k Državnemu razvojnemu programu za obdobje 2007 - 2013. Zasnova prostorskega razvoja Južne Primorske ni bila potrjena s strani županov.

Zakonodaja s področja skladnega regionalnega razvoja se je od sprejema zakona leta 1999 (ZRSS), ki je bil osnova za prve RRP-je in razvojne projekte na območju Krasa, v letih 2003, 2005 (ZRSS-1) in 2011 (ZRSS-2), spreminjala. V zvezi s problematiko povezovanja prostorskega in razvojnega planiranja je pomembno poudariti, da sta ZRSS in ZRSS-1 eksplicitno določala povezovanje razvojnih in prostorskih vsebin, s tem da je v obdobju 2004 - 2007 veljal tudi ZUreP, ki je predvideval RZPR. Oba »razvojna« zakona sta določala vzporedno pripravo RRP in prostorskega akta, ki morata biti med sabo usklajena. Sprememba zakona v letu 2011 (ZRSS-2) ne določa več eksplicitno povezovanja razvojnih in prostorskih vsebin v obliki celovitih prostorskih zasnov. Kljub sprejetim strateškim usmeritvam prostorskega razvoja na ravni države, pa se kaže pomanjkanje strateških odločitev o celovitem prostorskem razvoju na ravni homogenih oz. funkcionalnih območij, ki presegajo upravne meje posameznih občin. Vsebine, kot so omrežje poselitve, razvoj dejavnosti v prostoru, infrastrukturni sistemi, ohranjanje identitete prostora, varstvo narave in naravnih virov, praviloma presegajo meje občin, česar se zavedajo tudi občine partnerice v projektu KRAS in pristopajo k pripravi celovite prostorske zasnove matičnega Krasa. Regionalni prostorski načrt (RPN), ki ga predvideva trenutno veljavna prostorska zakonodaja (ZPNačrt) in ki je opredeljen kot medobčinski prostorski akt, ne more v celoti nadomestiti celovitih strateških prostorskih načrtov. Namenjen je za izvedbo prostorskih ureditev regionalnega pomena glede na RRP po predpisih o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja. V Sloveniji je trenutno v pripravi RPN za čistilno napravo ob Vrtojbi, ki ga pripravljata Občina Miren - Kostanjevica in Občina Šempeter - Vrtojba.

Dejstvo je, da Slovenija nima vzpostavljene regionalne upravne ravni in glede na trenutne razmere ni pričakovati, da bo to prednostna naloga države. Po drugi strani pa praksa kaže, da razdrobljeno prostorsko načrtovanje ne vodi k učinkoviti rabi prostora in vzdržnemu razvoju. Občine v Sloveniji želijo čimprej sprejeti občinske prostorske načrte (OPN), ki jih nekatere pripravljajo že od leta 2004. ZUreP je namreč določal, da morajo občine nove prostorske akte sprejeti do leta 2007. Sedanji ZPNačrt ne določa več roka sprejema OPNjev, vendar so to temeljni strateški in izvedbeni prostorski akti občin, zato je interes po čim prejšnjem sprejetju velik. Kraške občine so v različnih fazah priprave OPN. Občina Miren - Kostanjevica je v fazi predloga, medtem ko so ostale občine še v fazi osnutka. Prostorsko planiranje in načrtovanje na občinski ravni se v času po sprejetju nove zakonodaje s področja urejanja prostora, predvsem ZPNačrt, usmerja prvenstveno v izvedbeno raven. Slabo stanje v prostoru, negativni pojavi gradenj, neustrezne prostorske razmestitve dejavnosti in okoljski problemi zahtevajo večjo pozornost na strateškem nivoju prostorskega planiranja. Cilj je, na podlagi interesnega povezovanja, ki presega upravne meje, doseči dogovor o usmerjanju dolgoročnega, vzdržnega prostorskega razvoja.

Problematično je tudi vključevanje države, predvsem razvojnih sektorjev, v prostorsko in razvojno planiranje regij oz. homogenih območij. Sistem prostorskega planiranja trenutno ne vzpodbuja horizontalnega sodelovanja, temveč poudarja vertikalno delovanje. ZPNačrt je ukinil celovite prostorske načrte na regionalni ravni (RZPR), v pripravo katerih so bili na podlagi sprejetih programov priprave vključeni tudi državni nosilci urejanja prostora. Z ukinitvijo formalnih postopkov na regionalni

ravni se interes državnih nosilcev za sodelovanje in posredovanje svojih razvojnih projektov zmanjšuje. K temu je dodatno prispeval sprejem Zakona o umeščanju prostorskih ureditev državnega pomena v prostor (ZUPUDPP), ki je načrtovanje državnih prostorskih ureditev, kot so avtoceste, hitre ceste, železnice, plinovodi, območja namenjena vojski idr. izvzel iz celovitega sistema prostorskega načrtovanja, ki ga določa ZPNačrt. V preteklosti je bil s strani ministrstva, pristojnega za prostor, izkazan interes po pripravi državnih prostorskih načrtov za več ureditev hkrati, usklajeno, vendar praksa kaže, da je bilo tovrstno usklajevanje na nivoju priprave izvedbenih dokumentov neuspešno. Državni prostorski načrti se pripravljajo ločeno, za posamezne posege, kar potencialno vodi do neusklajenih prostorskih rešitev in kaže na trend delitve urejanja prostora na posamezna področja. ZUPUDPP občine v postopkih državnih prostorskih načrtov opredeljuje kot lokalne nosilce urejanja prostora s funkcijo enotnega zastopanja vseh lokalnih javnih interesov napram koordinatorju in drugim udeležencem postopka priprave načrta, s tem da občine ne podajajo več mnenj na prostorski akt. Državni nosilci urejanja prostora pa sodelujejo v postopku priprave načrta s smernicami, podatki, strokovnimi podlagami, z usmeritvami in podatki iz lastnih strateških dokumentov ter z mnenji in morebitnimi pogoji za podrobnejše načrtovanje.

Na področju sektorske zakonodaje se kaže horizontalna neusklajenost. Sektorji sprejemajo zakonodajo, s katero na svojih področjih zagotavljajo zeleno stanje. Pri tem pa se izpostavlja neusklajenost, ki se med drugim odraža v dolgotrajnih postopkih sprejemanja prostorskih aktov. Normativna zavarovanja posameznih sestavin prostora oz. območij pogosto onemogočajo iskanje ustreznih kompromisov in aktivno prostorsko planiranje, katerega namen je usklajevanje različnih družbenih interesov, interesov razvoja in varstva. Kras, kot območje pomembno za ohranjanje narave in kulturnih vrednot, ima poleg potencialov za varstvo tudi potenciala za druge rabe, predvsem turizem, kmetijstvo, gozdarstvo, alternativno rabo obnovljivih virov energije in poselitev. Pomembno je, da se poleg normativnega varstva uveljavlja tudi proces prostorskega planiranja, ki v pripravo prostorskih planov celovito vključuje varstvene vsebine. Praksa kaže, da smo pri tem le deloma uspešni. Po eni strani se s celovito presojo vplivov na okolje, ki se praviloma izvaja za prostorske plane, preverja sprejemljivost planov z vidika upoštevanja okoljskih ciljev in s tem se zagotavlja varstvene cilje. Po drugi strani pa se iz procesa prostorskega planiranja, zaradi sistemsko slabo urejenega medsektorskega usklajevanja, pritiskov investorjev in upadanja pristojnosti prostorskega planiranja, postopno umika celovito vključevanje varstvenih vidikov v proces načrtovanja prostorskega razvoja.

Na koncu lahko iz primera obravnave Krasa povzamemo, da tako na ravni države kot na ravni regij oz. povezovanja občin ne dosegamo zadovoljive povezanosti prostorskega in razvojnega planiranja in realizacije razvojnih programov. Med razlogi izpostavimo naslednje:

- zakonodaja ne določa eksplicitno sočasnega in usklajenega prostorskega in razvojnega planiranja,
- časovna dinamika razvojnega in prostorskega planiranja je neusklajena (razvojni programi se pripravljajo za 5 letna obdobja, prostorski plani nimajo določenih intervalov sprejemanja in dopolnjevanja in so praviloma dolgoročnejši, 8-10 let in več),
- ravni planiranja so različne (celovito prostorsko planiranje na regionalni ravni ni vzpostavljeno),
- metodologije izdelave dokumentov so različne (razvojni dokumenti opredeljujejo prioritete, projekte, finance, so časovno omejeni, medtem ko prostorski

opredeljujejo fizični razvoj v prostoru, namensko rabo, načrtovanje infrastrukture),

- programi in projekti opredeljeni v RRP niso predhodno ustrezno prostorsko in okoljsko preverjeni (RRP niso prostorizirani, niso okoljsko presojeni in tako ni preverjeno ali prostor prenese vse načrtovane razvojne programe, ki opredeljujejo tudi posege v prostor, ali pa se programi umeščajo v prostor in se ob tem ne upošteva širšega prostorskega konteksta),
- razvojni dokumenti vsebujejo veliko vsebin, ki nimajo opredeljenih realnih virov financiranja, lokacij za prostorske ureditve in človeških virov,
- zaradi podvajanja programskih vsebin v razvojnih programih, ki niso predhodno prostorsko in okoljsko preverjeni, prihaja do neracionalne rabe prostora, okoljskih problemov, dragega in neučinkovitega komunalnega opremljanja,
- prostor bi moral biti analiziran na ravni regij oz. homogenih območij, na ta način bi bili opredeljeni tudi realni potenciali prostora in ranljivost prostora,
- ni doseganja konsenza občin o celovitem prostorskem razvoju in razvojnih projektih, razen izjem npr. na področju komunalne infrastrukture (meja občine je še vedno pomembna ločnica v prostoru, izvedbe so vezane štiriletne mandate županov, spremembe političnih interesov, pomanjkanje politične volje, sodelovanje še ni prepoznano kot prednost).

Posledica prepoznanih razlogov je tudi dogajanje na Krasu. Z delitvijo občine Sežana ni bilo vzpostavljenega skupnega prostorskega in razvojnega planiranja območja Krasa, ki bi območje obravnaval celovito. Kraške občine želijo pripraviti Celovit strateški načrt za razvoj Krasa, pri tem je ključno da opredelijo skupno vizijo s cilji, dorečejo in potrdijo področja medobčinskega in čezmejnega povezovanja, dopolnjevanja ter sprejmejo dogovor, da bodo Celoviti strateški načrt za razvoj Krasa upoštevale pri pripravi občinskih prostorskih aktov.

4. Študija o prostorskem načrtovanju na italijanskem delu Krasa

4.1 Izhodišča

Projekt KRAS-CARSO je čezmejni projekt, ki obravnava homogeno območje Krasa kot enega izmed pomembnih čezmejnih območij med Slovenijo in Italijo. Cilj projekta je izvedba aktivnosti, ki podpirajo trajnostno upravljanje naravnih virov in teritorialno kohezijo s skupno strategijo na čezmejni ravni.

Vodilni partner projekta je Občina Sežana. Poleg Občine Sežana projekt izvaja naslednjih 16 projektnih partnerjev: Občina Divača, Občina Hrpelje-Kozina, Občina Komen, Občina Miren-Kostanjevica, Zavod za gozdove Slovenije, Območna razvojna agencija Krasa in Brkinov, Lokalna akcija skupina LAS Kras, Občina Milje, Občina San Dorligo della Valle-Dolina, Občina Trst, Občina Monrupino-Repentabor, Občina Devin-Nabrežina, Tržaška pokrajina, Goriška pokrajina, Avtonomna dežela Furlanija-Julijska krajina - Glavna uprava za kmetijske, agroprehrambene in gozdarske vire - Deželni zavod za gozdove.

Projekt KRAS-CARSO je razdeljen v 5 delovnih sklopov - DS:

- DS 1 - Koordinacija in upravljanje projekta
- DS 2 - Upravljanje naravnih virov
- DS 3 - Skupno prostorsko planiranje
- DS 4 - Mreža didaktičnih centrov in sprejemnih struktur
- DS 5 - Komunikacijski načrt

Projekt je uvrščen v delovni sklop 3 (DS 3) - Skupno prostorsko planiranje. V okviru projekta je predvidena izdelava več dokumentov, med njimi Študije o prostorskem načrtovanju na Krasu in analize SWOT v prvi fazi ter, v drugi fazi, Celovitega strateškega načrta za razvoj Krasa in Skupnih smernic za prostorske izvedbene akte v občinah na Krasu.

Cilj DS3 je izdelava skupne baze znanja, potrebne za uskladitev strategij pri načrtovanju prostora in za določitev orodij potrebnih pri izboru politik lokalnega razvoja na Krasu v smislu trajnostne rasti.

To poglavje je povzetek "Študije prostorskega načrtovanja na Krasu". Za pregled vseh vsebin, ciljev, strategij in smernic za posamezne plane in programe je na razpolago celoten dokument. Drugi del dokumentacije Strateškega projekta KRAS-CARSO bo izdelan na osnovi te študije.

4.2 Študijsko območje

Študijsko območje projekta KRAS-CARSO je italijanski in slovenski Kras. Ta študija se nanaša na italijanski del Krasa, medtem ko je za slovensko stran Krasa študijo opravil Ljubljanski urbanistični zavod d.d..

Pri opredelitvi meje študijskega območja Krasa je bila upoštevana meja matičnega Krasa po treh različnih virih: PTR del 2007, Homogeno gorsko območje Krasa Z.O.C., Andrej Kranjc (ur.) Kras: pokrajina, življenje, ljudje, Založba ZRC (ZRC SAZU), Ljubljana, 1999 (Slika 1).

Gorsko homogeno območje Krasa, ali krajše, Homogeno območje Krasa (Zona Omogenea del Carso - Z.O.C.) kot je določeno z deželnim zakonom LR 20. decembra 2002, št. 33, je uporaben kot referenca za to študijo KRAS-CARSO (Tabela 1). Homogeno območje Krasa je v celoti vključeno v upravne meje ozemlja Tržaške in Goriške pokrajine.

Občina	Pokrajina	Vrsta podobmočij
Savogna d'Isonzo / Sovodnje ob Soči	Provincia di Gorizia	C1
Sagrado		B1
Fogliano-Redipuglia (P)		B1
Doberdò del Lago / Doberdob		B1
Ronchi dei Legionari (P)		B1
Monfalcone (P)		B1
Duino-Aurisina / Devin-Nabrežina	Provincia di Trieste	C1
Sgonico / Zgonik		C1
Monrupino / Repentabor		C1
Trieste (P)		A1
San Dorligo della Valle / Dolina		C1
Muggia		C1

(P) Občine z deloma gorskim območjem. Tabela 1

Občina	Prebivalci leto 2005)	Površina (km ²)	Gostota (preb./km ²)
Sovodnje ob Soči	1751	16,41	106,95
Zagraj	2185	14,14	154,53
Sredipolje	600	4,03	148,88
Doberdob	1469	26,85	54,71
Ronke	3168	8,15	388,71
Tržič	896	5,29	169,38
Devin-Nabrežina	8755	45,17	193,82
Zgonik	2116	31,31	67,58
Repen	844	12,68	66,56
Trst	13930	52,57	264,98
Dolina	6040	24,51	246,43
Milje	13236	13,66	968,96
Skupaj	54994	254,77	235,96

Tabela 2

Opomba: Število prebivalcev se nanaša samo na tisti del vsake občine, ki sodi v Homogeno območje Krasa (Z.O.C.).

- območje italijanskega Krasa, (PTR del 2007)
- območje italijanskega Krasa, (Homogeno gorsko območje Krasa Z.O.C.)
- območje italijanskega in slovenskega Krasa, (Andrej Kranjc (ur.) Kras: pokrajina, življenje, ljudje, Založba ZRC (ZRC SAZU), Ljubljana, 1999)

..... državna meja

— občinska meja

Občine nepartnerice, Goriška pokrajina

1- Sovodnje ob Soči

2- Zagraj

3- Sredipolje

4- Ronke

5- Doberdob

6- Tržič

Občine partnerice, Tržaška pokrajina

7- Devin-Nabrežina

8- Zgonik

9- Repentabor

10- Trst

11- Dolina

12- Milje

Slika 1: Opredelitev študijskega območja, občine partnerice in nepartnerice

4.3 Študija o prostorskem načrtovanju Krasa

Vsebina Študije o prostorskem načrtovanju je opredeljena v pogodbi med izvajalcem študije in Goriško pokrajino.

Študija vsebuje primerjalno analizo programov in planov, ki so bili do sedaj izdelani in uporabljeni na občinski in medobčinski ravni italijanskega Krasa. Študija vsebuje tudi kritičen pregled rezultatov prejšnjih čezmejnih projektov, sodelovanja na področju prostorskega planiranja. Gre za pripravljalni dokument izvajanja novih oblik skupnega planiranja za kraško območje.

Pogodba med izvajalcem in Goriško pokrajino predvideva analizo naslednjih vsebin: okolje in infrastruktura, kultura in kulturna dediščina, narava in naravne vrednote. Skupaj z vodjo skupine "team leader" se je sprejela odločitev, da se vsebine

opredeljene v pogodbi spremeni, oziroma, da se dodajo nekatere nove na način, da se loči tema 'okolje' od teme 'infrastruktura' ter da se dodata temi krajina in turizem. V študiji se torej obravnavajo naslednja področja: okolje, infrastruktura, gospodarstvo, kultura in kulturna dediščina, narava in naravne vrednote, krajina in turizem.

4.4 Metoda analize planov in programov

Obstoječi plani in programi so bili analizirani na podlagi naslednjih vidikov:

- geografsko območje,
- leto sklenitve ali sprejetja / odobritve,
- opredelitev dokumenta glede na odnos do državne in deželne zakonodaje,
- vsebina (vsebine pomembne za projekt KRAS-CARSO),
- cilji / strategije / smernice (ekstrapolacija strateške vrednosti).

Ta dokument je povzetek celotnega dokumenta "Študija o prostorskem načrtovanju na Krasu" (Studio sulla pianificazione territoriale del Carso), kjer so vsebine podrobneje obravnavane.

Iz analize obstoječih planov in programov je razvidno, da strategija pogosto ni jasno in jedrnato prikazana. Dobra strategija bi morala predstaviti kateri ukrepi so za prihodnost najprimernejši. Kljub temu, da so cilji in smernice v dokumentih pogosto dobro oblikovani, so dokumenti ponavadi brez strategije ali pa je le ta zelo slabo opredeljena.

4.5 Analiza študij o čezmejnem sodelovanju

Analizirane so bile naslednje študije čezmejnega sodelovanja:

- Kraški okraj (2007),
- Transland (2007),
- Transplan (2005),
- Pilotni projekt Kras (1999-2003).

4.5.1 Kraški okraj

Kraški okraj je študija, ki podaja smernice za upravljanje zavarovanih območji. Projekt se je zaključil v letu 2007. Obravnavano študijsko območje delno sovпада z območjem projekta KRAS-CARSO.

V okviru projekta Kraški okraj so bile predlagane smernice, po katerih naj bi se izvajala ocena možnih posegov znotraj zavarovanih območij.

Glavna tema študije, upravljanje zavarovanih območij, je tesno povezana z delovnim sklopom DS 2 (Upravljanje naravnih virov) projekta KRAS-CARSO, medtem ko je v primerjavi z delovnim sklopom DS 3 (Skupno prostorsko načrtovanje) bolj specifična.

4.5.2 Transland

Transland je študija o trajnostnem razvoju čezmejnega okolja, ki se je zaključila v letu 2007. Obravnavano območje samo delno sovпада z območjem projekta KRAS-CARSO, in se v primerjavi z njim širi bolj severno in bolj zahodno.

Eden izmed ciljev projekta Transland je bila nadgradnja rezultatov projekta Transplan za pripravo in uporabo čezmejnega Geografskega Informacijskega Sistema (GIS).

Študija vključuje scenarije in vizije razvoja čezmejnega območja. Ena izmed zanimivejših in konkretnjših vizij za projekt KRAS-CARSO, je vizija o turizmu.

4.5.3 Transplan

Transplan je študija o potencialu in možnih funkcijah, ki jih prostorsko planiranje zavzema v okviru trajnostnega razvoja čezmejnega okolja. Projekt se je zaključil leta 2005.

Glavni cilji projekta so bili naslednji: varstvo in vrednotenje okolja, vzpostavitev osnovnih pogojev za celoten, integralen razvoj čezmejnega območja, razvoj skupne strategije za upravljanje in trajnostno uporabo naravnih virov. Izdelana je bila integrirana podatkovna baza.

4.5.4 Pilotni projekt Kras

Pilotni projekt Kras je študija, katere cilj je predložitev smernic za trajnostni razvoj Krasa. Projekt se je zaključil leta 2003.

Obravnavano območje, ki v tem primeru zajema slovenski Kras, samo delno pokriva območje projekta KRAS-CARSO. Glavni cilji študije so celostna zaščita naravne in kulturne dediščine sorazmerno z razvojem. Strategija, ki obravnava obdobje 2001-2010 je bila podpisana s strani vseh občin na slovenskem Krasu.

4.6 Prostorsko načrtovanje na italijanskem delu Krasa

Na območju Goriške pokrajine deluje pet administrativnih nivojev: država, dežela, pokrajina, gorske skupnosti in občine.

Na območju Tržaške pokrajine pa so nivoji štirje: država, regija, pokrajina in občine.

Država je za področje prostorskega načrtovanja pooblastila regije (DPR n.8, 15.1.1972), ki v tem primeru predstavljajo najvišji pristojni organ. Regije izvršujejo funkcijo nadzora ter usmerjajo in koordinirajo prostorsko načrtovanje lokalnih in centralnih ustanov na regionalnem območju.

Regijski prostorski plan (Piano territoriale regionale PTR) iz leta 2007 ni bil odobren, zato ostaja v veljavi plan iz leta 1978 (Piano urbanistico regionale generale PURG del 1978). Odkar je v veljavi PURG (1978) je bilo na področju prostorskega načrtovanja odobrenih že pet regionalnih zakonov. Izdelani so bili tudi štirje novi prostorski plani, od katerih pa ni bil sprejet nobeden. Prostorsko načrtovanje Regije Furlanije Julijske Krajine torej ni dalo nobenega konkretnega rezultata. Istočasno, spremembe zakonov na tem področju povzročajo precej negotovosti.

Po objavi regionalnega zakona o reformi prostorskega načrtovanja (LR 22/2009), je Regija na to temo začela pripravljati smernice. Na regionalnem nivoju je predviden prostorski plan, Piano di Governo del Territorio PGT (Načrt vodenja okolja in prostora). Na občinskem nivoju pa sta predvidena dva tipa instrumentov načrtovanja Občinski strateški dokument (Documento Comunale Strategico, DCT), ki ga občina pripravi v sodelovanju z deželo in Občinski operativni dokument (Documento Operativo Comunale DOC).

Poleg tega je predviden Piano di area vasta (Plan za obsežno območje), ki bo uporabljen na lokalnih teritorialnih sistemih (Sistemi Territoriali Locali, STL) določenih od Načrta vlade prostora (Piano del Goverdo del Territorio, PGT).

Leta 1990 so bile pristojnosti prostorskega načrtovanja dodeljene pokrajinam. Smernice za pripravo Tržaškega pokrajinskega prostorskega plana (PTCP) so bile izdelane v obdobju 2003-2006. Po izdaji smernic so bile pristojnosti na področju

prostorskega načrtovanja v Deželi FJK pokrajinam odvzete: Tržaški pokrajinski prostorski plan (PTCP) torej ni bil nikoli izdelan. Leta 2002 so bile objavljene tudi smernice za izdelavo Goriškega pokrajinskega prostorskega plana, vendar tudi v tem primeru plan ni bil nikoli izdelan.

Gorske skupnosti so bile v Goriški pokrajini ukinjene leta 2004 v Tržaški pokrajini pa ne tam so bile ponovno uveljavljene.

V Italiji je v teku postopek, s katerim naj bi ukinili pokrajine kot administrativni nivo. Naloge in funkcije pokrajinskih organov bodo zapadle s koncem sedanjega mandata. V primeru Tržaške in Goriške pokrajine bo to leta 2016.

Izvedena je bila analiza naslednjih prostorskih planov in programov:

- Piano territoriale regionale PTR della Regione Friuli Venezia Giulia
(*Regijski prostorski plan Furlanije Julijske Krajine*)
- Piano di sviluppo locale PSL del gruppo di azione locale GAL "Il Carso: un'identità territoriale da caratterizzare"
(*Lokalni razvojni načrt Lokalne akcijske skupine Kras "Kras - razvoj teritorialne identitete"*)
- Documento di indirizzo per il Parco Intercomunale del Carso PIC, Comunità Montana del Carso
(*Okvirne smernice za Medobčinski Kraški park, Kraška gorska skupnost*)
- Piano di Azione Locale PAL 2009-2011 della Provincia di Gorizia
(*Lokalni akcijski načrt Pokrajine Gorica 2009-2011*)
- Carso 2014+ Linee guida e proposte progettuali per gli ambiti di riqualificazione dei siti della prima guerra mondiale sul territorio
(*Kras 2014+ Smernice in projektni predlogi za prenovo/prekvalifikacijo krajev prve svetovne vojne*)
- Linee guida per lo sviluppo del Piano territoriale provinciale di coordinamento PTPC della Provincia di Gorizia
(*Smernice za pripravo Teritorialnega načrta za pokrajinsko načrtovanje Pokrajine Gorica*)
- Masterplan del Carso - Progetto per lo sviluppo rurale dell'area del Carso Triestino 2012-2016 del gruppo di azione locale GAL Carso
(*Masterplan Krasa - Progetto za kmetijski razvoj Tržaškega Krasa 2012-2016, Lokalna akcijska skupina Kras*)
- Piano di Azione Locale PAL 2009-2011 della Provincia di Trieste
(*Lokalni akcijski načrt Pokrajine Trst 2009-2011*)
- Linee guida e proposte progettuali per gli ambiti di riqualificazione del territorio carsico triestino
(*Smernice in projektni predlogi za prekvalifikacijo ozemlja Tržaškega Krasa*)
- Linee guida per lo sviluppo del Piano territoriale provinciale di coordinamento PTPC della Provincia di Trieste
(*Smernice za pripravo Teritorialnega načrta za pokrajinsko načrtovanje Pokrajine Trst*)
- PRGC del Comune di Muggia
(*Splošni občinski regulacijski načrt Občine Muggia*)
- PRGC del Comune di San Dorligo della Valle-Dolina
(*Splošni občinski regulacijski načrt Občine Dolina*)
- PRGC del Comune di Monrupino-Repentabor
(*Splošni občinski regulacijski načrt Občine Repentabor*)
- PRGC del Comune di Sgonico-Zgonik
(*Splošni občinski regulacijski načrt Občine Zgonik*)

- PRGC del Comune di Trieste
(*Splošni občinski regulacijski načrt Občine Trst*)
- PRGC del Comune di Duino-Aurisina Devin-Nabrežina
(*Splošni občinski regulacijski načrt Občine Nabrežina*)

4.6.1 Deželni nivo – Dežela Furlanija Julijska Krajina

4.6.1.1 Piano territoriale regionale PTR della Regione Friuli Venezia Giulia (Deželni prostorski plan Furlanije Julijske Krajine)

Prostorski plan, pripravljen in sprejet leta 2007, ni bil nikoli odobren. Leta 2010 je bil dokončno razveljavljen.

Smernice, pripravljene na osnovi zakonsko določenih strateških ciljev Deželnega prostorskega plana, so predstavljene izčrpno in sistematično. Nekateri posebno pomembni cilji, uporabni za projekt KRAS-CARSO so predstavljeni v dokumentu “Studio sulla pianificazione territoriale nel Carso” (Študija prostorskega načrtovanje na Krasu).

4.6.2 Pokrajinski nivo – Goriška in Tržaška pokrajina

4.6.2.1 Piano di sviluppo locale PSL del gruppo di azione locale GAL “Il Carso: un'identità territoriale da caratterizzare” (Lokalni razvojni načrt Lokalne akcijske skupine Kras “Kras - razvoj teritorialne identitete”)

Splošna strategija lokalnega razvojnega načrta Lokalne akcijske skupine Kras je uvesti model upravljanja, ki bi pripomogel k celostnemu razvoju različnih gospodarskih, socialnih in kulturnih realnosti ter spodbudil rast endogenega potenciala kmetijskega prebivalstva.

4.6.2.2 Documento di indirizzo per il Parco Intercomunale del Carso PIC, Comunità Montana del Carso (Okvirne smernice za Medobčinski Kraški park, Kraška gorska skupnost)

Dokument, ki vsebuje okvirne smernice za Medobčinski Kraški park je bil pripravljen leta 1998, ko je bil v teku proces njegove ustanovitve. V osnovi naj bi Park predstavljal fleksibilno institucijo, ki bi skrbela za zaščito in valorizacijo naravne in kulturno-zgodovinske dediščine ter imela pristojnosti in instrumente potrebne za spodbujanje lokalnih, okolju prijaznih proizvodnih dejavnosti. Za upravo Medobčinskega Kraškega parka bi morala skrbeti Kraška gorska skupnost, vendar Park ni bil nikoli dokončno ustanovljen.

Splošni cilji za planiranje in upravo Parka so zaščita, valorizacija in trajnostni razvoj Krasa.

4.6.3 Pokrajinski nivo – Goriška pokrajina

4.6.3.1 Piano di Azione Locale PAL 2009-2011 della Provincia di Gorizia (Lokalni akcijski načrt Goriške Pokrajine 2009-2011)

Lokalni akcijski načrt (LAN) je dokument za načrtovanje razvoja gorskih območij. LAN 2009-2011 za goriški Kras prevzema in nadalje razvija smernice strateškega projekta “Carso 2014+, Linee guida e proposte progettuali per gli ambiti di riqualificazione dei siti della prima guerra mondiale sul territorio” (Kras 2014+, Smernice in projektni predlogi za prenovo krajev prve svetovne vojne).

Strategija razvoja goriškega Krasa temelji na prednostih in pomanjkljivostih obravnavanega teritorija.

LAN predlaga naj se zaščita in valorizacija teritorija načrtujeta sočasno in skladno z ekonomskim vidikom, tako da se ohranja in ustvarja tudi priložnost dohodka za lokalno prebivalstvo.

4.6.3.2 Carso 2014+ Linee guida e proposte progettuali per gli ambiti di riqualificazione dei siti della prima guerra mondiale sul territorio (Kras 2014+ Smernice in projektni predlogi za prenovu krajev prve svetovne vojne)

Cilj strateškega projekta Carso 2014+ je pripraviti smernice za prenovu in trajnostni razvoj teritorija. Namen študije je iskanje in spodbujanje aktivnosti, ki bi temeljile na trajnostnem razvoju in obenem pripeljale do večje individualne in socialne blaginje.

4.6.3.3 Linee guida per lo sviluppo del Piano territoriale provinciale di coordinamento PTPC della Provincia di Gorizia (Smernice za pripravo Teritorialnega načrta za pokrajinsko načrtovanje Pokrajine Gorica)

Smernice so sistematično ločene po temah. Za projekt KRAS-CARSO je dokaj zanimivo poglavje "Le opportunità e le azioni per i sistemi naturalistici, paesaggistici e produttivi primari" (Priložnosti in aktivnosti za naravne, krajinske in kmetijske sisteme).

Pomembna pa je tudi pripomba v poglavju "Le reti infrastrutturali per quanto riguarda il corridoio V" (Prometna infrastruktura petega koridorja): "Izvedba načrta, ki bi pripeljal do štirikratnega povečanja hitrosti (recimo Torino-Benetke, načrtovana hitrost 300 km/h), je še prezahtevna. Boljšo rešitev zaenkrat predstavlja prenova obstoječe železnice z dosegom hitrosti 250 km/h."

4.6.4 Pokrajinski nivo – Tržaška pokrajina

4.6.4.1 Masterplan del Carso - Progetto per lo sviluppo rurale dell'area del Carso Triestino 2012-2016 del gruppo di azione locale GAL Carso (Masterplan Krasa - Projekt za kmetijski razvoj Tržaškega Krasa 2012-2016, Lokalna akcijska skupina Kras)

Masterplan Krasa je pripravila Lokalna akcijska skupina (LAS) Kras leta 2011. Čeprav pristojno ozemlje akcijske skupine Kras obsega območje tako znotraj Goriške kot tudi Tržaške pokrajine, Masterplan obravnava samo tržaški Kras.

Namen Masterplana je učinkovito prispevati k razvoju kmetijskega sektorja. Zelo pomembne za projekt KRAS-CARSO so analize omejitev in predlogi premagovanja tistih aspektov, ki povzročajo največ problemov ter tistih, ki so manj pomembni za zaščito okolja.

4.6.4.2 Piano di Azione Locale PAL 2009-2011 della Provincia di Trieste (Lokalni akcijski načrt Pokrajine Trst 2009-2011)

Lokalni akcijski načrt (LAN) je dokument za načrtovanje razvoja gorskih območij. Glavni namen LAN-a je opredelitev strategije posegov na zainteresiranem ozemlju ter analiza specifičnih posegov, tako dolgoročnih kot kratkoročnih (obdobje 2009-2011).

Pomanjkljivost LAN-a je prav opredelitev strategij. Dokument navaja strategije predlagane v "Smernicah za pripravo Teritorialnega načrta za pokrajinsko načrtovanje Pokrajine Trst" (Linee guida per lo sviluppo del P.T.P.C. della Provincia di Trieste) leta 2006, vendar ne doprinaša novosti in morebitnih dopolnitev v skladu s pristojnostmi Lokalnega akcijskega načrta.

4.6.4.3 Linee guida e proposte progettuali per gli ambiti di riqualificazione del territorio carsico triestino (Smernice in projektni predlogi za prekvalifikacijo ozemja Tržaškega Krasa)

Študija dopolnjuje LAN 2009-2011 in opredeljuje smernice za valorizacijo obravnavanega območja. V dokumentu so predlagana tudi navodila za posamezne lokalne projekte, katerih cilj je iskanje in izboljšanje prepoznavnosti skupne prostorske identitete.

4.6.4.4 Linee guida per lo sviluppo del Piano territoriale provinciale di coordinamento PTPC della Provincia di Trieste (Smernice za pripravo Teritorialnega načrta za pokrajinsko načrtovanje Tržaške pokrajine)

Cilji, strategije in smernice so sistematično predstavljeni, vendar v dokumentu ni prepoznati neke skupne, splošne strategije.

V analitičnem delu "Smernic" je jasno prikazan konstanten upad in staranje populacije. Zadani cilji pa so zelo posplošeni in poudarjajo predvsem gospodarski vidik.

Smernice se osredotočajo predvsem na pristanišče (Staro pristanišče in Industrijsko pristanišče) in njene infrastrukturne povezave.

Smernice in predlogi za kraško območje so skoraj povsem zanemarjeni.

4.6.5 Občinski nivo

Izvedena je bila analiza naslednjih Splošnih občinskih regulacijskih načrtov:

- PRGC del Comune di Muggia (Splošni občinski regulacijski načrt Občine Muggia)
- PRGC del Comune di San Dorligo della Valle-Dolina (Splošni občinski regulacijski načrt Občine Dolina)
- PRGC del Comune di Monrupino-Repentabor (Splošni občinski regulacijski načrt Občine Repentabor)
- PRGC del Comune di Sgonico-Zgonik (Splošni občinski regulacijski načrt Občine Zgonik)
- PRGC del Comune di Trieste (Splošni občinski regulacijski načrt Občine Trst)
- PRGC del Comune di Duino-Aurisina Devin-Nabrežina (Splošni občinski regulacijski načrt Občine Nabrežina)

Regulacijski načrti občin Trst in Muggia so v fazi revizije. Različica št. 118 Splošnega občinskega regulacijskega načrta občine Trst je trenutno blokirana, zato v okviru projekta KRAS-CARSO ne bo deležna obravnave. Upoštewane pa bodo analize smernic za pripravo omenjene različice. Po razveljavi Različice št. 118 je ponovno v veljavi Različica št. 66, iz leta 1997.

Občina Muggia le oblikovala smernice za pripravo različice Splošnega občinskega regulacijskega načrta "Il piano per uno sviluppo sostenibile e condiviso" (Načrt za skupen in trajnostni razvoj), 24. julij 2009.

Te smernice bodo obravnavane v okviru projekta Kras-Carso.

4.6.5.1 PRGC del Comune di Muggia (Splošni občinski regulacijski načrt Občine Milje)

Smernice za oblikovanje različice Splošnega občinskega regulacijskega načrta so bile pripravljene leta 2009.

Strategijo predlaganih smernic bi lahko povzeli z naslednjimi ključnimi besedami: trajnostni razvoj, čezmejno povezovanje, trajnostna mobilnost, obmorsko mesto, identiteta kraja Milje in metropolitansko območje ter sodelovanje in komunikacija. Smernice vsebujejo dobro izvedeno analizo prednosti in težav občinskega ozemlja. Struktura dokumenta ni najbolj sistematično predstavljena, vendar vsebuje konkretne in specifične ideje za Občino Mije.

4.6.5.2 PRGC del Comune di San Dorligo della Valle-Dolina (Splošni občinski regulacijski načrt Občine Dolina)

Različica št. 20 Splošnega občinskega regulacijskega načrta Občine Dolina je bila odobrena leta 2006.

Dokument je izredno tehničnega značaja; izbire so večinoma utemeljene samo iz tehničnega in zakonodajnega vidika. V načrtu manjkajo strategije in cilji, zaradi tega je za projekt KRAS-CARSO nezanemljiv.

4.6.5.3 PRGC del Comune di Monrupino-Repentabor (Splošni občinski regulacijski načrt Občine Repentabor)

Različica št. 7 Splošnega občinskega regulacijskega načrta Občine Repentabor je bila sprejeta leta 2011.

Cilji in strategije so predstavljeni sistematično po temah. Dokument navaja zaščito zavarovanih območij kot cilj in strategijo plana, kar ni narobe, vendar ne doprinaša nobene novosti.

4.6.5.4 PRGC del Comune di Sgonico-Zgonik (Splošni občinski regulacijski načrt Občine Zgonik)

Različica št. 12 Splošnega občinskega regulacijskega načrta Občine Zgonik je bila odobrena leta 2008.

Cilji in strategije so sistematično predstavljeni po temah. Dokument navaja zaščito zavarovanih območij kot cilj in strategijo plana, kar ni narobe, vendar ne doprinaša nobene novosti.

4.6.5.5 PRGC del Comune di Trieste (Splošni občinski regulacijski načrt Občine Trst)

Smernice za oblikovanje novega regulacijskega načrta 2011.

Smernice za oblikovanje novega regulacijskega načrta navajajo glavne cilje, ki bi jih bilo potrebno doseči z novim regulacijskim načrtom:

- predstaviti celostno vizijo mesta, ki bo obsegala obdobje od 15-20 let, ki bo spodbujala trajnostni razvoj in bo usmerjena v dobro kakovost mesta in njegovega širšega območja;
- pravično in korektno voditi odnose med interesi skupnosti in interesi posameznikov ter med izvajalci in zainteresiranimi stranmi;
- na novo določiti nastanitveno zmogljivost, ki jo navaja Splošni občinski regulacijski načrt in ponovno opredeliti način izračunavanja le te v luči pravilne projekcije populacijskega trenda ponovno pregledati način določanja bodočega števila prebivalcev Različice št. 66, ki navaja teoretično porast števila prebivalcev na 270.000.

Posebej zanimiv za Kras in za teme, ki jih obravnava projekt KRAS-CARSO, je odstavek, ki zadeva hitro železnico. Strategija izključuje kakršnokoli realizacijo takšne infrastrukture v primeru negativnih vplivov, ki bi lahko pomenili razvrednotenje okolja. Seveda bi bilo treba tukaj določiti kaj je trajnostno in kaj ne. Za projekt KRAS-CARSO je posebno pomemben še eden izmed ciljev Smernic in sicer opredelitev opuščenih površin in stavb na kraški planoti, kamor bi se lahko preselili proizvodni obrati, storitvene dejavnosti in terciarni sektor.

4.6.5.6 PRGC del Comune di Duino-Aurisina Devin-Nabrežina (Splošni občinski regulacijski načrt Občine Nabrežina)

Splošni občinski regulacijski načrt je iz leta 1997.

Strateške smernice so vzpostavljene glede na to, katero območje zajemajo:

- sistem center in obala;
- sistem izvenmestno območje in kraške vasi.

Glavni namen regulacijskega načrta za sistem "center in obala" je ohranitev izvornosti vsakega posameznega naselja, njihova medsebojna povezava in povezava z ostalimi predeli občinskega ozemlja.

Glavni namen regulacijskega načrta za sistem "izvenmestno območje in kraške vasi" je valorizacija bogatih kulturnih, naravnih in ekonomskih virov in preusmetitev dosedanjega trenda, ki vodi v degradacijo prostora.

V poročilu je navedeno, da za doseg tega cilja, politika, ki temelji samo na omejitvah nikakor ni učinkovita.

Regulacijski načrt je izjemno dobro pripravljen, tako kar se tiče analitične faze, kot tudi predlogov in je zelo zanimiv za projekt KRAS-CARSO.

4.7 SWOT analiza

SWOT analiza, poznana tudi kot SWOT matrika, lahko obravnava notranje ali zunanje področje organizacije ali posameznika, ki mora sprejeti neko odločitev, da bi dosegel nek cilj. SWOT analiza je metoda strateškega načrtovanja, ki se uporablja za oceno prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti. SWOT analiza se začne z opredelitvijo ciljev oz. zelenega stanja. Cilj projekta KRAS-CARSO je opredeliti razvojne prioritete in posebne ukrepe, ki se izvajajo v različnih sektorjih, preko celovitega strateškega načrta. SWOT analiza, predstavljena v nadaljevanju, je pripravljena za območje italijanskega Krasa.

SWOT analiza obravnava tematska področja:

OKO - okolje

INF - infrastruktura

GOSP - gospodarstvo

KD - kulturna dediščina

NAR - narava in naravne vrednote

KR - krajina

TUR - turizem

Zgornje kratice uporabljene pri vsakem sklopu SWOT analize predstavljajo osnova za razvrščanje ciljev, strategij in smernic za načrte in programe, po posameznih tematikah. V primeru, kjer je cilj, strategija ali smernica splošne narave je uporabljen simbol SPL (splošno).

Prednosti:

SPL Geopolitična lega območja.
SPL Bližina pomembnih trgov srednje Evrope.
SPL Bližina mesta Trst in turističnega obalnega območja.
SPL Bližina pristanišč v Trstu, Trbižu in Kopru.
SPL Bližina Trsta, Trbiža, Gorice, Nove Gorice in Kopra.
SPL Neposredna bližina italijanskega in slovenskega avtocestnega omrežja.
SPL Bližina letališča Friuli Venezia Giulia in relativna bližina letališč naslednjih mest: Benetke, Ljubljana, Pula, Reka.
SPL Bližina mednarodnih turističnih središč in območij: Benetke, Ljubljana, Salzburg, Trst, Istra, obala severnega Jadrana in Alpe.
SPL Bližina raziskovalnih in razvojnih centrov, izobraževalnih centrov in infrastrukture za razvoj podjetij.
SPL Skupna identiteta Krasa s prisotnostjo slovenske etnično jezikovne skupnosti.
SPL Dobra opremljenost z zdravstvenimi, socialnimi in kulturnimi ustanovami.
SPL Obstoje lokalnih iniciativ za usklajevanje in spodbujanje razvoja Krasa.
OKO Visoka okoljska vrednost prostora.
INF Prisotnost pohodniških, zgodovinskih in učnih poti pomembnih za turizem.
GOSP Močna tradicija neposredne prodaje proizvodov, zlasti na Osmicah.
GOSP Dogodki in prireditve, ki temeljijo na kmetijski in živilski dediščini.
GOSP Kmetijski proizvodi, ki so le delno odvisni od mednarodnih cen.
GOSP Podjetniška in tehnološka znanja s področja kmetijstva in živilstva ter prisotnost mladih kmetov.
GOSP (OKO) Območja s tradicionalno kmetijsko pridelavo in trajnostnim upravljanjem kmetijskih zemljišč.
GOSP (OKO) Kmetijski proizvodi in živila proizvedena z visoko kakovostnimi postopki in nizkim vplivom na okolje.
KD Železodobna arheološka najdišča in številne zgodovinske znamenitosti.
KD Majhna podeželska naselja z visoko zgodovinsko in arhitekturno vrednostjo.
KD Zgodovinsko povezani kraji.
KD Gradovi z zgodovinskimi parki.
NAR Območja z visoko okoljsko vrednostjo.
NAR Visoka biotska raznovrstnost.
NAR Velik interes kmetijskih pridelavcev za varstvo in ohranjanje naravne dediščine.
NAR Bogata biotska raznovrstnost kmetijskih in gozdnih površin (avtohtone vrste, redke vrste, lokalne sorte).
KR Avtentična, tipična kulturna krajina.
KR Zelo raznovrstna krajina na omejenem ozemlju - krajina kraške planote in kraškega grebena, podzemna kraška krajina, obalna ter podmorska krajina.
KR Italijanski Kras je sestavni del območja Kras, po katerem se v svetovnem merilu, za tovrstna območja, uporablja izraz kras.
TUR Prisotne številne oblike turizma (kulturni, rekreativni, kulinarčni, pohodniški, jamarski, šolski, konferenčni).
TUR Dober priliv prihodka zaradi turističnega obiska, še posebej na območju Trsta.
TUR Okolica urbanih središč je dobro povezana s cestno mrežo in dostopna z avtobusi javnega prometa.

Slabosti:

SPL Neugodna starostna struktura prebivalstva.
SPL Nizka gostota prebivalstva in zmanjšanje delovno aktivnega prebivalstva.
SPL Upadanje števila prebivalcev v bolj oddaljenih območjih z razvojnimi problemi in pomembnega zmanjšanja števila delovno aktivnega prebivalstva.

SPL Ni skupne globalne vizije razvoja območja, v povezavi z dinamično sedanostjo, in s tem povezanega učinkovitega načrtovanja.

SPL Zelo strukturirane sistemske omejitve (krajina, gozdarstvo, hidrogeologija in Natura 2000 (SCI in SPA)).

SPL Omejitve podaljšujejo in podražujejo posege v prostor, tudi če gre za posege, ki bi izboljšali stanje.

SPL Toge sistemske omejitve ne dopuščajo določenih posegov, čeprav bi le-ti izboljšali stanje.

SPL (TUR) Slaba ponudba osnovnih storitev tudi turističnih.

OKO Hidrogeološka ranljivost območja.

OKO Slabi naravni pogoji za kmetijsko dejavnost so posledica geomorfoloških razmer ter klimatskih in pedoloških pogojev.

OKO (GOSP) Zaraščanje kulturne krajine Krasa je posledica opuščanja pašništva, ki ga je veliko manj kot v preteklosti.

OKO Visoko tveganje gozdnih požarov.

INF Teška dostopnost do starih poslopij in do kmetijskih površin v terasah velikega pomena za kulturno krajino kraškega grebena.

INF Težave pri upravljanju in vzdrževanju obstoječega omrežja poti.

INF Neustrezni gradbeni posegi glede na hidrološki sistem območja terasaste krajine suhozidov na kraškem grebenu.

GOSP Opuščanje kmetovanja na slabših kmetijskih zemljiščih.

GOSP Otežen dostop do kmetijskih zemljišč in velika razpršenost zemljišč.

GOSP Omejitev količine proizvodnje glede na velikost kmetije (obdelovalne površine in živinoreja).

GOSP Malo razpoložljive vode za kmetijstvo.

GOSP Nizka proizvodnja bioloških produktov.

GOSP Slabo poznavanje tipične kmetijske pridelave na sosednjih trgih.

GOSP Nepovezanost med različnimi udeleženci v gospodarstvu onemogoča prinos koristi, ki jih prinaša sodelovanje.

GOSP Slabo trženje in pomanjkanje kmetijskih proizvodov s certifikatom.

KR Visoki stroški obnove in vzdrževanja terasaste krajine iz suhozidov značilne za kraški greben italijanskega krasa.

KR Pojav neustrezne gradnje z vidika umeščanja objektov v krajino, gabaritov, gradbenih materialov in barv.

TUR Nesodelovanje na področju trženja enote turistične destinacije Kras.

Priložnosti:

SPL Načrti upravljanja za območja Natura 2000 so v končni fazi.

SPL Dobra razpoložljivost finančnih sredstev iz programov Evropske unije.

SPL Čezmejno povezovanje na podlagi geografske lege.

SPL Možnosti za dostop do sredstev Interreg.

SPL Ustanovitev GAL Kras, katerega prioriteta je razvoj podeželja na območju Krasa.

SPL Predvidena objava načrta upravljanja SOP tržaškega in goriškega Krasa z merili in postopki za ohranjanje in varstvo naravnih območij in habitatov.

SPL Uporaba alternativnih virov energije.

OKO Večje zavedanje o pomenu varstva okolja, podeželja, kulturne dediščine, biotske raznovrstnosti.

INF Infrastruktura in urbanizacija, ki spoštuje vrednost krajinskih kakovosti Krasa.

GOSP Naraščanje povpraševanja po turističnih kmetijah z rekreacijskimi programi (npr. izobraževalne kmetije).

GOSP Usmeritve skupne kmetijske politike (SKP) podpirajo diverzifikacijo kmetijske proizvodnje in izboljšanje kakovosti življenja na podeželju.

GOSP Hitrejši, cenovno ugoden razvoj in trženje kakovostnih lokalnih proizvodov s promocijo preko spleta.

GOSP (TUR) Spodbujati in razvijati okolju prijazno kmetijstvo in trajnostni turizem.

KD Možnost ustanovitve šole za obdelavo kamna v povezavi s kamnoseštvom kot tradicionalno dejavnostjo in s kamolomi na Krasu.

TUR Možnost razvoja in povpraševanja po zgodovinskem turizmu, turizmu v naravi in okoljskem izobraževanju.

TUR Vedno večja naklonjenost potrošnikov kakovostim okolja, enogastronomskemu turizmu in lokalnim produktom.

TUR Razvoj kmečkega turizma (vinskega in ekoturizma) in povečano povpraševanje po tipičnih, kakovostnih in ekoloških proizvodih ter pripravljenost družbe za nakup tovrstnih storitev in proizvodov.

TUR Razvoj dodatne turistične ponudbe (dogodki, sprehodi, izposoja koles, itd.).

TUR Možnost, da se pritegne obiskovalce Trsta z zagotovitvijo ustreznih ukrepov teritorialnega trženja.

TUR Koncept razvoja turizma povezati z memorialno dediščino Krasa, predvsem s potmi na temo prve svetovne vojne.

TUR Porast turizma na območju Trsta.

TUR Krepitev pobud čezmejnega povezovanja s Slovenijo z možnostjo vključevanja turistične in gostinske ponudbe.

TUR Krepitev nastanitvenih zmogljivosti obalnega območja (zlasti z ustanovitvijo Portopiccolo v Sesljanu) in spodbujanje turizma v Trstu.

Nevarnosti:

SPL Sedanja gospodarska kriza

SPL Kras predstavlja redko naseljeno zaledje za obalna urbana središča.

SPL "Statični" sistem omejitev ne ustreza potrebam trajnostnega razvoja območja.

SPL Neugodna demografska struktura.

SPL Fizična degradacija zemljišč in povečana hidrološka ranljivost.

SPL Okoljske omejitve namesto okoljskih spodbud.

SPL Globalni podnebni trendi.

OKO Širjenje degradacije, ki je posledica zapuščenosti in slabega vzdrževanja (npr. območje kraškega grebena).

INF/OKO/KR Umeščanje infrastrukturnih in drugih večjih objektov (npr. daljnovodi, avtoceste, V. koridor) v območje Krasa z velikim vplivom na okolje in krajino ter negativnimi posledicami za turizem.

INF/OKO/KR Umeščanje energetske infrastrukture (npr. plinovod, plinski terminal v Tržaškem zalivu) v neposredno bližino območja Krasa z velikim vplivom na okolje in krajino ter na negativne posledice za turizem.

GOSP Upad proizvodnje in osnovnih storitev na območjih z nižjo gostoto prebivalstva.

GOSP Opuščanje kmetijstva in gozdarstva na odročnih podeželskih območjih.

GOSP Opustitev kmetijstva v primestnih območjih.

NAR Zmanjšanje travniških in pašniških površin.

NAR Širitev stavbnih površin na račun kmetijskih površin.

TUR Konkurenca med podobnimi turističnimi destinacijami, kot so Istra, z učinkovitejšim trženjem.

4.8 Zaključki

Italijanski upravni sistem je večplasten: država, dežele, pokrajine, gorske skupnosti, občine. Splošni problem pri načrtovanju in upravljanju prostora, je delitev pristojnosti med različnimi ravni vlade in časovno usklajevanje med različnimi plani.

Značilnosti na področju prostorskega načrtovanja na italijanskem Krasu:

- zakonodaja na področju urbanizma se nenehno spreminja,
- dolgotrajna priprava planskih aktov in zelo dolg čas za njihovo odobritev,
- prevelika upravna razdrobljenost glede na velikost območja italijanskega dela Krasa,
- majhnost nekaterih občin italijanskega Krasa tako po površini ozemlja kot po številu prebivalcev.

Cilji planov in programov za načrtovanje italijanskega Krasa so v glavnem dobri: ohranjanje, varovanje in upravljanje kulturne dediščine in naravnih vrednot, varstvo naravnih virov, čezmejno povezovanje itd. Cilji ponavadi ostanejo le cilji, medtem ko konkretni ukrepi zajemajo le nove zazidljive površine.

Občinski razvojni plani, PRGC (Piano Regolatore Generale Comunale) so izvedeni pred približno desetimi leti in v večih primerih predvidevajo močno demografsko rast z obsežnimi zazidljivimi površinami. Občinski plani, ki so v fazi revizije odpravljajo oz. popravljajo vidik demografske rasti.

4.8.1 Urbanizacija

V zadnjih desetletjih je bilo na Krasu precej novogradenj in sicer predvsem na obrobjih starih kraških naselij, vzdolž glavnih cest ter na kraškem grebenu, od kjer je čudovit pogled na morje. V mnogih primerih so te novogradnje znižale tako vrednost krajine kot identiteto kraških vasi ter vplivale na oslabitev jasnosti robu med urbaniimi središči ter kmetijskimi in naravnimi površinami. Širitev zazidljivih površin na Krasu je bila pogostoma izvedena na najrodovitnejših kmetijskih zemljiščih, kar zmanjšuje možnosti za kmetijstvo.

4.8.2 Urbana središča

Na italijanskem Krasu je več urbanih središč. Poselitveni sistem je policentričen, brez dominantnega središča. Trije najpomembnejši urbani centri so: na zahodu Devin, v tesni povezavi s Sesljanom in Križem, v osrednjem delu Opčine in na vzhodu Dolina. Trst je urbano središče, ki je v preteklosti bilo močno povezano s celotnim območjem Krasa. Območja raziskovalnih centrov so pomembna središča, ki jih je pri načrtovanju prostora potrebno upoštevati.

4.8.3 Omejitve

Italijanski Kras je pod vplivom različnih omejitev, ki so bile sprejete za zagotavljanje ohranjenosti kakovosti krajine, okolja in kulturne dediščine. Prekrivanje številnih omejitev na istem območju je pogosto vzrok za dolgotrajen postopek pri odobritvi projekta. To velja tudi za projekte, katerih cilj je valorizacija dediščine. Cilj projekta "Masterplan Krasa" je premagati dane omejitve glede na potrebe sektorja kmetijske proizvodnje na Krasu.

4.8.4 Državna meja

Delitev območja Krasa z mejo med Italijo in Slovenijo je bila v preteklosti velika ovira za skupen razvoj. Po začetku veljavnosti Schengenskega sporazuma je pretok ljudi in storitev med državama v porastu. Čezmejno sodelovanje med Italijo in Slovenijo lahko prispeva k trajnostnemu razvoju celotnega Krasa.

4.8.5 Kartografija

Kartografski podatki na obmejnem območju Krasa niso homogeni. Medtem, ko so tako kartografija kot občinski prostorski načrti pripravljeni v GIS (Geographic information system), so podatki za italijansko ozemlje narejeni v različnih formatih. Pristojni organi pogosto ne zagotovijo urejenih podatkovnih baz. Za pravo čezmejo prostorsko načrtovanje je potrebno v sistemu GIS pripraviti vse kartografske podloge, uskladiti podatkovne baze in zagotoviti dostop do podatkov.

4.8.6 Okolje

Zaradi geološke strukture tal na Krasu ni površinskih voda in ne pride do naravnega procesa čiščenja vode. Velika prepustnost apnenca omogoča hitro pronicanje vode v podzemni svet, ki je zato zelo občutljiv na onesnaževanje.

4.8.7 Infrastruktura

V študijskem območju je predvidena pomembna prometna infrastruktura in sicer železniška proga visoke hitrosti in zmogljivosti AV/AC kot del V. panevropskega koridorja Benetke - Kijev. Povečanje zmogljivosti je povezano s premajhno uporabo obstoječega železniškega omrežja.

Idejni projekt hitre železnice, ki ga je izvedlo državno podjetje RFI-Italferr predvideva 14 km tunelov pod Krasom. Ta železniška linija neposredno in posredno vpliva na območja Narava 2000 (SIC in ZPS) na Krasu.

Največje predvidene energetske infrastrukture, ki bodo vplivale na območje Krasa so terminali za utekočinjenje zemeljskega plina in plinovodi v Tržaškem zalivu.

Najpomembnejša turistična infrastruktura v gradnji je gradnja naselja in marine Portopiccolo v Sosljanskem zalivu.

4.8.8 Gospodarstvo

S socialno-gospodarskega vidika ima kraška planota kljub bližini dveh obmorskih središč, Trsta in Tržiča slabo razvit sekundarni in terciarni sektor. Za kmetijstvo so značilne manjše kmetije. Povprečna dodana vrednost na prebivalstva je nekoliko nižja od deželnega povprečja. Tudi razmerje med številom zaposlenih in številom prebivalstva je malo nižja od deželnega povprečja.

4.8.9 Demografija

Analizirani podatki kažejo na upad prebivalstva na območju Tržaške pokrajine. Na območju Z.O.C. je stanje stabilno, s tem da je na območju Goriške pokrajine zaznano povečanje prebivalstva. Za celotno območje italijanskega Krasa je značilen trend staranja prebivalstva.

Po najnovejših napovedih (2009) državnega statističnega inštituta, ISTAT (Istituto nazionale di statistica) bo prebivalstvo v deželi Furlanija - Julijska krajina od 2009 do leta 2020 še naprej upadalo.

Celotno območje italijanskega Krasa je podvrženo tendenci staranja prebivalstva.

4.8.10 Kmetijstvo

Potek razvoja kmetijstva kot ekonomske dejavnosti na italijanskem Krasu je za posamezne panoge različen. Proizvodnja vina in olivnega olja je v naraščanju, mogoče tudi zaradi blagovnih znamk vina, DOC Carso in olja DOP Tergeste. Rezultati pobude DOC interregionale Prosecco (DOC medregionalnega proseka) so negotovi. Površine olivnih nasadov so v stalnem naraščanju. Zaznan je interes po starih avtohtonih vrstah oliv, kot je belica. Pridelava cvetja se je v zadnjih letih razširila. Zmanjšala se je živinoreja in pridelava zelenjave. Sadovnjaki in tople grede zavzemajo manjša območja.

Na italijanskem Krasu sta kmetijstvo in turizem dobro povezana preko kmečkega turizma, osmic in drugih oblik neposredne prodaje.

4.8.11 Kulturna dediščina

Italijanski Kras je območje bogato s kulturno dediščino izjemne vrednosti kot so ostanki prazgodovinskih gradišč, ostanki rimskih vil in naselij, gradovi, zgodovinski parki, vile iz obdobja Liberty, tradicionalna kraška arhitektura, portali kraških hiš, kamniti suhozidi, ki se prepletajo tako po kraški planoti kot po kraškem grabenu, pokopališča iz prve svetovne vojne, fojba v Bazovici itd.

4.8.12 Narava in naravne vrednote

Velike naravne vrednote Krasa so uradno priznane z obsežnimi varovanimi območji, kot so območja Narava 2000, SPA in SCI.

4.8.13 Krajina

Strukturna matrica Krasa, je bila dolgo obdobje pašnik. Krajina katero je označevalo pašništvo je bila gola in odprta; danes ta krajina zaradi zaraščanja izginja. Za ohranitev odprte krajine in visoke stopnje biotske raznovrstnosti je potrebno ponovno vzpostaviti pašništvo pod posebnimi pogoji. Študije glede pašništva na Krasu kažejo, da bi pašništvo na Krasu potrebovalo finančne spodbude, da bi bilo upravičena gospodarska dejavnost.

4.8.14 Turizem

V Tržaški pokrajini je v zadnjih desetletjih zaznana rast števila prihodov in nočitev. Tudi v občinah iz območja Z.O.C. v Goriški pokrajini je v obdobju 2003-2006 opažena precejšnja rast tako prihodov kot nočitev.

Kras je privlačen za turizem zaradi edinstvene in artikulirane krajine, od kraške planote do skalnate obale kraškega grebena ob Jadranski obali, zaradi edinstvenih naravnih pojavov, kot so kraška jezera, kraške jame in kanjoni, zaradi bogate kulturne dediščine in posebnih enogastronomskih proizvodov.

Posebno atraktivni so naravni rezervati (Doberdobsko in Prelosno jezero, Devinski klif, Naravni rezervat Miramar, Volnik, Dolina Glinščice), gradovi (Devinski grad, grad Miramar s parkom), kolesarske in peš poti kot Parenzana-Porečanka in Rilkejeva pot, državni spomeniki (Vejna - Naraodno svetišče Monte Grisa, Fojba Bazovica, jame (Briška jama in Mitrova jama), botanični in naravoslovni didaktični centri (Botanični vrt Carsiana, Naravoslovni didaktični center Bazovica), plaže (Sesljan, Nabrežina, Križ, Grižnjan itd.).

Izredna območja italijanskega Krasa bi lahko bila povezana z izrednimi območji slovenskega Krasa na način, da bi na mednarodnem trgu nastopila kot enotna turistična destinacija. Italijanski Kras bi se lahko povezal s centri na slovenskem Krasu kot so Škocjanske jame, Lipica, Štanjel, Postonjska jama itd.

Spodbujanje turizma na celotnem Krasu, ki bi obsegal tako slovenski kot italijanski del, bi lahko ustvarilo sinergijo in povečalo privlačnost Krasa kot enotnega turističnega produkta.

5. Čezmejna analiza in končne ugotovitve

5.1 Upravno-administrativna razdelitev območja

Upravno-administrativno je Italija razdeljena na štiri glavne ravni: državna, deželna, pokrajinska in občinska medtem, ko sta v Sloveniji zgolj dve ravni: državna in občinska. Slovenska upravno-administrativna razdelitev je enostavnejša in ima posledično manjši birokratski in zakonodajni aparat. Slovenijo bi lahko primerjali s kako veliko italijansko deželo, vendarle ji manjka srednja upravno-administrativna raven kot je italijanska pokrajina. Ker spada italijanski Kras v dve pokrajini - Gorico in Trst je njegovo prostorsko načrtovanje bolj zapleteno. Dejstvo, da se območje Krasa nahaja v dveh državah z različnimi pravnimi in upravnimi sistemi, dodatno povečuje zapletenost njegovega upravljanja. Z ustanovitvijo stalne strukture za čezmejno sodelovanje med Italijo in Slovenijo, v obliki EZTS (Evropskega združenja za upravljanje teritorija) ali v obliki stalnega omizja, lahko skupno upravljanje Krasa postane resničnost.

5.2 Sistem prostorskega načrtovanja

V Italiji je sistem prostorskega načrtovanja zelo razčlenjen. Zakonodaja se nenehno spreminja in zato je veliko negotovosti. Slovenski sistem prostorskega načrtovanja je precej bolj enostaven. Pri obravnavi Krasa opazimo pomanjkanje skupnega načrtovanja med Slovenijo in Italijo vsaj pri skupnih tematikah.

5.3 Medobčinski prostorski in razvojni dokumenti

Najpomembnejši prostorski programi za italijanski del Krasa so naslednji: za pokrajino Gorica in Trst program PSL (2009); za pokrajino Gorica PAL (2009); za pokrajino Trst PAL (2009) in Masterplan del Carso (2011).

Preko programa PAL pokrajina usklajuje predvsem strateške posege področja Z.O.C. posameznih občin, ki jih financira. PSL je instrument evropskega programa LEADER, ki je namenjen upravljanju projektov za razvoj podeželja. Zanimivo je, da PSL GAL Carso izpostavlja pomanjkanje skupne strategije za goriški in tržaški del Krasa, medtem ko Masterplan del Carso, ki ga ureja prav GAL Carso, obravnava samo tržaški Kras.

Najpomembnejši prostorski načrti za italijanski del Krasa so: PTR iz leta 2007 in PURG iz leta 1978. V programu PTR so sistematično in izčrpno prikazane smernice, splošni in specifični cilji ter dejavnosti. Pogosto so cilji PTR zelo splošni, včasih utopični; kljub temu pa deželni plan podaja splošne usmeritve, ki bi se lahko uresničile preko občinskih prostorskih planov. Ker je bil PTR preklican leta 2010, danes ostaja v veljavi PURG, ki je bil napisan pred 30 leti v popolnoma drugačnem kontekstu v primerjavi z današnjim.

Na nivoju pokrajin in skupnosti so bili zaradi sprememb v zakonodaji tako prekinjeni vsi procesi, ki so že začeli z izvajanjem prostorskih načrtov.

Najpomembnejši medobčinski razvojni dokumenti za slovenski del Krasa so: Pilotni projekt Kras, Regionalni razvojni program Južne Primorske 2007-2013 in Razvojni program podeželja Krasa in Brkinov 2007 - 2013.

predlog meje območja obravnave / proposta dell'area studio
 predlog vplivnega območja / proposta area di influenza
 Slovenija - Italija - državna meja / Slovenia - Italia - confine statale

1 Slovenija - občine partnerice / Slovenia - comuni partner

OBČINA/COMUNE 1 MIREN-KOSTANJEVICA MERNA-CASTAGNEVIZZA ŠTEVILO PREBIVALCEV/ POPOLAZIONE: 4.900 GOSTOTA POSELTIVE/ DENSITÀ DI POPOLAZIONE: 78/km ²	OBČINA/COMUNE 2 KOMEN ŠTEVILO PREBIVALCEV/ POPOLAZIONE: 3.510 GOSTOTA POSELTIVE/ DENSITÀ DI POPOLAZIONE: 34/km ²	OBČINA/COMUNE 3 SEŽANA ŠTEVILO PREBIVALCEV/ POPOLAZIONE: 12.800 GOSTOTA POSELTIVE/ DENSITÀ DI POPOLAZIONE: 59/km ²	OBČINA/COMUNE 4 DIVAČA ŠTEVILO PREBIVALCEV/ POPOLAZIONE: 3.800 GOSTOTA POSELTIVE/ DENSITÀ DI POPOLAZIONE: 27/km ²	OBČINA/COMUNE 5 HRPELJE-KOZINA ERPELLE-COSINA ŠTEVILO PREBIVALCEV/ POPOLAZIONE: 4.100 GOSTOTA POSELTIVE/ DENSITÀ DI POPOLAZIONE: 21/km ²
---	--	--	---	--

6 Slovenija - občine nepartnerice / Slovenia - comuni non partner

OBČINA/COMUNE 6 KOPER/CAPODISTRIA ŠTEVILO PREBIVALCEV/ POPOLAZIONE: 51.900 GOSTOTA POSELTIVE/ DENSITÀ DI POPOLAZIONE: 167/km ²	OBČINA/COMUNE 7 PIVKA/PIUCA ŠTEVILO PREBIVALCEV/ POPOLAZIONE: 5.900 GOSTOTA POSELTIVE/ DENSITÀ DI POPOLAZIONE: 27/km ²	OBČINA/COMUNE 8 POSTOJNA/POSTUMIA ŠTEVILO PREBIVALCEV/ POPOLAZIONE: 15.600 GOSTOTA POSELTIVE/ DENSITÀ DI POPOLAZIONE: 58/km ²	OBČINA/COMUNE 9 AJDOVŠČINA/AIDUSSINA ŠTEVILO PREBIVALCEV/ POPOLAZIONE: 18.800 GOSTOTA POSELTIVE/ DENSITÀ DI POPOLAZIONE: 77/km ²	OBČINA/COMUNE 10 NOVA GORICA/NUOVA GORIZIA LETTERALMENTE ŠTEVILO PREBIVALCEV/ POPOLAZIONE: 32.100 GOSTOTA POSELTIVE/ DENSITÀ DI POPOLAZIONE: 115/km ²	OBČINA/COMUNE 11 RENČE-VOGRSKO ŠTEVILO PREBIVALCEV/ POPOLAZIONE: 4.300 GOSTOTA POSELTIVE/ DENSITÀ DI POPOLAZIONE: 145/km ²
--	--	---	--	---	--

1 Italia - comuni partner (Provincia di Trieste) / Italia - občine partnerice (Tržaška pokrajina)

COMUNE/OBČINA 1 DUINO-AURISINA/DEVIN-NABREŽINA POPOLAZIONE/ ŠTEVILO PREBIVALCEV: 8.733 DENSITÀ DI POPOLAZIONE/ GOSTOTA POSELTIVE: 190/km ²	COMUNE/OBČINA 2 SGONIKO/ZGONIK POPOLAZIONE/ ŠTEVILO PREBIVALCEV: 2.091 DENSITÀ DI POPOLAZIONE/ GOSTOTA POSELTIVE: 67/km ²	COMUNE/OBČINA 3 MONRUPINO/REPENTABOR POPOLAZIONE/ ŠTEVILO PREBIVALCEV: 890 DENSITÀ DI POPOLAZIONE/ GOSTOTA POSELTIVE: 74/km ²	COMUNE/OBČINA 4 TRIESTE/TRST POPOLAZIONE/ ŠTEVILO PREBIVALCEV: 205.374 DENSITÀ DI POPOLAZIONE/ GOSTOTA POSELTIVE: 2.400/km ²	COMUNE/OBČINA 5 SAN DORLIGO DELLA VALLE/DOLINA POPOLAZIONE/ ŠTEVILO PREBIVALCEV: 6.019 DENSITÀ DI POPOLAZIONE/ GOSTOTA POSELTIVE: 250/km ²	COMUNE/OBČINA 6 MUGGIA/MILJE POPOLAZIONE/ ŠTEVILO PREBIVALCEV: 13.412 DENSITÀ DI POPOLAZIONE/ GOSTOTA POSELTIVE: 1.000/km ²
--	---	---	--	--	---

7 Italia - comuni non partner (Provincia di Gorizia) / Italia - občine nepartnerice (Goriška pokrajina)

COMUNE/OBČINA 7 SAVOGNO D'ISONZO/ISOVDNJE OB SOČI POPOLAZIONE/ ŠTEVILO PREBIVALCEV: 1.769 DENSITÀ DI POPOLAZIONE/ GOSTOTA POSELTIVE: 110/km ²	COMUNE/OBČINA 8 SAGRADO/ZAGRAJ POPOLAZIONE/ ŠTEVILO PREBIVALCEV: 2.267 DENSITÀ DI POPOLAZIONE/ GOSTOTA POSELTIVE: 161/km ²	COMUNE/OBČINA 9 FOGLIANO REDIPUGLIA/SREDIPOLJE POPOLAZIONE/ ŠTEVILO PREBIVALCEV: 2.797 DENSITÀ DI POPOLAZIONE/ GOSTOTA POSELTIVE: 360/km ²	COMUNE/OBČINA 10 RONCHI/ROKKE POPOLAZIONE/ ŠTEVILO PREBIVALCEV: 11.937 DENSITÀ DI POPOLAZIONE/ GOSTOTA POSELTIVE: 700/km ²	COMUNE/OBČINA 11 DOBERDO DEL LAGO/DOBERDOB POPOLAZIONE/ ŠTEVILO PREBIVALCEV: 1.475 DENSITÀ DI POPOLAZIONE/ GOSTOTA POSELTIVE: 55/km ²	COMUNE/OBČINA 12 MONFALCONE/TRŽIČ POPOLAZIONE/ ŠTEVILO PREBIVALCEV: 28.101 DENSITÀ DI POPOLAZIONE/ GOSTOTA POSELTIVE: 1.400/km ²
---	--	--	--	---	--

● naselja / centri urbani

Slika 2: Prikaz upravne razdelitve v Sloveniji in Italiji in partneric projekta

Analiza razvojnih in prostorskih dokumentov na slovenskem Krasu kaže na številne, vseobsegajoče in kompleksne zamisli, kjer so nekatere med njimi izrazito premalo konkretno povezane z značilnostmi Krasa, njegovega prostora, prebivalstva, gospodarstva in družbene infrastrukture.

Večji del območja slovenskega dela Krasa je bil zadnjič celovito obravnavan v času priprave Dolgoročnega in Družbenega plana občine Sežana v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Občina Miren-Kostanjevica je bila že takrat del občine Nova Gorica. Po delitvi občine Sežana leta 1995 so novonastale občine za dele svojega ozemlja prevzele prostorske sestavine Dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana občine Sežana, ki so jih v nadaljevanju spreminjale in dopolnjevale. Trenutno so vse kraške občine v postopku priprave novih prostorskih aktov v skladu z Zakonom o prostorskem načrtovanju.

5.4 Čezmejna lega

Kras ima izrazito čezmejno lego, dve tretjini matičnega Krasa se nahaja v Sloveniji in ena tretjina v Italiji. Delitev Krasa zaradi meje med Italijo in Slovenijo je bila v preteklosti velika ovira za skupen razvoj. Politična meja je povzročila prekinitev ali oslabitev infrastrukturnega omrežja med Slovenijo in Italijo, kar je vzrok za zmanjšanje pogostosti povezav med tema dvema državama. Razdeljenost območja se kaže tudi v manj intenzivni rabi obmejnega območja, kjer v preteklosti ni bilo dovoljeno posegati v prostor. »Prazen« prostor pomeni nevarnost za umeščanje okoljsko oporečnih dejavnosti v obmejni prostor.

V zadnjih letih se je precej Tržačanov odločilo za selitev na slovenski Kras zaradi nižjih cen stanovanj v Sloveniji. Do odločitve za selitev prebivališča pride tudi zaradi višje kvalitete bivanja v manjših naseljih in na podeželju kot v Trstu, bližine naravnih območij.

Čezmejna lega in obsežne nepozidane površine namenjene stanovanjski gradnji na neustreznih lokacijah opredeljene v veljavnih občinskih prostorskih aktih predstavljajo nevarnost za neustrezno širitev naselij. Vsekakor pa je potrebno preseči vnaprejšnje odklanjanje tujih investicij in pretiran strah pred nakupi nepremičnin s strani tujcev.

Čezmejno sodelovanje med Italijo in Slovenijo je pogoj za vzdržni razvoj celotnega Krasa z upoštevanjem celovitosti prostora. Prostorsko planiranje in upravljanje obmejnega pasu je pomembna in občutljiva tema, ki ima močan vpliv na meddržavni odnos. V zadnjem času so bili izpostavljeni nekateri problematični projekti kot npr. plinski terminali v Tržaškem zalivu.

5.5 Demografija

Slovenski in italijanski Kras imata zelo različno gostoto poseljenosti. Medtem, ko je na italijanskem Krasu približno 236 prebivalcev/km² (po podatkih za območje Z.O.C. v pokrajinah Gorica in Trst iz leta 2005), je na slovenskem delu pribl. 43 prebivalcev/km² (Statistični urad Republike Slovenije, 2010).

V italijanskem delu Krasa je populacija tudi relativno konstantna. Za populacijo Julijske krajine pa je napovedan demografski padec do leta 2020.

Staranje prebivalstva je tendenca, ki je skupna celotnemu Krasu. Glede na napovedi demografskih gibanj za obdobje 2001 - 2022 se na slovenskem delu Krasa pričakuje upadanje števila prebivalcev, neugodna starostna struktura, staranje prebivalstva in podaljševanje življenjske dobe (Acer d.o.o., 2006).

Na omenjenem področju se srečujemo z različnimi problematikami. Na slovenskem delu Krasa bi lahko izpostavili izseljevanje podeželskega prebivalstva iz perifernih področij. Na italijanskem delu Krasa pa je problematična povezanost med prebivalci in podeželskim kontekstom, saj je le-ta vedno šibkejša.

Iz raziskav prof. Livio Poldinija je razvidno, da so se v Tržaški pokrajini povečala urbana območja, kljub zmanjšanju populacije. Nesorazmeren odnos med številom prebivalcev in zazidljivimi površinami velja tudi za območje Krasa. V sklopu trajnostnega razvoja se je potrebno usmeriti predvsem v obnovo obstoječih objektov, preden se pozida nova zemljišča.

5.6 Poselitev in omrežje naselij

Značilnost slovenskega Krasa je v tem, da ima številna manjša naselja z manj kot 100 prebivalci, ki so še vedno povezana s kmetijstvom.

Propadanje obstoječe stavbne dediščine je na slovenskem delu Krasa večji problem kot na italijanskem. Opažamo ga predvsem v manjših naseljih v perifernem območju. Vzrok zato, da na italijanski strani problem ni tako razsežen, je najbrž v tem, da so prebivalci bližje in bolj povezani z deželnim središčem oz. Trstom in zaradi davčnih olajšav pri prenovi objektov.

Skupni problem je vpliv novogradenj na izgled krajine. Novogradnje na robu naselij nasebne dediščine in nove gradnje, ki so predimenzionirane glede na merilo obstoječih naselij namreč kazijo podobo krajine.

Na slovenskem delu Krasa so pomanjkljivo opredeljeni faktorji zazidljivosti v prostorskih občinskih dokumentih in neobdavčenost nepremičnin, privedli do gradenj velikih enodružinskih hiš.

Velike opuščene strukture, kot naprimer nekdanje vojašnice, so na italijanskem delu Krasa potencial, ki ga je potrebno izkoristiti.

5.7 Gospodarstvo

Slovenska strategija gospodarskega razvoja upošteva mnoga področja in aktivnosti kot so npr. tehnološke inovacije. Strategija italijanske strani pa zadeva predvsem razvoj podeželja, osredotočenega na poljedelstvo in prodajo.

Italijanski Kras ima več Raziskovalnih območij, ki niso upoštevani v prostorskih načrtih in programih.

Na slovenskem in italijanskem Krasu je kamnoseštvo prisotna tradicionalna dejavnost povezana s stavbarstvom, ki se jo v zadnjem času ponovno vzpostavlja. V Sežani že četrto leto poteka edini visokošolski študij v Sloveniji z vsebinami o oblikovanju kamna. Na slovenski strani obstajajo interesi in pobude po vzpostavitvi Središča za oblikovanje in obdelavo kamna.

Na Tržaškem in Sežanskem Krasu delujejo poleg drugih razvojnih agencij tri pomembne institucije na področju pospeševanja lokalnega gospodarskega razvoja, inovacij ter znanstvenega raziskovanja. Vse tri so članice evropske mreže poslovno inovacijskih centrov EBN. AREA Science Park, s kampusoma pri Padričah in Bazovici, je največji znanstveni park v Italiji. Incubatori FVG (prejšnji naziv BIC Trst) je dobro

uveljavljen podjetniški inkubator, sicer s sedežem v Trstu, ki je bil tudi nosilec pomembnih projektov za razvoj podjetništva v primorskem čezmejnemu območju. Inkubator Sežana je najstarejši podjetniški inkubator v Sloveniji, kjer uspešen razvoj v precejšnji meri temelji na dobrem sodelovanju z navedenima tržaškima institucijama in sodelovanjem s čezmejnimi podjetji.

Inovativne, na znanju sloneče dejavnosti malih in srednjih podjetij, predstavljajo ključno perspektivo za razvoj gospodarstva 21. stoletja na Krasu in zagotavljanje visokvalitetnih novih delovnih mest za mlade. Turizem in razvoj dejavnosti na podeželju je lahko idealno dopolnilo tem dejavnostim.

5.8 Promet

Skupna tematika zgodovinskih jeder kraških naselij je pomanjkanje peš con in pločnikov. Neurejeno parkiranje vozil na trgih, dvoriščih in po srednjeveških ulicah močno zmanjša kakovost urbanega življenja.

Na obeh straneh je cestno omrežje dobro razvito. Slovenija je leta 2008 uvedla vinjetni sistem, ki je pripomogel k boljšemu okolju in zmanjšal zastoje na cestninskih postajah. Njegova slabost je dejstvo, da je sprožil mnoge polemike v Trstu in odvrnil naključne obiskovalce.

Mreža javnega avtobusnega prevoza je na italijanskem delu dobro razvita, na slovenskem delu pa so povezave redke. Vzrok takega stanja najdemo v veliki razliki v gostoti poseljenosti italijanskega in slovenskega dela Krasa in v privlačnosti italijanskih urbanih središč.

Čezmejna avtobusna povezava, ki je bila med Trstom in Sežano poskusno uvedena 1. septembra 2008, se ni izkazala za uspešno. Morda bi imela več uspeha razširjena proga podjetja Trieste Trasporti do Sežane, če bi zanjo veljale enake vozovnice in abonamenti.

Kolesarsko pohodniška mreža je na Krasu dobro razvita, vendar bi razširitev in izboljšave pripomogle k: trajnostnemu razvoju, turizmu, čezmejnemu povezovanju itd. Morska proga Trst - Milje je edina, ki deluje celo leto, poleti pa je prog več. Na slovenskem delu Krasa je zaznati problematiko glede opredelitve vzdrževalca kolesarskih stez, kar je privedlo do delne degradacije že obstoječega kolesarskega omrežja.

Od ukinitve mednarodnih prog, železniške povezave med Slovenijo in Italijo praktično ne obstajajo. Peti panevropski koridor Benetke - Kijev sicer predstavlja možnost povezave, ampak je tvegan z okoljevarstvenega in krajinskega vidika. Enako velja za predvidene avtocestne povezave na slovenski strani Krasa.

Blizu Krasa sta dve mednarodni letališči: letališče Friuli Venezia Giulia (Ronki), približno 30 minut in letališče Jožeta Pučnika, dobro uro po avtocestnem omrežju.

5.9 Raba obnovljivih virov energije

Glavni vidiki, ki jih je potrebno upoštevati pri obnovljivih virih energije so tehnološki razvoj, cena energije in njihov vpliv na okolje. Razvoj npr. fotovoltaičnih panelov, ki so bolj učinkoviti v primerjavi z obstoječimi, bi lahko bistveno posegel v izgled krajine. Večina obnovljivih virov energije bi spremenila naravni, kulturni in urbani izgled Krasa. Če pa bi sončne panele namestili npr. na strehe industrijskih hal, ki že kazijo pokrajino, bi bila sprememba v krajini manj opazna.

5.10 Krajina

V Strategiji prostorskega razvoja Slovenije (SPRS) so navedena krajinsko prepoznavna območja tudi na območju Krasa. V času priprave SPRS je bilo nekaj območij opredeljenih tudi kot izjemne krajine. V Italiji je velik del kraške krajine je zavarovan z državnim zakonom o varovanju obstoječe krajine ("Vincolo paesaggistico"). Vsak nov poseg v varovano območje mora biti odobren od strokovne komisije od občine v kateri se nahaja obravnavano območje.

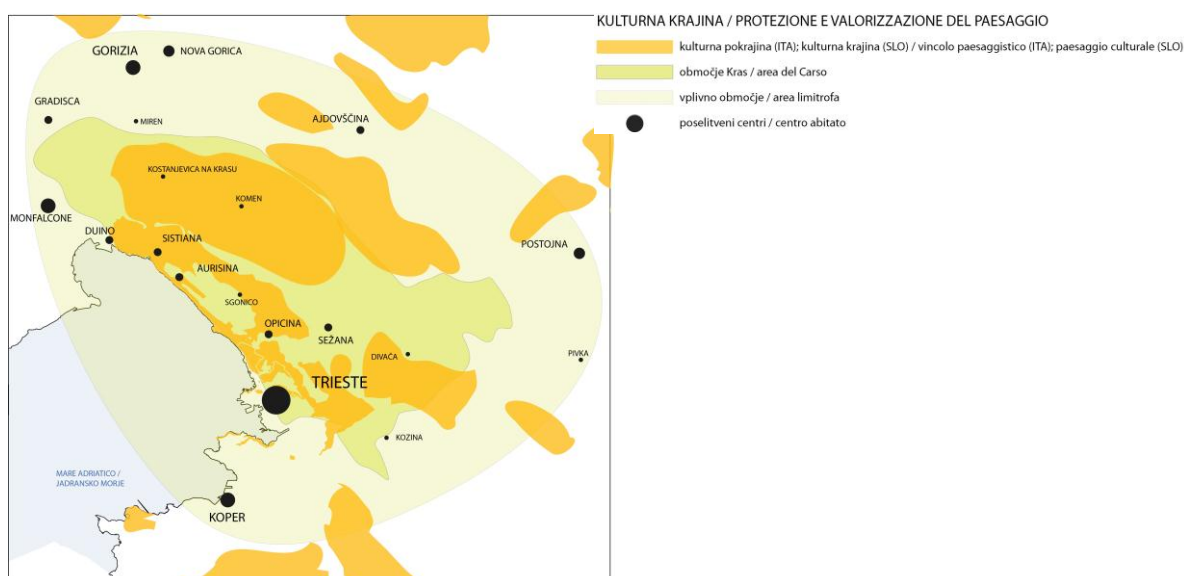
V preteklosti so kraško krajino celotnega Krasa zaznamovali večinoma pašniki, danes jih prerašča gozdno rastje. Z opuščanjem travnikov in pašnikov se je začelo zaraščati samoniklo grmičevje in drevje. Zarast se povečuje in širi ter počasi prerašča v gozd. Z zaraščanjem se izgublja značilna kraška krajina, drobna strukturiranost, kamnite ograde in mejice.

Na spremembo kraške krajine je vplivalo tudi pogozdovanje Krasa s črnim borom, ki je danes močno prisoten v kraški krajini.

Najpomembnejši dejavnik pri ustvarjanju krajinske podobe Krasa je kmetijstvo, predvsem različne oblike obdelave tal in kmetijske rabe zemljišč, drobna struktura, prepletanje njivskih površin, vinogradov in pašnikov.

Za krajino italijanskega Krasa je značilna tudi prisotnost vode oz. stik z morjem ter Doberdobsko in Prelosno jezero, ki se napajata iz podzemnih vodnih virov in hudournika Glinščica.

Pri krajini je potrebno poudariti tudi pomen vidne izpostavljenosti, predvsem vidni stik do vidno izpostavljenih objektov in vidni stik med kraško planoto - morjem. Na celotnem območju Krasa so med pomembnejšimi vidno izpostavljenimi objekti gradovi, cerkve, svetilniki ob obali, kjer se vedute ohranja.

Slika 3: Krajinsko prepoznavna območja

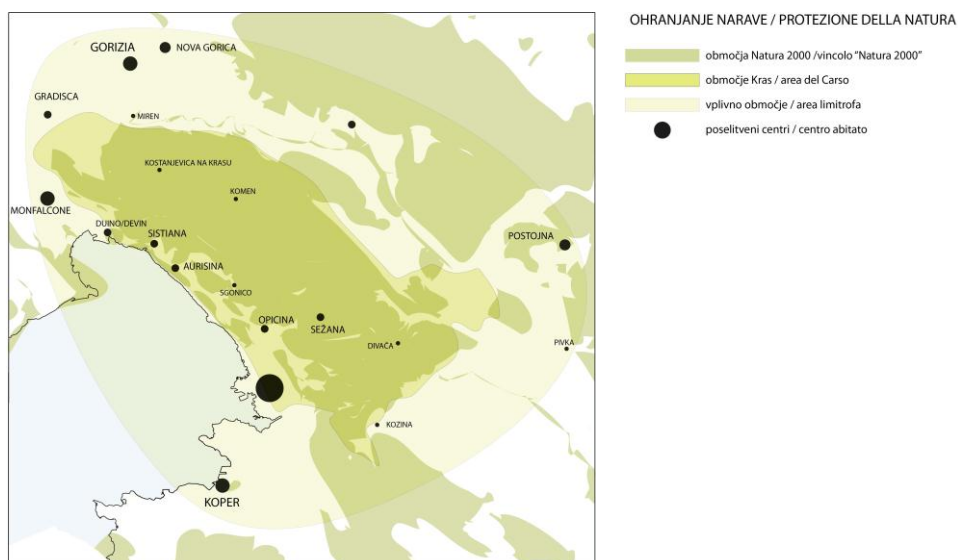
5.11 Naravne danosti in naravna dediščina

Za celotni Kras so značilni edinstveni geomorfološki in geološki naravni pojavi, visoka stopnja biotske raznovrstnosti ter značilna kraška krajina. Kras je del omrežja ekološko pomembnih območij in del omrežja varovanih območij Natura 2000. Na celotnem območju Krasa tako na slovenski kot italijanski strani je površinsko in številno veliko območij s posebnim varstvenim režimom, ki izhaja iz izjemnih naravnih danosti.

Matični Kras s sistemom Škocjanskih jam je edinstveni svetovni fenomen naravne in kulturne dediščine, zato je treba s skrbnim, usklajenim načrtovanjem preseči formalna zavarovanja tega prostora in razvoj prilagoditi izjemnosti Krasa.

Na celotnem območju Krasa so prisotna območja Natura 2000. Obseg območij Natura 2000 v Sloveniji je bistveno večji kot v Italiji, kar je predvsem posledica boljše naravne ohranjenosti in biotske raznovrstnosti. V Italiji je Kras bistveno gosteje poseljen in bolj urbaniziran, kar vpliva tudi na biotsko ohranjenost in raznovrstnost.

Natura 2000 je evropsko omrežje posebnih varstvenih območij in tako tudi eno lažje primerljivih področij med Slovenijo in Italijo. Tu je potrebno omeniti, da se v Italiji upravljavski načrti območij Natura 2000 že pripravljajo. V Sloveniji je bil leta 2007 sprejet Operativni program - program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2007 - 2013. Ukrepe varstva območij Natura 2000 izvaja Zavod za varstvo narave OE Nova Gorica preko sektorskih politik (kmetijstvo, gozdarstvo) na nacionalni ravni oz. preko območnih enot zavodov (gozdarstvo), na lokalni ravni pa preko smernic pri pripravi občinskih prostorskih načrtov. Če obstaja interes, lahko država podeli koncesijo za upravljanje z območjem Natura 2000.

Slika 4: območja pomembna za ohranjanje narave

5.12 Kulturna dediščina

Kras je v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije opredeljen kot območje kompleksnega varstva kulturne dediščine v odprtem prostoru.

Kras je svetovni fenomen zaradi edinstvene naravne kot zaradi kulturne dediščine, zato je treba s skrbnim, usklajenim načrtovanjem preseči formalna zavarovanja tega prosta in razvoj prilagoditi izjemnosti Krasa.

Tako za slovenski kot italijanski Kras je značilna visoka gostota kulturne dediščine, ki je precej enakomerno razporejena po celotnem območju Krasa. Najpogostejši tipi kulturne dediščine na Krasu v Sloveniji so: arheološka najdišča (gradišča), naselbinska, memorialna (vojaška pokopališča, spomeniki iz prve in druge svetovne vojne,...), stavbna dediščina (profana in sakralna) in kulturna krajina.

Najpomembnejša območja ohranjanja kulturne dediščine na slovenskem delu Krasa so: kulturna krajina Dolnjega Krasa s krajinskim parkom Štanjel in srednjeveško naselbino Štanjel, Kobilarna Lipica kot izjemna kulturna krajina in širše območje s Parkom Škocjanske jame v Sloveniji.

Najpomembnejša območja kulturne dediščine na italijanskem delu Krasa so: Devinski grad s parkom, Starim gradom in Rilkejevo potjo, grad Miramar s parkom, tabor v Repentaboru, gradišče v Repniču. Velik del kraške krajine je zavarovan z državnim zakonom o varovanju obstoječe krajine ("Vincolo paesaggistico").

Ena pomembnejših značilnosti Krasa tako v Sloveniji in Italiji je tipična naselbinska in stavbna dediščina, ki temeljita na značilni kraški arhitekturi. V Sloveniji je pogosto propadanje obstoječega stavbnega fonda, kar je večinoma posledica neurejenega lastništva, pomanjkanja učinkovitih sistemskih ukrepov za spodbujanje obnove obstoječega stavbnega fonda, togih predpisov, drage in zapletene prenove zaradi postopka pridobivanja gradbenega dovoljenja in soglasij sosedov v primeru spremembe namembnosti določenega dela objektov. V Italiji se obstoječi stavbni fonda uspešneje obnavlja, verjetno tudi zaradi subvencioniranja obnov v večjem delu s strani dežele.

V Sloveniji ponekod prihaja do neustrezne prenove obstoječih stavb znotraj naselij. V Italiji je prenova obstoječih stavb pogosto ustrežnejša. Restavratorstvo in odnos do kulturne dediščine ima v Italiji dolgo in dobro tradicijo.

Tipološko neustrezna novogradnja na robovih naselij se pojavlja tako v Sloveniji kot v Italiji.

5.13 Kmetijstvo

Glavna kmetijstva panoga na celotnem Krasu je vinogradništvo, medtem ko je bilo v preteklosti najbolj razširjeno pašništvo.

Na celotnem območju Krasa prevladujejo majhna kmetijska gospodarstva in drobna posestna struktura kmetijskih zemljišč.

Za celotni Krasi so značilni specifični produkti kot so suhomesnati izdelki, vino Teran, Prošek in oljčno olje na italijanski strani.

Kmetijska dejavnost se dopolnjuje s turizmom preko Osmic, kmečkih turizmov in drugih oblik neposredne prodaje kmetijskih izdelkov.

Potrebe po pomožnih kmetijskih objektih v odprti krajini se pojavljajo na slovenskem in italijanskem delu Krasa.

Na italijanskem delu Krasa je zaznati porast zanimanja za kmetovanje in lastno pridelavo hrane. Na slovenskem delu Krasa se ponekod že pojavlja najemanje kmetijskih zemljišč za namen lastne pridelave vrtnin.

Zaradi pomanjkanja vode se kmetijstvo usmerja v kmetovanje prilagojeno podnebnim razmeram.

5.14 Gozdarstvo

Gozd ima na Krasu pomembno varovalno funkcijo, saj ščiti območje pred močnimi vetrovi, pred erozijo tal, ugodno vpliva na podnebje z blaženjem temperaturnih ekstremov, uravnava vlago v tleh in zraku ter varuje in povečuje rodovitnost tal.

Gozd na celotnem Krasu je zaradi suhe in tople submediteranske klime ter rastja požarno ogrožen.

5.15 Varstvo vodnih virov

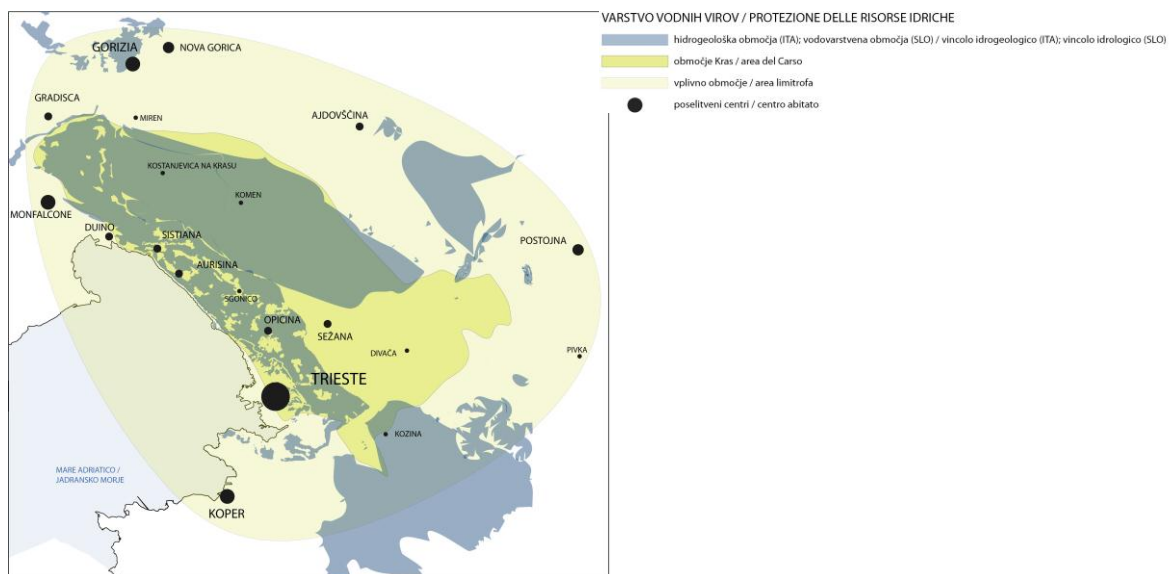
Dobra prepustnost kraških kamnin omogoča hitro infiltracijo vode v podzemni vodni sistem, zaradi česar je Kras zelo občutljiv na onesnaženje.

Na ogroženost vodnih virov vpliva pojavljanje divjih odlagališč, pomanjkljiva komunalna opremljenost zlasti na področju odvajanja in čiščenja odpadnih voda in ostali posegi v prostor v bolj oddaljenih delih vodozbirnega območja.

Za oskrbo Krasa so pomembni vodni viri pri Brestovici pri Komnu, ki predstavljajo tudi potencialno vodooskrbo za obalo in Slovensko Istro.

Pri varstvu vodnih virov je potrebno poudariti tudi pomen zbiranja in uporabe deževnice, ki je na Krasu prisotna dalj časa v obliki vodnjakov, lokev in kalov.

Velikih izgube pitne vode na italijanskem delu Krasa je potrebno zmanjšati s posodobitvijo vodovodnega sistema.

Slika 5: Vodovarstvena območja

5.16 Turizem

Kras ima zaradi naravnih in kulturnih vrednot potencial za razvoj turizma in pristočasnih dejavnosti. Turizem mora temeljiti na posebnostih in primerjalnih prednostih območja in hkrati zagotavljati trajno ohranjanje naravnih vrednot.

Turistično najpomembnejše območje Krasa so Škocjanske jame in jamski turizem kot eden od najstarejših oblik turizma na Krasu.

Ostala pomembnejša turistična območja so še grad Miramar, kobilarna Lipica, Devinski grad, Štanjel, Doberdobsko jezero, dolina Glinščice pri Trstu, Sosljanski zaliv, itn. Pomembnejše turistično središče v bližini Krasa je Trst.

Zelo pogosta oblika turizma na Krasu je kmečki turizem z Osmicami.

Na celotnem območju Krasa so pogoste tematske, sprehajalne in kolesarske poti.

Nujna je promocija Krasa kot enotne blagovne znamke in povezovanje celotne turistične ponudbe.

Na slovenskem delu Krasa so nastanitvene kapacitete enakomerno razporejene po celotnem območju, prevladujejo manjše nastanitvene kapacitete, ki so prilagojene podeželju. Večji hotelski kompleksi so v Sežani, Lipici, Kozini, Divači, Obrovu in Senožečah. V zadnjem času so bili na slovenskem delu Krasa zgrajeni manjši hoteli v Danah pri Senožečah in Divači. Nastanitvene kapacitete na italijanskem delu Krasa so skoncentrirane v večjih urbanih središčih in v bližini turističnih območij. Nastanitvene kapacitete so: v Trstu, ob obali v Devinu, Sosljanu, Grljan in v Barkovljah, na kraški planoti v krajih Opčine in Bazovica; na kraški planoti je tudi več manjših nastanitev, ki so pogosto povezane s kmetijsko dejavnostjo, kot npr. v vasi Praprot.

Na slovenskem delu Krasa se vzpostavljene turistične infrastrukture npr. kolesarskih poti ne vzdržuje, ker ni vzpostavljen način upravljanja. Na italijanskem delu Krasa vzdrževanje turistične infrastrukture upravlja dežela.